

## הישיבה השלוש-מאות-וחמישים-ותשע של הכנסת השישית

יום שלישי, י"ז טבת תשכ"ט (7 ינואר 1969)  
ירושלים, הכנסת, שעה 16.02

### א. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מזכיר הכנסת ת. ליאור:

ברשות היושבת-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונח היום על שולחן הכנסת: דין-וחשבון כספי ליום 31 במארס 1968 – מטעם האוצר.

היו"ר ד. נצר:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. נשמע הדעה מפי מזכיר הכנסת על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

### ב. שאלות ותשובות

היו"ר ד. נצר:

הכנסת תשמע עתה תשובות לשאלות.

#### 1. פיצויים לדיירים והעברתם מסביבת הכותל המערבי

חבר הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום ט"ז בתמוז תשכ"ח (12 ביולי 1968):  
יואיל נא כבודו להשיבני:

1. מה סכום הפיצויים ששולמו לאלה שגרו בעבר בסביבת הכותל ושקיבלו דיור חדש?
2. באילו תנאי מגורים נמצאים הנ"ל כיום?
3. האם העברת הדיירים בוצעה מתוך שיתוף פעולה עמהם ומה מספרם?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: סכום הפיצויים – 79,500 ל"י.

לשאלה 2: כל דייר שקיבל את סכום הכסף בתור פיצויים הסתדר בכוחות עצמו ומצא דיור חדש בעזרת הפיצויים שקיבל.

לשאלה 3: העברת הדיירים נעשתה תוך שיתוף פעולה עמהם. מספר הדיירים הגיע ל-12.

#### 2. תקציב ופעולות לשיקום ירושלים שבתוך החומות

חבר הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום ד' בכסלו תשכ"ח (25 בנובמבר 1968):

אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

1. מהו התקציב לשיקום ירושלים שבתוך החומות?
2. מה היו הפעולות שנעשו עד כה לשיקום ירושלים שבתוך החומות?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: התקציב לשיקום ירושלים שבין החומות לשנת 1969/70 מגיע ל-10 מיליון ל"י.

לשאלה 2: הפעולות שנעשו עד כה לשיקום ירושלים שבתוך החומות כללו: א) סקר של המצב הקיים, המבנים והאוכלוסיה ברובע היהודי; ב) פינוי של 800 נפש, בערך, מהרובע היהודי, בהוצאה כוללת של 350,000 ל"י; ג) הכנת תכנית-האב לשיקום הרובע היהודי; ד) פינוי 150,000 קוב הריסות; ה) ניקוי כל שבילי הרובע ושיפוצו לנוחיות העוברים בהם; ו) פריצת התוואי למעבר חדש מהרובע היהודי לרחבת הכותל. עובדים כיום על הכנת

היו"ר ד. נצר:

שאלה נוספת לחבר הכנסת תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

כבוד ראש הממשלה, ביומיים האחרונים פורסמו ידיעות, שבוטלו תכניות בנייה של משרדי ממשלה בירושלים המזרחית, וגם הוסבר שהדבר נעשה כדי להקציב את הסכום הזה לבנייה למגורים. זה, על כל פנים, ההסבר שפורסם. האם אין ראש הממשלה סבור, בהמשך להצהרותיו של ראש הממשלה בנדון ולמדיניות המוצהרת, שמן הראוי היה שהקצבות לבנייה בירושלים המזרחית, הן למגורים והן למשרדי ממשלה ומוסדות ציבור, יימשכו ולא יבוטלו?

ראש-הממשלה ל. אשכול:

בדרך כלל אני מסכים עם השואל הנכבד. אולם גם מפאת חוסר בידיים עובדות וגם אמצעים בודאי – וזה הכרח לא יגונה – בחרנו לעכב קודם כל בניינים ממלכתיים. אני רק מקווה שתהיה דאגה לאיוז סינכרוניזציה של הבניינים הללו למגורים, שבודאי יתחילו בהם, עם בנייני המוסדות.

שאלתה מיוחדת. אבל בעצם אני יכול להגיד שעניתי: אין עוד החלטה, אין החלטה כוללת, אין תכנית כוללת. זה נכון. ומעניין לעניין — מהחלטה נאמר כן, במידה שאני זוכר — יובאו הדברים להחלטה הממשלה, על כל מפעל, על כל עניין.

#### 4. היחס לערכי דת בטקס זכרון

**חבר הכנסת ד. לוי** שאל את ראש הממשלה ביום י"ג בכסלו תשכ"ט (4 בדצמבר 1968):

בעתון "הצופה" מיום ג', ה' כסלו תשכ"ט, במדור מכתבים למערכת, התפרסם המכתב הבא:

"בחדרת כבוד התכוננת להשתתף בכינוס הפלמ"ח, לקיים כבוד מתי הקדוש בני משה יוסף ה"ד, שגפל בשורות הפלמ"ח במלחמת הקוממיות בשנת תש"ח בבקעת עירון, ולאחר חדשים, בל"ג בעומר, נפל בני השנה יעקב שבת ה"ד, במערכות ירושלים העתידה.

אני יכול לעבור ללא הערות על היחס השלילי לערכי הדת בכל הכינוס הזה. שם שמיים לא הוזכר בכל הדברים שנאמרו בכינוס. מוזר למה ניגנו בבית הקברות בקריית-ענבים, התהלכו וישבו שם גלוי ראש, וכלל לא התחשבו כי בין הנאספים היו הרבה כסויי ראש בכובעים ובכפות. השמיתו שם ה' מ"יכור", אשר יסוד נוסחו מימים קדומים. קדיש יתום, ההימנון הנשגב לעילוי נשמות ישראל, לא נשמע, והמקום בית עלמין.

בני משה — איש הפלמ"ח — בשיחותיו האחרונות אתי התפאר ותיאר לפני צומו האחרון ביום הכיפורים בקיבוץ. כולם באו לבקרו, לראותו בחדרו בתענית. במכתבו האחרון כתב על הגיעו להכרה ולנטייה חיובית יותר לערכי הדת. אחרי נפול משה בבקעת עירון הובא לקבורה זמנית בגבעת-חיים. ניהמו אותי שם כי ערכו לו הלוייה דתית במלואה בשמעם כי הוא מבית דתי. אחרי זמן הובא למנוחות בהר-הרצל בירושלים. אמנם הנני מעוניין גם להבא לקחת חלק בכינוסי הפלמ"ח, אפילו במכתבות של היום, אולם על עורכי הכינוסים לדאוג לא לבער כליל גיוני הדת ממעמדים כאלה, ושלא לפגוע באלה הנפגעים בנפשם מזה, בי פגע מאוד שלא נאמר קדיש במעמד זה."

היות וכל הכינוסים הללו נערכו במסגרת חגיגות העשרים שרובו על-ידי משרד ראש הממשלה אודה לכבודו אם ישיבני:

א. הידיעות לו העובדות דלעיל?

ב. אם כן, מי היו האחראים ליחס השלילי לערכי הדת בכינוס הפלמ"ח?

ג. האם טקסי אזכרה הנערכים בחסות המדינה יש לערכם לפי המסורת?

ד. אם כן, מדוע סטו בכינוס הפלמ"ח מהנהוג ומהנהוג?

ה. מה דעתו לעשות שטקסי אזכרה ואמירת "יזכור" בטקסים הנערכים בחסות המדינה יהיו לפי המסורת ובהתאם לה?

#### ראש-הממשלה ל. אשכול:

הוועדה לחגיגות שנת העשרים לא אירגנה בעצמה את כנסי החטיבות השונות שנערכו השנה, אלא רק עודדה אותם ותמכה בהם מבחינה כספית ואירגונית.

#### 3. מדיניות הממשלה בעניין שילוב השטחים המוחזקים בכלכלת ישראל

**חבר הכנסת א. אבנרי** שאל את ראש הממשלה ביום י' בכסלו תשכ"ח (27 בנובמבר 1968):

ביום 18 בנובמבר 1968, עת השיב שר הבטחון בכנסת על שאלתה של חבר הכנסת נתן פלד, ציטט שר הבטחון פרוטוקולים רשמיים וטען למעשה כאילו ההחלטות הנפרדות שקיבלה ועדת השרים לענייני כלכלה לגבי מקרים שונים, שנדונו בשנה האחרונה, מהווה הוכחה כאילו יש מדיניות מגובשת של "שילוב", בה בשעה שלמיטב ידיעתי אין החלטה ממשלתית על אינטגרציה.

ב"מעריב" של יום 20 בנובמבר 1968 נמסר, כי השר פנחס ספיר עירער בוועדת השרים על עניין השילוב, וכנהוג במקרים שבהם אין ועדת שרים מגיעה להחלטה פה אחד, עובר העניין כולו לממשלה להכרעה, וכל עוד לא הכריעה הממשלה — העניין שהובא לדיון בוועדה כאילו לא קיים ומוקפא.

בקשר לכך הנני מבקש לדעת:

1. האם רשאי היה מר דיין לצטט את הפרוטוקול לים שצוטטו על-ידיו?

2. האם ההחלטות הנ"ל, שנתקבלו בוועדת השרים כפי שצוטטו על-ידי מר דיין, קובעות כי קיימת מדיניות ממשלתית של שילוב תושבי השטחים המוחזקים בכלכלה הישראלית?

3. האם קיבלה הממשלה החלטה בעניין שילוב תושבי השטחים המוחזקים בישראל?

4. האם נכון הוא כי השר פנחס ספיר עירער בוועדה על עניין השילוב?

5. האם נכון הוא כי קיים נוהג בממשלה, שעל פיו, במקרים שבהם ועדת שרים אינה מגיעה לכלל הכרעה פה אחד — עובר העניין להכרעת הממשלה, ובטרם הכריעה הממשלה אין כל הכרעה בנדון?

#### ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלה 1: במידה שהדברים פורסמו על-ידי מזכיר הממשלה לפי הוראותי, לא היתה כל מניעה בציטוט.

לא הוריתי לעשות כל בדיקה בעניין, ואני מניח כי כל הציטוטים היו מסוג זה.

לשאלות 2 ו-3: א) התשובה שלילית. החלטה מהסוג שאליה מתייחס השואל לא נתקבלה כלל. ב) השר פ. ספיר עירער על החלטה שנתקבלה בוועדת השרים לעניין השטחים המוחזקים בעניין הקמת מפעלים לקבלנות משנה ביהודה ובשומרון.

לשאלה 5: כל שר ראוי לערער בפני מליאת הממשלה על החלטות שנתקבלו בוועדות שרים.

#### הי"ד ד. נצר:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
אדוני ראש הממשלה, האם גובע מזה שלממשלה אין מדיניות כוללת של שילוב האוכלוסיה הערבית בשטחים בכלכלת ישראל?

#### ראש-הממשלה ל. אשכול:

יכולתי לענות בקצרה: לא נובע מזה. אבל זה לא יספק את השואל. אני מציע איפוא: אולי תגיש

ראש הממשלה הביע לפני זמן את צערו על ויכוחים אלה בין השרים.

"אני סבור", אמר ראש הממשלה, "שתופעה זו עלולה לגרום נזק פנימי וחיצוני כאחד".

אודה לכבודו אם ישיבי:

א. האם בדברים הנ"ל של השר גלילי בוטאה עמדת הממשלה?

ב. האם יש בדעת ממשלת ישראל לשים קץ לויכוחים בין שרים, עליהם אמר ראש הממשלה שהם עלולים לגרום נזק חיצוני ופנימי כאחד?

#### ראש-הממשלה ל. אשכול:

ראשית, רצוני לציין כי השר גלילי, בדבריו בכנסת ביום 27 בנובמבר 1968, לא אמר כי "אינו רואה פגם בכל הוויכוחים שמנהלים בתוכנו השרים בקולי קולות", כפי שכתוב בשאלתה של חברת הכנסת הנכבדה.

יורשה לי לצטט מדברי השר גלילי בתשובתו להצעה לסדר-היום, שבה אמר כדלקמן: "אנחנו חיים בחברה דמוקרטית, בממשלה קואליציונית (ועוד אוסיף: מקיר אל קיר כמעט), ואין אנחנו גורסים איסור על התבטאות של שרים וגם לא הגבלת התבטאות למשרדים שהם מופקדים עליהם".

ועוד אמר השר גלילי באותה הדמנות: "חובה על השרים בממשלה, לכל המפלגות שהם משתייכים אליהן, להקפיד על כך שהתבטאותם תהיה בהתאם לאחריות הקולקטיבית ולהתחייבויות שהשר קיבל על עצמו בתוקף אחריותו הקולקטיבית. כמו כן חובה על שרים לדאוג לכך שלא ייחסו דעות פרטיות שלהם לממשלה כולה. מבחינה זאת היינו עדים להופעות מצערות. ראש הממשלה העיר עליהן לא אחת, לא רק בסוד הממשלה, אלא גם לדיעת הציבור. (פה יש גילוי סוד של ישיבת הממשלה בינתיים, אבל אני מצטט אותו.) יחד עם זאת, אני קובע באורח שאינו משתמע לשתי פנים כי המצב הנוכחי, על התקלות שהיו בו, עדיף על פני גזירת אלם על שרים, או מסירת מונופולין לשניים-שלושה שרים נבחרים להתבטא בציבור בנושאים שהציבור חי בהם, שמסעירים את הציבור ושהם בכבשן עולמו של הציבור".

עד כאן דברי השר גלילי.

הבעתי את דעתי בעניין זה - עכשיו אני אומר דברי - בהזדמנויות שונות, כפי שגם השואלת הנכבדה קובעת בשאלתה שלה, ואני מקווה שהשרים יקחו את הדברים לתשומת-לבם.

#### 7. ידיעה בעתונות על דברי ראש

##### הממשלה בעניין הקמת יחידה

##### פלשתינאית אוטונומית

חבר-הכנסת א. אבנר שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בכסלו תשכ"ט (10 בדצמבר 1968):

ב-9 ביולי 1967 אמר ראש הממשלה לכתבו של העתון הצרפתי "לה מונד", בתשובה לשאלה על גורל הפליטים הערביים, כי יש לחשוב על הקמת יחידה פלשתינאית, שגבולה יהיה הירדן, ג'נין, טול-כרם, קלקיליה ויריחו. תהיה זו מסגרת של משטר אוטונומי, אשר יקיים קשרים כלכליים, מסחריים ואף תרבותיים עם ישראל. ועוד אמר מר אשכול באותו ראיון, שישראל

תכנו של כנס חטיבת הראל, בכלל זה טקס הזכרון שהתקיים בקריית-ענבים, נקבע על-ידי הוועדה המארגנת של הכנס, שהיתה מורכבת מוותיקי החטיבה בלבד. כלומר, העניין כולו הוא לא באחריותה של הממשלה.

#### 5. החלטת הממשלה בעניין הקמת מפעלים בשטחים המוחזקים

חבר-הכנסת א. אבנר שאל את ראש הממשלה ביום כ' בכסלו תשכ"ט (11 בדצמבר 1968):

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" ביום שלישי, 3 בדצמבר 1968, נמסר כי הממשלה קיבלה את עירעורו של השר פנחס ספיר בעניין הקמת מפעלים בגדה.

מצד אחר, בהמשך הידיעה נמסר כי הדיון בסוגיה זו נסתיים בפרשה וגרמו כי בפועל לא נתקבל עירעור זה.

הגני מבקש לדעת:

1. האם קיבלה הממשלה את עירעורו של פנחס ספיר?

2. לאור החלטת הממשלה, מהו הנוהל לגבי הקמת מפעלים של יומים ישראלים בשטחים המוחזקים?

3. האם החליטה הממשלה לאשר תכניות חדשות של התנחלות בשטחים המוחזקים?

#### ראש-הממשלה ל. אשכול:

לשאלות 1 ו-2: ראה תשובתי, שניתנה ביום 16 בדצמבר 1968, על שאלתה קודמת שהגשת לי אתה בעצמך, השואל הנכבד.

לשאלה 3: החלטות הממשלה הניתנות לפירסום מתפרסמות במועדן.

#### היו"ר ד. נצר:

שאלה גוספת לחבר-הכנסת אבנר.

#### אורי אבנר (העולם הזה - כוח חדש):

אדוני ראש הממשלה, האם בעניין ההתנחלות מתקבלות החלטות הממשלה בפורום ממשלתי כולל או על-ידי ועדה כלשהי?

#### ראש-הממשלה ל. אשכול:

יש כאלה ויש כאלה. אבל בדרך כלל, אם קורה שלא מובאות - אפשר לערער. אף קורה לפעמים שהממשלה יכולה להגיד: עניין פלוני מוסרים לוועדה. ואם מתקבלת החלטה פה אחד - הרי היא על דעת הממשלה. ואם לא מתקבלת החלטה פה אחד, או אם מישהו רוצה לערער, גם מישהו שאינו חבר הוועדה - הוא יכול לערער, למרות ההחלטה שהממשלה החליטה שמוסרים את העניין לוועדה להחלטה סופית. כשחבר ממשלה רוצה לערער - הוא יכול תמיד לערער.

#### 6. ויכוחים מומביים בין שרים

חברת-הכנסת ט. סנהדראי שאלה את ראש הממשלה ביום כ' בכסלו תשכ"ט (11 בדצמבר 1968):

לאחרונה רבו הצהרות השרים, - דבר שלפי דעת רבים עלול לפגוע בממשלה ובמדיניותנו. בתשובה להצעה לסדר-היום שהועלתה בכנסת אמר השר גלילי, שעמך בשם הממשלה, שהוא אינו רואה פגם בכל הוויכוחים המומביים שמנהלים בתוכנו השרים בקולי קולות, הואיל "זכותו של האזרח היא לדעת מה חושבים בכתרי".

סקרנטון, שליחו המיוחד של הנשיא הנבחר, מר ריצ'רד ניקסון, כי הספקת מטוסי "פאנטום" לישראל תתעכב, וכי ראשוני המטוסים יסופקו לישראל בעוד שלוש שנים, בערך.

לאור הידיעות האמורות, אבקש את כבוד ראש הממשלה להשיבני:

1. האם נכונות הידיעות?
2. אם כן, האם קיבל משרד ראש הממשלה אינפורמציה על סיבות העיכוב?
3. לפי מיטב האינפורמציה המצויה בידי כבוד ראש הממשלה, האם חל שינוי בעמדה האמריקנית לגבי מועד הספקת המטוסים בהשוואה להדעות קודמות?
4. האם קיימים מכשולים מדיניים בדרך להספקת מטוסי "פאנטום" לישראל?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**  
בינתיים נודע בוודאי לשואל הנכבד, כי הידיעות בעתונות שאליון הוא מתייחס היו משוללות יסוד.

#### 10. דרישה למנוע עיכוב בהספקת

##### מטוסי "פאנטום" לישראל

**חבר-הכנסת ג. האוזנר שאל את ראש הממשלה ביום ב' טבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

בקשר להודעת ראש הממשלה, כי מטוסי הפאנטום עשויים להגיע בשנת 1970, ולאחר הידיעה מארצות-הברית לגבי אפשרות של דחייה בהספקת המטוסים — האם העמידה הממשלה את שלטונות ארצות-הברית על הצורך הדחוף לקבלתם של מטוסים אלה, לאור תיגבור רב-ממדים של חיל האוויר המצרי על-ידי ברית-המו"ע? והפרת האיוון בכוחות האוויר במזרח התיכון?

#### **ראש-הממשלה ל. אשכול:**

אני מזהיר שהודעת מחלקת המדינה של ממשלת ארצות-הברית מיום 27 בדצמבר 1968 על הספקת מטוסי הפאנטום יכולה להיות תשובה על השאלתה.

#### 11. פגישות שרים עם נציגים רשמיים

##### הבאים לישראל בענייני המזרח התיכון

**חבר-הכנסת ד. לוי שאל את ראש הממשלה ביום ה' טבת תשכ"ט (26 בדצמבר 1968):**

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. מי הם השרים המוסמכים על-ידי ממשלת ישראל להיפגש עם נציגים רשמיים הבאים לישראל לדון בבעיות המזרח התיכון?

ב. מי משרי ישראל נפגש עד כה עם מר גונאר יארינג?

ג. מי משרי ישראל נפגש עם מר ויליאם סקרנטון?

ד. האם קיימות סיבות מיוחדות לאי-התאמה בנציגות בשתי הפגישות הנ"ל?

#### **ראש-הממשלה ל. אשכול:**

א. לא נערכה אף פעם רשימה של שרים המוסמכים להיפגש עם נציגים רשמיים הבאים לישראל לדון בבעיות המזרח התיכון. הפגישות נערכות מדי פעם בהתאם לצרכים ולנסיבות. הייתי אומר: גם בהתאם לנציגים הרשמיים.

תציע למסגרת זו מוצא אל הים ואף תוכל להושיט לה סיוע.

הנני מבקש לדעת:

1. האם העובדות דלעיל נכונות?
2. האם פועלת הממשלה על יסוד התכנית הנ"ל?

#### **ראש-הממשלה ל. אשכול:**

ראה תשובתי, שניתנה ביום 23 בינואר 1968, על שאלתה של חבר-הכנסת שוסטק בעניין זה.

#### **היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבגרי.

**אודי אבגרי** (העולם הזה — כוח חדש):

אדוני ראש הממשלה, מאז פירסם עתון בריטי מכובד מאוד, שהמלך חוסיין אמר שאם הפלשתינים ירצו להקים מדינה משלהם, הוא לא יתנגד לכך — (קריאות: הוא הכחיש את זה; היתה הכחשה.)

— אמרתי שפורסם בעתון אנגלי מכובד שכך הוא אמר — האם הדבר הביא לתגובה כלשהי של ממשלת ישראל?

#### **ראש-הממשלה ל. אשכול:**

כן; חברי הממשלה כולם, ואני בתוכם, קראו את זה, ואני בכל אופן לא התפלאתי על הסתירה.

#### 8. מגעים לשיחרור המטוסים שרכשה ישראל בצרפת

**חבר-הכנסת נ. פלד שאל את ראש הממשלה ביום י"ט בכסלו תשכ"ט (10 בדצמבר 1968):**

היני מתכבד לשאול:

1. האם קיימים מגעים עם ממשלת צרפת בדבר שיחרור המיראזים שרכשה ישראל והמוחזקים בצרפת?
2. האם יש התקדמות בנושא זה?

#### **ראש-הממשלה ל. אשכול:**

לשאלה 1: התשובה חיובית.

לשאלה 2: התשובה שלילית.

#### **היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר-הכנסת פלד.

#### **נתן פלד (מפ"ם):**

אדוני ראש הממשלה, השאלה נגעה למשאומתן שהתקיים בקשר לשיחרור המיראזים שרכשה ישראל בצרפת. היום אני שואל שאלה נוספת: מהי תגובת ממשלת ישראל למעשה האחרון שלוח-הרסן של נשיא צרפת, נתנו הוראה להטיל אמבאדו. על כל משלוחים נוספים לישראל?

#### **היו"ר ד. נצר:**

לא ברור אם לפי התקנון שאלה זו מותרת. כי שאלה נוספת שייכת לשאלתה שעליה ניתנה תשובה. ראש הממשלה רשאי לא להשיב.

#### **ראש-הממשלה ל. אשכול:**

תודה רבה.

#### 9. ידיעות על מועד הספקת מטוסי

##### "פאנטום" לישראל

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום ב' טבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

ידיעות בעתונות מוסרות מפיו של מר ויליאם

בקשר לכך אבקש את ראש הממשלה להשיבני:

1. כיצד מתיישבת הודעת ראש הממשלה עם עובדת המשך הצהרות אישיות של שרים שאין לגביהן עמדת הממשלה?

2. מה עושה ראש הממשלה למתן פולמוס ההודעות הללו?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

בדברי בכנסת ביום 12 בנובמבר 1968 וכן בהודעות מנויות אחרות עמדתי על בעיית ההצהרות האישיות של השרים וצינתי כי הן חורגות לעתים מתחום המועיל. אני מקווה שהשרים יקחו את הדברים לתשומת לבם. — אשרי המקווה.

15. **עמדת הממשלה בעניין הקמת אנדרטות לחללים הערביים בירושלים**

**חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום ד' בטבת תשכ"ט (25 בדצמבר 1968):**

האם מסרה הממשלה לראש עיריית ירושלים הנחיות כלשהן בעניין הקמת אנדרטות לחללים הערביים בירושלים?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

התשובה שלילית. הממשלה ביכרה, בתנאים שהנושא הובא לפניה, לסמוך על עיריית ירושלים.

**היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

אדוני ראש הממשלה, ראש עיריית ירושלים הודיע, כי לפני שהחליט כפי שהחליט, התייעץ עם גורמי בטחון. אנו מגיח שהכוונה היא לגורמי בטחון ממלכתיים. האם ראש הממשלה יכול לאשר זאת?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

שמעתי את הדברים מפיו. המלה "גורמים" היא מושג רחב מאוד. זה מה שאני יכול להגיד.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

צה"ל, במלים אחרות.

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

צה"ל — זה רבבות.

16. **ידיעה על חילופי איגרות בין ישראל**

**וארצות-הברית בעניין הספקת מטוסי "פאנטום" לישראל**

**חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את ראש הממשלה ביום ט' בטבת תשכ"ט (30 בדצמבר 1968):**

האם נכונה הידיעה שנתפרסמה ב"מעריב" של יום 29 בדצמבר 1968, לפיה הוחלפו בעת האחרונה בין ראש הממשלה ונשיאה היוצא של ארצות-הברית מספר איגרות, לשם הבטחת מימוש הספקת הפאנטומים?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

אין זה מקובל, ואני מתכוון לסטות מן הנוהג שלא לפרסם חליפת איגרות בין ראשי ממשלות.

ב. הד"ר גונאר יארינג נפגש עם ראש הממשלה ושר החוץ. בדרך הטבע שר החוץ מקיים את הפגישות והמנעים השוטפים עם הד"ר יארינג.

ג. בביקורו בארץ נפגשו עם מר סקרנטון ראש הממשלה, סגן ראש הממשלה, שר החוץ ושר הבטחון.

ד. לא היתה שום סיבה מיוחדת ל"אי-התאמה" בנציגות בשתי הפגישות הנ"ל. הדבר נקבע בהתאם לצרכים, לנסיבות ואף לבקשת הנשיא המיועד, מר ניקסון, ששיגר את מר סקרנטון.

12. **ידיעות על מועד הספקת מטוסי "פאנטום" לישראל**

**חבר-הכנסת ד. לוי שאל את ראש הממשלה ביום ה' בטבת תשכ"ט (26 בדצמבר 1968):**

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. הנוכחות הידיעות שלפיהן החתימה על החוזה עם ארצות-הברית לאספקת הפאנטומים מתעכבת עקב מחלוקת על מועד התחלת ההספקה?

ב. אם כן — מה הם עיקרי המחלוקת סביב חתימת החוזה על הספקת פאנטומים?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

היתה הודעתה הרשמית של ממשלת ארצות-הברית מיום 27 בדצמבר 1968 בעניין הספקת מטוסי הפאנטום והיא מפריכה את הנאמר בשאלתה של חבר-הכנסת דינאל לוי, או היא עונה על השאלה.

13. **ידיעה על תביעה ל"הזות הגבול" בעמק הירדן**

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום ה' בטבת תשכ"ט (26 בדצמבר 1968):**

ידיעה בעתון "מעריב", מיום 16 בדצמבר 1968, מוסרת על תביעת נציגי ישובי עמק הירדן ל"הזות הגבול" בגורת עמק הירדן ובית-שאן, בגלל ההפגזות הירדניות החוזרות ונשנות באזור.

אבקש מכבודו להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?

2. אם כן — מי פנה?

3. האם הובאה לפני הממשלה תביעה זו?

**ראש-הממשלה ל. אשכול:**

לי לא ידוע על כל תביעה כזאת.

14. **עמדת ראש הממשלה לגבי הצהרות אישיות של שרים**

**חבר-הכנסת י. תמיר שאל את ראש הממשלה ביום י"א בטבת תשכ"ט (1 בינואר 1969):**

בו ביום שראש הממשלה הצהיר בפני הסטודנטים בבנייני האומה בירושלים, ש"הגיע הזמן להפסיק הצהרות אישיות של שרים", מסר שר הבטחון מעל דוכן הכנסת הצהרה אישית בעניינים ראשוניים במעלה ואף בהירי שזו דעתו הפרטית.

לולא היתה העת בלתי-כשרה להודעות ופולמוסי שרים, לא היה רע בכך, ברם, מוכר שפירסומים מעין אלה אינם תורמים למוראל הציבורי ולא לעניין הבטחוני ויחסי חוץ של ישראל.

— שאלות ותשובות (נצח, אבנרי, אשכול, פלד, י. ש. שפירא, האונגר, הרדי, לורנץ, ששון) —

**הי"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):

אדוני ראש הממשלה, האם יש איזה שהוא ממש בשמועות שפורסמו בימים האחרונים בארצות הברית, כאילו פעולתנו בבירות עשויה לסכן, בצורה כלשהי, את ההסכם שהושג בעניין הפאנטומים?

**הי"ר ד. נצר:**

חבר הכנסת אבנרי, אין זה שייך לנושא השאלתה. ראש הממשלה רשאי לא להשיב על שאלה זו.

**ראש הממשלה ל. אשכול:**  
להד"ם.

### 17. דיון בבעיית החזרת הרכוש של תושבי ירושלים המזרחית

**חבר הכנסת נ. פלד שאל את שר המשפטים ביום י"ג בכסלו תשכ"ט (4 בדצמבר 1968):**

בראיון שנתפרסם ב"הארץ" מיום 24 בנובמבר 1968 העלה ראש עיריית ירושלים, מר טדי קולק, את בעיית החזרת הרכוש של תושבי ירושלים המזרחית, הן במערב ירושלים והן בשאר שטחה של ישראל. לדעת מר קולק אי-אפשר, ברוב המקרים, להחזיר את הרכוש ואז צריך לשלם פיצויים הוגנים בעד תקופה של 20-25 שנה עם ריבית סבירה.

לדברי מר קולק נמצא הנושא בשיקול אקטיבי של הממשלה.

הריני מתכבד לשאול:

1. האם נמצאת בעיית החזרת הרכוש של תושבי ירושלים המזרחית בדיון?
2. אם כן — מה הן המסקנות של הדיון?
3. אם הדיון טרם הגיע לשלב של מסקנות — מתי יוכל כבוד השר למסור הודעה בנדון?

**שר המשפטים י. ש. שפירא:**

לשאלה 1: כן.

לשאלה 2: עדיין אין מסקנות.

לשאלה 3: כאשר תהייה מסקנות.

### 18. דרישה לאסור פעולות תיווך על-ידי עורכי-דין

**חבר הכנסת ג. האונגר שאל את שר המשפטים ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):**

נתפרסמה הערה בפסק דין של בית המשפט העליון בדבר פנייה ללשכת עורכי-הדין לאסור פעולות תיווך על-ידי עורכי-דין.

אבקש את שר המשפטים להודיעני:

מה יזמה נקט משרד המשפטים בנדון?

**שר המשפטים י. ש. שפירא:**

הסמכות להתקין כללי אתיקה מקצועית מסורה למועצה הארצית של לשכת עורכי-הדין וזו מתקינה כללים אלה באישור שר המשפטים.

משרד המשפטים הפנה תשומת-לבה של לשכת עורכי-הדין להערה של בית המשפט העליון, אליה התייחס חבר הכנסת הנכבד.

### 19. מניעת פגיעה בכבודו ובסמכותו של בית המשפט

**חבר הכנסת י. הרדי שאל את שר המשפטים ביום ה' בטבת תשכ"ט (26 בדצמבר 1968):**

בגליון ה-28 של "מודיעין" מכסלו תשכ"ט, היוצא לאור על-ידי מרכז אגודת ישראל, בעמ' 8 מדובר על בית המשפט העליון, אשר בלשון הדיעה "פסל פסק דין רבני", והדיעה נגמרת בזו הלשון: "הציבור החרדי הביע את התמרמרותו על התערבות והתנכלות החזרת ונשנית לאחרונה מצד בית המשפט העליון לפסקי דין רבניים."

באותו עמוד, בעניין פסק דין של בית המשפט המחוזי בתל-אביב, כתוב: "הציבור הדתי הביע התמרמרות רבה על פסק דין בית המשפט המחוזי בתל-אביב ורואה בכך הריסת קדושת השבת."

אין ספק כי ציטוטין אלה מהווים פגיעה קשה בכבודו ובסמכותו של בית המשפט במדינה.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

האם ידאג כבוד השר להביא את הדבר בפני היועץ המשפטי של המדינה, על מנת שיחליט באילו אמצעים משפטיים יש לגקוט?

**שר המשפטים י. ש. שפירא:**

יש במשרד המשפטים מעקב אחרי הפירסומים בעתונות המתייחסים לבתי המשפט, והדברים מובאים אוטומטית לידעיו היועץ המשפטי לממשלה.

### 20. פרטים על החוברת "מעט מהרבה"

**חבר הכנסת ש. לורנץ שאל את שר המשטרה ביום י"ח בכסלו תשכ"ט (9 בדצמבר 1968):**

פירסום ההסברה היוצא לאור על-ידי המשטרה, בשם "מעט מהרבה", גליון מס' 10, שיצא לקראת חג הפסח תשכ"ח, מכיל דברי הסברה על חג הפסח הפוגעים קשה במסורתו המקודשת של חג הפסח, כפי שהוא נחוג ומוסבר ברוב מניינו ורוב בניינו של עם ישראל, מאז היינו לגוי.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. למי מיועדות חוברות אלה?
2. כמה חוברות מסוג זה מוציאה המשטרה במשך שנה?
3. כמה עולה הוצאתה של כל חוברת?
4. אם בכל זאת יש צורך חיוני בהדפסתן של חוברות אלו, — האין השר חושב שהן צריכות להכיל חומר השווה לכל נפש, ולא חומר המכיל דברי פגיעה וכפירה בקדשי ישראל? האם ידאג כבוד השר, שדברים כג"ל לא יודפסו עוד בחוברות הללו?

**שר המשטרה א. ששון:**

לשאלה 1: החוברת "מעט מהרבה" מוצאת לאור על-ידי מחלקת ההדרכה של משטרת ישראל ומופצת בין אנשי המשטרה. מטרת החוברת — להביא לאנשי המשטרה בצורה מתומצצת מידע על נושאים כלליים

ג. כשנשאל עותמן, תוך כדי חקירתו, על פשר הפגיעות בגופו, הכחיש שהסית בנות להפגנה, וסיפר רק, כי בקרבת באב"א-עמו, בדרכו לתחנת האוטובוסים, ראה בחור מרים את שמלתה של נערה מפגינה. כאשר העיר על כך לבחור, התנפלו עליו 6-5 אורחים בני 18-20 והיכוהו במקל ובאגרופים בכל חלקי גופו.

ד. בתאריך 27 באוקטובר 1968 ביקר רופא המשטרה בבית-המעצר ושאל כמנהגו לשלום העצורים. עותמן לא התלונן בפניו שהוכה על-ידי אנשי המשטרה. ביום המחרת, ב-28 באוקטובר 1968, שוחרר ממעצרו.

ה. קרוב לוודאי שהתעודה הרפואית של רופא פרטי, שמצא על גופו סימני פגיעה, מתייחסת לפגיעות שהן תוצאה מהמכות שקיבל מאורחים, אתם הסתכסך במקום ההפגנה.

ו. סיפורו של אל-אערג' על השוט, שהוכנס לפי הטבעת שלו, אין לו תומכין. מוזר שאת המעשה הזה לא סיפר לאף אחד משלושת הרופאים שראו אותו בבית המעצר ומחוצה לו, ולפי גירסתו לא סיפר להם מתוך בושה. בו בזמן לא התבייש לספר מעשה זה דווקא לאשה — היא העורכת-דין פליציה לנגר.

לאור העובדות האלה, דוחה אני את טענות אל-אערג' כאילו הוא עונה במשטרה. מצד אחר, מצאתי לנכון להעיר למפקח גולן על כך שסטר על לחיו של הקובל.

## 22. סיבת מעצרו ושיחרורו של שלוש נשים ערביות, שהשתתפו בפעולות עוינות לישראל

**חבר-הכנסת א. שוסטק שאל את שר המשטרה ביום ה' בטבת תשכ"ט (26 בדצמבר 1968):**

לחץ של נכבדים ערביים הביא, על-פי ידיעה ב"מע" רב" מיום 29 בנובמבר 1968, לשיחרורן של שלוש נשים ערביות ממשפחות מכובדות, לאחר שקודם לכן הואשמו בפעולות פוליטיות עוינות.

אבקש את כבודו להשיבני:

1. האם נכונה הידיעה?
2. אם כן — האם נערכה חקירה משטרתית נגד שלוש הנשים?
3. אם כן — מה העלו הממצאים?
4. האם היה יסוד משפטי למעצר הנשים?
5. האם היה יסוד משפטי לשיחרור הנשים?
6. האם היתה פנייה של נכבדים ערביים לשיחרורן?
7. אם כן — של מי?
8. מה היה תוכן ההתחייבות של הנשים הללו לשלטונות הבטחון?

**שר-המשטרה א. ששון:**

לשאלות 1, 6 ו-7: נכון שמספר די ניכר של ערבים נכבדים ממזרח ירושלים ומיהדה ושומרון פנו אל ראש הממשלה ואל שרי הבטחון והמשטרה בבקשה לשחרר את שלוש הנשים הערביות העצורות — אחת בביתה ושתיים בבית-הכלא ברמלה. אולם אין לפרש בשום פנים ואופן את הפניות האלה כלחץ עלינו או כסיבה לשיחרורן.

ועל בעיות אקטואליות ולשמש מעין מדריך למפקדים המוצעים לפני פקודיהם בנושאים אלה.

**לשאלה 2:** החוברת אינה מוצאת לאור לעתים קבועות. השנה הוצאו שש חוברות.

**לשאלה 3:** התפוצה של החוברת — כ-3000 עת"ק, וההוצאות מסתכמות בשמונה אגורות לכל עותק.

**לשאלה 4:** עברתי על החוברת שהוקדשה לחג הפסח ואינני יכול להסכים עם השואל הנכבד, כי יש בה "דברי פגיעה וכפירה בקדשי ישראל". אגב, החומר לוקט מתוך "ספר החג והמועד" — הוצאת עם עובד, תשכ"ג, וכן גם נאמר בחוברת עצמה. אי לזאת אינני רואה מקום לפעולה כל שהיא. ובאשר למידת הצורך בהוצאת חוברות אלו, אני סומך על שיקוליהם של האחראיים להדרכת שוטרי ישראל.

## 21. תוצאות החקירה בתלונתו של עותמן אל-אערג'

**חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר המשטרה ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):**

עותמן אל-אערג', תושב ירושלים המזרחית, נעצר ביום 26 באוקטובר 1968 בצהריום; האיש נקלע למקום כעובר-אורח. בבית-המעצר בירושלים הוכה האיש ועונה. עותמן אל-אערג', ששוחרר ב-28 באוקטובר 1968 מבלי שתוגש נגדו כל האשמה, נבדק על-ידי רופא, שנתן בידי תעודה רפואית. התעודה הרפואית מעידה כי על כל חלקי גופו נמצאו סימני מכות, ביניהם סימן בלחיו השמאלית, אזור השמאלית, שטף דם מצינור עינו השמאלית סביב הקרנית וסביב העפעפיים. התעודה מדגישה כי כל אלה נגרמו על-ידי מכשיר קהה, בתקופה שאינה עולה על 48 שעות. עותמן אל-אערג' נעצר שוב ב-29 באוקטובר 1968, והפעם נעצר, לדעת משפחתו, כדי שסימני המכות יעלמו ביתיים. אחרי שנעלמו מרבית סימני המכות החיצוניים שוחרר עותמן אל-אערג', גם הפעם מבלי שהוגשה נגדו כל האשמה.

הנני לשאול את כבודו:

המוכן כבודו להביא בתום החקירה את תוצאותיה ופרטיה לידיעת הכנסת?

**שר-המשטרה א. ששון:**

נערכה חקירה יסודית והוברר כי אין הוכחות לטענה שכאילו עותמן אל-אערג' עונה והוכה במשטרה. העובדות שהעלתה החקירה הן:

א. ביום שבת, 26 באוקטובר 1968, שבתו הסוחרים במזרח ירושלים. בשעות הצהריים של אותו יום התארגנו שתי הפגנות של תלמידות ערביות בסביבות שער שכם. נעצרו מספר אנשים חשודים בהסתה להפגנות ולשביתות. ביניהם עותמן עבדול האדי אל-אערג', בן 27, תושב מחנה הפליטים בשעפאת.

ב. העצורים הובאו למשרדי נפת ירושלים, לצרכי חקירה. עותמן השתולל שם בצורה היסטורית. המפקח מנשה גולן, שחזר באותו זמן למשרדו מסויר, נתקל בעותמן המשתולל וראה על פניו סימני מכות. הוא ביקש מעותמן להתנהג בשקט, אך הלה לא שעה לבקשת המפקח והמשיך להשתולל. לכן סטר לו המפקח גולן פעמיים על פניו, "כדי להחזיר אותו לשיווי משקל נפשי", והורה להכניסו לחדר אחר ולאחר שיירגע — לחקרו.

— שאלות ותשובות (ששון, י. תמיר, דיון, מיקוניס, ארכלי-אלמוזלינו, אבנרי, ש. תמיר) —

2. מה מספר הקרבות שנפלו כתוצאה ממעשי החבלה מקרב החיילים והאזרחים בהרונים ופצועים?
3. כמה חבלנים נתפזו?
4. כמה מהם הועמדו בפני בתי-משפט ונשפטו?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1 — כ"ט 120.

- לשאלה 2 — נהרגו חייל אחד ו-4 אזרחים ונפצעו 11 חיילים ו-17 אזרחים.
- לשאלה 3 — נעצרו 450 חשודים, מחציתם שוחררו.
- לשאלה 4 — 100.

## 26. מתן רשות למר אדואר טועמה אליאס לביקורים אצל משפחתו

**חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום י"א בכסלו תשכ"ט (2 בדצמבר 1968):**

פנה אלי מר אדואר טועמה אליאס, מבית-הספר טרה סנטה, עכו העתיקה. במכתבו אלי מציין הנ"ל, כי ביום 8 בנובמבר 1968 נמסר לו צו מטעם אלוף פיקוד הצפון, לפיו נצטווה שלא לצאת מתחום שיפוט של עיריית עכו ללא רשיון מיוחד מהמפקד הצבאי.

הנ"ל עובד בעכו כמורה ומתגורר באופן קבוע אצל הוריו בגוש-חלב ונוהג בסוף כל שבוע לחזור לבית הוריו בגוש-חלב.

לדבריו, פנה ביום 20 בנובמבר 1968 אל הרשויות המוסמכות וביקש להעניק לו היתר נסיעה לבית הוריו לקראת סוף השבוע שמ"2 עד 24 בנובמבר, אולם בקשתו נדחתה.

הנני מבקש לדעת:

1. האם טענה זו נכונה?
2. אם כן — מדוע ניתן צו כזה?
3. האם מוכן השר לשקול אפשרות במקרה זה לצמצם את צו הריתוק כך שהנ"ל יוכל לבקר את משפחתו?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1 — התשובה חיובית.

לשאלה 2 — מטעמי בטחון.

לשאלה 3 — אין הצו שולל ביקורים, על-פי רשיון מיוחד. לפי רשיון כזה ביקר מר אדואר טועמה אליאס אצל משפחתו בגוש-חלב בתחילת דצמבר 1968.

## 27. סיוע שלטונות ירדן לאירגוני החבלה

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר הבטחון ביום י"א בכסלו תשכ"ט (2 בדצמבר 1968):**

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. על פי האינפורמציה המצויה בידי ישראל והניתנת לפירסום, מהי עמדתו הנוכחית של המלך חוסיין כלפי אירגוני החבלה הפועלים מארצו?
2. האם עושים שלטונות ירדן פעולותיהם של אירגוני החבלה?
3. האם מסייעים השלטונות הירדניים לאירגוני החבלה?

לשאלות 1 ו-3: נערכה חקירה והיא העלתה כי שלוש הנשים היו מעורבות בפעילות עוינת.

לשאלות 4 ו-5: שלוש הנשים נעצרו ושוחררו לפי צווים צבאיים בהתאם לתקנות-לשעת-חירום.

לשאלה 8: שלוש הנשים חתמו על התחייבות שלא תעסוקנה עוד בדברים הפוגעים בבטחון המדינה.

## 28. הסדר להסעת חיילים

**חבר-הכנסת י. תמיר שאל את שר הבטחון ביום כ"ג בתשרי תשכ"ט (15 באוקטובר 1968):**

השבו נסתים השלב השני בניסוי הסעת חיילים טרמפיסטים על-ידי אג"א.

בקשר לכך אחתה אם השר ישיבני:

1. האם המבצע עלה יפה?
2. מהי תרומת גופים פרטיים שבאו לעזרת החיילים הטרמפיסטים?
3. האם חלו שיפור וייעול בהסעת החיילים הטרמפיסטים?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1 — ראה תשובתי, שניתנה ביום 9 בדצמבר 1968, לשאלתה של חבר-הכנסת שלמה כהן-צידון בעניין זה.

לשאלה 2 — גופים ציבוריים וחברות כגון "אל-על", "אמפא" ומועדון רוטרי נס-ציונה העמידו לרשות החיילים רכב המסיע אותם בימי ששי וראשון ליעדים הדרושים. גם בקרב הציבור הפרטי ישנה היענות גדולה יותר להסעת חיילים טרמפיסטים. הדבר מורגש היטב בתחנות ההסעה של החיילים.

לשאלה 3 — התשובה חיובית.

## 24. הסיבה למכירת חלק ממפעל "תדיראן" לחברה אמריקאית

**חבר-הכנסת ש. מיקוניס שאל את שר הבטחון ביום כ"ח בחשוון תשכ"ט (19 בנובמבר 1968):**

כפי שהתפרסם בעתונות, החברה האמריקאית "ג'נרל טלפון" עומדת לרכוש את חלקו של משרד הבטחון במפעל "תדיראן".

הואיל והמדובר במפעל בעל חשיבות בטחונית לישראל — אודה לכבוד השר אם יואיל להשיבני:

מהי הסיבה למסירת חלק מהמפעל לחברה אמריקאית?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

רק שליש מהמכירות השנתיות של חברת "תדיראן" מיועד למשרד הבטחון, ולפי התחזית של הנהלת החברה חלקו של הייצור האזרחי בעתיד יגדל וילך. הנהלת משרד הבטחון הגיעה למסקנה שלא רצוי שהמשרד יהיה שותף במפעל שעיקר הייצור שלו מיועד לשוק האזרחי.

נעשו הסדרים שהצרכים הבטחוניים לא ייפגעו.

## 25. נתונים על מעשי חבלה ברצועת עזה

**חברת-הכנסת ש. ארכלי-אלמוזלינו שאלה את שר הבטחון ביום ו' בכסלו תשכ"ט (27 בנובמבר 1968):**

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. כמה מעשי חבלה בוצעו בשנת 1968 ברצועת עזה?



4. אם כן, במה?

5. האם מסייע הלגיון הערבי לפעולות החבלה?

6. אם כן, במה?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלות 1, 2, 3 ו-4: עמדת המלך חוסיין ושלטונות ירדן מוצאת את ביטויה בהסכם שנחתם עם אירגוני החבלה ביום 16 בנובמבר 1968 ואשר על עיקריו עמדתי בדברי בכנסת ביום 27 בנובמבר 1968.

לשאלות 5 ו-6: הלגיון מסייע לחבלנים במידע מבצעי וחיופי באש על החודרים לישראל.

**28. הסיבה להטלת צו ריתוק על מר****נג'יב פאהום**

**חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום י"ב בכסלו תשכ"ט (3 בדצמבר 1968):**

שלטונות הבטחון הטילו צו ריתוק על חבר מועצת עיריית נצרת נג'יב פאהום, המרתקו לעיר נצרת ומחייבו להתייצב פעמיים ביום במשטרת נצרת ולא לעזוב את ביתו משקיעת החמה ועד זריחתה.

הנני לשאול את כבוד השר:

1. מדוע הוטל צו ריתוק על מר נג'יב פאהום?

2. אם מואשם הוא בעבירה כלשהי, מדוע אינו מועמד למשפט?

3. היבטל צו הריתוק?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1: מטעמי בטחון.

לשאלה 2: מטרת הצו — למנוע מעשה עבירה.

לשאלה 3: אין סיבות המצדיקות את הביטול.

**29. הסיבה להטלת צו ריתוק על מר****חליל טועמה**

**חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום י"ב בכסלו תשכ"ט (3 בדצמבר 1968):**

שלטונות הבטחון הטילו על הסטודנט חליל טועמה — שריצה את תקופת המאסר שנגזרה עליו — צו ריתוק לכפר ראמה. הצו מחייבו להתייצב מדי יום בשעה 8 בבוקר למשטרה. הצו אוסר עליו להיעדר מביתו משעה חמש וחצי בערב עד זריחת השמש למחרת.

הנני לשאול את כבוד השר:

1. מדוע הוטל צו ריתוק על הסטודנט חליל טועמה?

2. היבטל הצו, ומתי?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1 — מטעמי בטחון.

לשאלה 2 — אין סיבות המצדיקות את הביטול.

**30. הסיבה להטלת צו ריתוק על מר****אדואר טועמה אליאס**

**חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הבטחון ביום י"ב בכסלו תשכ"ט (3 בדצמבר 1968):**

הגיע לידי העתק ממכתבו של אדואר טועמה אליאס, שהופנה ליושב-ראש הכנסת, ראש הממשלה, שר הבטחון, ואלוף פיקוד הצפון, בו הוא מציין: "ביום 8 בנובמבר

1968 נמסר לי על-ידי משטרת עכו צו מטעם אלוף פיקוד הצפון ולפיו נצטוויתי לא לצאת מתחום שיפוט של עיריית עכו ללא רשיון מיוחד מהמפקד הצבאי או מטעמו למשך שישה חדשים החל מיום 30 באוקטובר 1968, אני בן 24, רווק ועובד בתור מורה בבית-הספר היסודי טרה-סנטה בעכו. אני מתגורר באופן קבוע אצל הורי בגוש-חלב. בימי העבודה אני מלמד בעכו ובסוף השבוע חוזר לבית הורי בגוש-חלב. ביום 20 בנובמבר 1968 פניתי למשטרת עכו וביקשתי רשיון לגוש-חלב לבקר את משפחתי בסוף השבוע מ-22 עד 24 בנובמבר, אולם בקשתי נדחתה ללא כל הסבר או נימוק". בסוף מכתבו כותב אדואר טועמה אליאס: "הנני פונה אליכם ומבקש את התערבותכם האדיבה לביטול הצו הנדון, ועד אז לאפשר לי לנסוע לכפרי גוש-חלב למשך יומיים בסוף כל שבוע, וכן להודיעני על הסיבות האמיתיות למתן הצו."

הנני לשאול את כבוד השר:

1. מדוע הוצא נגד אדואר טועמה אליאס צו הגבלה?

2. היבטל הצו, ומתי?

3. אם לא, מדוע?

4. עד לביטול הצו, היאופשר לאדואר טועמה

אליאס לבקר בכפרו למשך יומיים בסוף כל שבוע?

5. אם מואשם הוא בעבירה כלשהי, מדוע אינו מועמד למשפט?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלות 1 ו-3: מטעמי בטחון.

לשאלה 2: הצו יבוטל כאשר המפקד הצבאי שהוציאו ישובען שהשיקולים הבטחוניים מאפשרים את ביטולו.

לשאלה 4: כל בקשת רשיון של מר אדואר טועמה אליאס תיבדק לגופה, ואם לא תהיה מניעה בטחונית, יוענק הרשיון.

לשאלה 5: מטרת הצו היא למנוע עבירה.

**31. דברי גינוי מפי אישים ערביים על****הפיצוץ בשוק מחנה-יהודה בירושלים**

**חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר הבטחון ביום י"ב בכסלו תשכ"ט (3 בדצמבר 1968):**

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם בעקבות פיצוץ מכונית התופת בירושלים

היו הסתייגויות ממעשה זה, מצד נכבדים בגדה המערבית?

2. אם כן, באילו מקומות ואילו נכבדים הסתייגו?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1: התשובה חיובית.

לשאלה 2: (א) ראש עיריית חברון בשיחה עם המושל; (ב) מנהל מחנה הפליטים בג'נין, בפני המושל; (ג) לשכת המסחר בחברון, בפני המושל; (ד) מנהל לשכת משרד החקלאות בחברון; (ה) עובדי המכס ביריחו, במכתב למנהל המכס והבלו; (ו) ראש עיריית בית ג'אלא ונכבדים מנפת בית-לחם; (ז) ראש עיריית רמאללה, בשיחה עם המושל, וכן אבדאלנור ג'נוח, עזיז שחאדה, עות קרמאן — נשיא לשכת המסחר, וסוחרים שונים.

### 32. פעולות כוחות הבטחון של ישראל נגד החבלנים

**חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום י"ג בכסלו תשכ"ט (4 בדצמבר 1968):**

1. מבין מעשי הטרור שבוצעו מאז 1 בינואר 1968 בישראל ובשטחים המוחזקים, כמה בוצעו על-ידי אירגון אל-פתח, כמה על-ידי החזית לשיחרור פלסטין, כמה על-ידי האירגון לשיחרור פלסטין, וכמה על-ידי האירגונים האחרים?

2. מבין החבלנים שנהרגו על-ידי כוחות צה"ל מאז 1 בינואר 1968, כמה היו שייכים לאירגון אל-פתח, כמה לחזית לשיחרור פלסטין, כמה לאירגון לשיחרור פלסטין וכמה לאירגונים אחרים?

3. מבין החבלנים שנלכדו על-ידי כוחות הבטחון מאז יום 1 בינואר 1968, כמה היו שייכים לאירגון אל-פתח, כמה לחזית לשיחרור פלסטין, כמה לאירגון לשיחרור פלסטין וכמה לאירגונים אחרים?

**שר הבטחון מ. דיין:**

איני יודע את החלוקות השונות בין האירגונים. בסך-הכל נהרגו על-ידי כוחות הבטחון מאז 1 בינואר 1968 — 470 חבלנים.

**היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

כבוד השר, האם לאחרונה חל גידול בקצב הפעולות ובכוח הממשי של אירגוני החבלה השונים?

**שר הבטחון מ. דיין:**  
לא.

### 33. דברי גינוי מפי אישים ערביים על הפיצוץ בשוק מחנה יהודה בירושלים

**חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום י"ג בכסלו תשכ"ט (4 בדצמבר 1968):**

1. הנני מבקש לדעת אם אישים ערביים היושבים בשטחים המוחזקים ובירושלים המזרחית הוקיעו בפני שר הבטחון או מי מאנשי משרדו את הפיצוץ בשוק מחנה יהודה, בירושלים.

2. אם כן, מי הם האישים?

**שר הבטחון מ. דיין:**

ראה תשובתי, שנתתי היום, לשאילתה של חבר הכנסת דניאל לוי בעניין זה.

### 34. הקמת סככות במקומות ההמתנה של חיילים להסעה

**חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום י"ט בכסלו תשכ"ט (10 בדצמבר 1968):**

במקומות רבים בארץ שבהם מחכים חיילים לטרם פים אין סככות. עם התחלת עונת הגשמים קורה לעתים קרובות שמספר רב של חיילים מחכים במקום מסוג זה זמן רב ונרטבים בגשם.

**שאלתי היא:**

מה עושה משרד הבטחון, בעצמו ובאמצעות הוועד למען החייל, כדי שבכל צומת דרכים, שבו נוהגים חיילים לחכות לטרמפים, יהיה מחסה מפני גשם?

**שר הבטחון מ. דיין:**

משרד הבטחון מקים באמצעות הוועד למען החייל סככות במקומות ההמתנה של חיילים להסעה.

**היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

האם כבוד השר באמת סבור כי הפעולה של הוועד למען החייל בנושא זה מספקת לפתרון הבעיה הנוגעת ממש של טרמפים לחיילים?

**שר הבטחון מ. דיין:**

אני סבור כי מה שהוועד למען החייל עושה מספק את מה שהוועד למען החייל יכול לעשות.

### 35. פעולת צה"ל נגד חיל המשלוח העיראקי בירדן

**חבר הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום י"ט בכסלו תשכ"ט (10 בדצמבר 1968):**

לפי הערכת חוגי מערכת הבטחון, מה היו הנזקים שנגרמו לחיל המשלוח העיראקי בירדן בהתקפה שערך עליו לאחרונה חיל האוויר הישראלי?

**שר הבטחון מ. דיין:**

7 הרוגים, 14 פצועים ונזקים ברכב, בציוד ובכלי לחימה.

**היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנרי.

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

אחרי הפעולה הזאת גדלה או קטנה הנוכחות העיראקית בירדן?

**שר הבטחון מ. דיין:**

איני סבור שחל בה שינוי, אבל יש ארעגה, כלומר, חוסר פעילות של הכוחות העיראקיים הנמצאים בירדן, עד עכשיו.

### 36. נסיבות מותו של טייס ישראלי בירדן

**חבר הכנסת ש. תמיר שאל את שר הבטחון ביום י"ט בכסלו תשכ"ט (10 בדצמבר 1968):**

בעקבות מותו של טייס חיל האוויר, סגן נדב נהוראי ז"ל, בעקבות פעולת חיל האוויר נגד בסיסי חיל המשלוח העיראקי בירדן — אבקש את כבודו להשיב בני:

מה הן הנסיבות הידועות שהביאו למותו של טייס חיל האוויר, סגן נדב נהוראי ז"ל?

**שר הבטחון מ. דיין:**

טייס חיל האוויר, סגן נדב נהוראי ז"ל, צנח בשלום בשטח ירדן לאחר שמטוסו נפגע באש ירדנית שנורתה מהקרנק. מטוסי הקרב שחנו מעל מקום נחיתתו השתדלו

### 39. דברי שר הבטחון על מדיניות ארצות-הברית לגבי המזרח התיכון

חברי הכנסת ש. תמיר שאל את שר הבטחון ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):

סוכנויות הידיעות וכתבי העתונים הישראליים מדווחים כי בעקבות הפגישה עם מר ריצ'ארד ניקסון, הנשיא הנבחר של ארצות-הברית, אמר שר הבטחון, שאין לו חששות מהמדיניות העתידה של ארצות-הברית לגבי ישראל, וכי אין לצפות לשינוי מהותי של מדיניות ארצות-הברית לגבי המזרח התיכון תחת ממשלו של הנשיא ניקסון.

לאור החשיבות הרבה הנודעת לנושא, אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. האם הנושא האמור, כפי שהובא על-ידי סוכנויות הידיעות והכתבים, משקף נאמנה את מסקנות כבודו מן הפגישה?

2. אם לא, מהו התיאור הנכון אשר בפי כבודו בנושא?

שר-הבטחון מ. דיין:  
 הניי מפנה את השואל לדברי בכנסת ביום 24 בדצמבר 1968.

### 40. שיחתו של שר הבטחון עם הנשיא הנבחר של ארצות-הברית

חברי הכנסת א. אבנרי שאל את שר הבטחון ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):

1. ביזמת מי נערכה הפגישה בין שר הבטחון והנשיא המיועד בארצות-הברית מר ריצ'ארד ניקסון ביום 14 בדצמבר 1968?

2. האם העלתה שיחתו של שר הבטחון עם הנשיא המיועד אפשרות של שינוי במדיניות ארצות-הברית כלפי ישראל ומדינות האזור?

3. האם נדונו בשיחה תכניות שלום כלשהן? אם כן — אילו תכניות?

שר-הבטחון מ. דיין:  
 לשאלה 1: נמסר לי שהפגישה סודרה על-ידי מר אנדרסון.

לשאלות 2—3: הפגישה היתה פגישת נימוסין. הנשיא שאל את הערכתי על הנעשה במזרח התיכון ולא נדונו בה שום נושאים קונקרטיים.

הי"ד נצר:  
 שאלה נוספת לחבר-הכנסת אבנרי.

אורי אבנרי (העולם הזה — כוח חדש):  
 אם כן, כבוד השר, איך יכולת למסור בצאתך מן הפגישה הזאת, כי התרשמת שאין שינוי במדיניות ארצות-הברית כלפי ישראל, על סמך מה?

שר-הבטחון מ. דיין:  
 כאשר יצאתי מהפגישה הזאת שאלו אותי עתונאים, האם נוכחתי בפגישה שהולך להיות שינוי לרעה כלפינו במדיניות של האדמיניסטרציה החדשה בארצות-הברית. אמרתי שלא נוכחתי בכל דבר כזה.

לשמור עליו ממעל עד לבואו של הליקופטר החילוץ. אולם כשההליקופטר הגיע למקום מצא את סגן נהוראי ז"ל הרג.

בבדיקה שלאחר המוות הוברר כי נורה על-ידי שני כדורים שגרמו למותו. אחד מכדורים אלה נורה מטווח קרוב.

### 37. פירסום מאמר על קהילת סלונקי "במחניים"

חברי הכנסת ב. עזיאל שאל את שר הבטחון ביום י"ט בכסלו תשכ"ט (10 בדצמבר 1968):

חוברת ק"כ, מיום ח' מרחשון תשכ"ט, של "מחניים" בהוצאת צה"ל, הרבנות הצבאית הראשית, הוקדשה "לקהילות הקודש בגולה שחרבו", ואכן מובאות בספר סקירות חשובות ותמונות מעניינות בקשר עם החשובות שבקהילות ישראל שנחרבו בשואה, כגון וארשה, לחוז' קרקוב, פראג, רומא, לבוב, וכו'.

נראה לי שקהילת סלונקי הגדולה, עיר ואם בישראל, מטרופולין היהדות הספרדית ותפארתה, שהושמדה גם היא, היתה ראוייה שיציבו לה זכר בין שאר קהילות ישראל, אך משום-מה היא נעדרת בחוברת הנ"ל, וחושבני שנעשה בזה עוול למושגים ולחיים גם יחד.

אבקש לדעת:

1. מה סיבת ההפליה הנ"ל?
2. מה יש בדעת משרד הבטחון לעשות כדי לתקן את המעוות?

שר-הבטחון מ. דיין:  
 לשאלות 1 ו-2: אין סיבה, כי אין הפליה.  
 מאמר על "סלונקי" — עיר ואם בישראל" פורסם בחוברת קי"ד של "מחניים".

### 38. הסיבה לעיכוב טקס חלוקת אלבום פיקוד הדרום

חברי הכנסת ד. לוי שאל את שר הבטחון ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):

בעתון "ידיעות אחרונות" מיום ג', י"ט בכסלו תשכ"ט, התפרסמה ידיעה לפיה נדחה טקס חלוקת אלבום פיקוד הדרום.

אודה לכבודו אם ישיבני:

- א. הנכונה הידיעה הנ"ל?
- ב. אם כן, מה היו הסיבות לדחייה האמורה?
- ג. האם היו תלונות מצד חוגים ממשלתיים בגלל מספר הערות של האלוף גביש, שהופיעו בספר ושבין השאר אמר כי בתקופת ההמתנה ערב המלחמה ירד מורל הצבאי?

ד. אם אכן היו תלונות כאלה, מה היה מקור התלונות?

שר-הבטחון מ. דיין:  
 לשאלה א: התשובה חיובית.  
 לשאלה ב: ראש המטה הכללי הורה על העיכוב, כי טרם הספיק לעיין בתכנון של האלבום.  
 לשאלות ג-ד: אלי לא הגיעו תלונות כלשהן.

#### 44. איסור הופעת חיילים בפני בית המשפט במדים

חבר הכנסת ש. לורנץ שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):

בעתירתו של רס"ן שליט מחיל הים לבית המשפט העליון, שיוורה למשרד הפנים לרשום כיהודים את ילדיו שגולדו לו מאשה לא-יהודיה, הופיע הנ"ל לפני בית המשפט לבוש במדי חיל הים.

הוא טען (בתשובה להערותו של היועץ המשפטי לממשלה) שההוראות, האוסרות להופיע בפני בית המשפט במדים, מתייחסות רק לתובע ותובע ולא לעותר. יואיל נא כבודו להשיבני:

1. האם טענה פורמלית זו נכונה?
2. אם כן — האם ידאג כבוד השר שההוראות יכללו איסור לבישת מדי צה"ל בכל הופעה שהיא בפני בית המשפט, כדי למנוע להבא ניצול פרצה בהוראות?

שר הבטחון מ. דיין:

הנני מפנה את השואל לתשובתי, שנתתי ביום 24 בדצמבר 1968, לשאלתה של חבר הכנסת דניאל לוי בעניין זה.

#### 45. הצהרות שר הבטחון בראיון טלוויזיה בארצות-הברית

חבר הכנסת א. אבנר שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):

נוכח הידיעות הסותרות שנתפרסמו בעיתוני ישראל על הצהרות שר הבטחון בראיון הטלוויזיה בארצות-הברית בקשר לויתור ישראל תמורת שלום — הנני מבקש לדעת:

1. מה בדיוק הצהיר שר הבטחון בנושא זה?
2. האם הוסמך למסור את הצהרתו הנ"ל, ואם כן — על-ידי מי?

שר הבטחון מ. דיין:

הנני מפנה את השואל לדברי במליאת הכנסת ביום 24 בדצמבר 1968.

הי"ד ד. נצר:

שאלה נוספת לחבר הכנסת אבנר.

אורי אבנר (העולם הזה — כוח וזדש):

כבוד השר, נודמן לי לראות יומן קולנוע ובו ראיון שנחת בשוכן מארצות-הברית. שם נשאלת אם אמרת שאתה מוכן להחזיר הרבה תמורת שלום, וענית: מי האידיוט שטען כך. איך זה מתיישב עם הדברים שאמרת מעל דוכן הכנסת?

שר הבטחון מ. דיין:

בשובי מארצות-הברית פנו אלי בדברים אלה: נאמר לנו שהבעת נכונות לויתור על שטחים. לא נאמר לי, שמדובר על הראיון בטלוויזיה או על ויתור על שטחים במסגרת שלום. נאמר לי רק: אמרת שאתה מוכן

#### 41. נתונים על חיל המשלוח העיראקי בירדן

חבר הכנסת ש. תמיר שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):

לאור הידיעות בעתונות על תיגבור חיל המשלוח העיראקי בירדן — אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. לפי מיטב הידיעות שיש בידי משרד כבודו, מה גדלו של חיל המשלוח העיראקי בירדן כיום?
2. האם כוח זה גדול או קטן בהשוואה לכוח שהיה בירדן לפני התקפת חיל האוויר הישראלי מה-4 בדצמבר?
3. מהל השתתפותו של כוח זה בפעולות החבלה נגד ישראל ובעזרה לאנשי אל-פתח?

שר הבטחון מ. דיין:

לשאלות 1—2: היה ונשאר — כדוויזיה.

לשאלה 3: רבים מאנשי גדוד הקומנדו של הכוח השתתפו בפעולות החבלה ואף נתפסו. כן נותן הכוח סיוע מקיף באירגון, אימון, הסעה וחימוש לחבלנים.

#### 42. הכחשת ידיעות ממצרים על פעולות חבלה בסיני

חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):

במצרים החלו לאחרונה להתרברב בפעולות חבלה בסיני, וכי קם אירגון נוסף לטרור, הקרוי "אירגון לוחמי סיני", וכי הוא גרם לישראל נזקים מזיקים שונים.

בקשר לכך אודה לכבודו אם ישיבני:

מה האמת על הידיעות המצריות הנ"ל?

שר הבטחון מ. דיין:

אין אמת בפירסומים.

#### 43. הכחשת ידיעות ממצרים על פעולות חבלה בסיני

חבר הכנסת ש. י. גרוס שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):

זה מספר ימים שבעתונות הישראלית מצוטטים פירסומים מעיתונים מצרים, לפיהם פועל מאחורי הק"וים הישראליים אירגון לשיחור סיני. לפי הפירסומים קיים האירגון גם ועידה בשטחים המוחזקים על-ידי צה"ל. כמו כן נאמר בפירסומים, שהאירגון תפס נשק רב מצה"ל ומתפאר בהצלחות שונות אחרות. בשטחים המוחזקים.

שאלתי היא:

מה מידת האמת בכל הפירסומים הללו?

שר הבטחון מ. דיין:

ראה תשובתי, שניתנה זה עתה לשאלתה של חבר הכנסת יוסף תמיר.

בשטר משמר הגבול, את הדברים הבאים: "שלטון נותן ישראל ידועים כמה כסף מועבר מירדן, והם ידועים גם מי האישיות בגדה שאליהם מועבר הכסף. חלק לא-מבוטל מסכומי כסף אלה ניתנים למימון פעולות ה"פתח". מדוע אין שלטונות ישראל מונעים זאת?" הריני מתכבד לשאול:

1. האם נכונה טענה זו?

2. האם ידועים לשלטונות ישראל שמות האישיות בגדה המערבית, שבאמצעותם מועבר כסף מירדן למימון פעולות ה"פתח"?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלות 1-2: התשובה שלילית.

#### 49. נחונים על מפעלי "כימיקלים לישראל"

**חבר-הכנסת ש. תמיר שאל את שר הפיתוח ביום י"א בכסלו תשכ"ט (2 בדצמבר 1968):**

בעקבות הדו"ח שהגיש מר גרי סודרסקי, יושב-ראש מועצת המנהלים של "כימיקלים לישראל בע"מ", ובקשר להחלטת ועדת השרים לענייני התעשייה הכימית שדנה בדו"ח זה — אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה הם המפעלים המאוגדים ב"כימיקלים לישראל בע"מ"?

2. מה היקף המחזור של כל החברות הללו יחד?

3. אילו מחברות אלה נושאות רווחים, ומהו הרווח, אם קיים, של כל חברה כוון?

4. מה היקף השתתפותה של הממשלה בחברות אלה?

5. היש משתתפים אחרים, ומי הם?

6. מה היו עיקר תביעותיו של מר סודרסקי?

7. האם נענו תביעות אלה?

8. מה היו נימוקי הוועדה להיענות לתביעות מר סודרסקי או לדחותן?

9. האם נמתח על-ידי מי מהשרים ביקורת על אופן הניהול בידי מר סודרסקי?

10. האם הובעה בוועדת השרים שביעות רצון או אכזבה מקצב ההתפתחות של חברת-הגג?

11. מה הן הבעיות העיקריות המעכבות את התפתחות חברת-הגג?

12. מה הן הסמכויות הנתונות עתה בידי מנהל החברה?

**שר-הפיתוח מ. קול:**

לשאלה 1: המפעלים המאוגדים בחברת "כימיקלים לישראל בע"מ" הם: "מפעלי ים-המלח בע"מ"; "כימיקלים ופוספטים בע"מ"; "בתי-הזיקוק חיפה בע"מ"; "מפעלים פטרוכימיים" והמפעלים ההולכים ומוקמים; "חיפה כימיקלים", וחלקה של הממשלה ב"ערד — תעשיות כימיות בע"מ".

לשאלה 2: היקף המחזור של כל החברות הללו ביחד בשנת המאזן 1967/68 היה כ-400 מיליון לירות (כולל הערך של הנפט הגלמי שזוקק).

לוחתר על שטחים. רק לאחר-מכן נאמר לי, שהכוונה היתה להופעתו בטלוויזיה. אמרתי, שאם הכוונה לראיון בטלוויזיה, נכון מה שהתפרסם בעתון. אילו היה השואל מזכיר את הראיון בטלוויזיה או מעלה את השאלה בהקשר של שלום או מעלה איזה רמז שהיה מכוון לשאלה, אין ספק שהייתי אומר זאת.

#### 46. דברי שר הבטחון על המדיניות

##### הצמיה של ארצות-הברית לגבי

##### המזרח התיכון

**חבר-הכנסת ו. שם-טוב שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

בעתון "הארץ" מה-16 לדצמבר 1968 מורסמה כתבה על פגישת כבודו עם הנשיא המיועד של ארצות-הברית, מר ניקסון. לפי כתבה זו הצהיר שר הבטחון בפני עתונאים לאחר הפגישה הנ"ל, כי "אין לו חששות מן המדיניות האמריקאית העתידה במזרח התיכון והוא בטוח שארצות-הברית לא תשנה באורח מהותי מדיניות זאת בתקופת ממשלו של הנשיא החדש".

אבקש מתכבדו להשיב:

1. כמה זמן ארכה הפגישה של כבודו עם הנשיא המיועד מר ניקסון ומה היה אפיה?

2. האם לאחר פגישה זו הגיע כבודו למסקנה, שלא צפויה תמורה מהותית במדיניותה של ארצות-הברית באזור בתקופת כהונתו של הנשיא החדש?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

הפגישה עם ניקסון היתה פגישת נימוסין וארכה 40 דקות. כשיצאתי, שאלוני עתונאים האם ראיתי בשיחה סימונים לכך שמדיניות הנשיא החדש כלפי ישראל תשתנה לדעה. השבתי בשלילה.

#### 47. ידיעה בעניין קיום בחירות למועצות

##### מקומיות בשטחים המוחזקים

**חבר-הכנסת ע. זועבי שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

בעתון "אל-קודס" מס' 24, מה-16 לדצמבר 1968, נאמר שחמדי כנען, ראש עיריית שכם, ואישים אחרים מהגדה המערבית מעוניינים בקיום בחירות לעיריות ומועצות מקומיות, על מנת לגבש ייצוג נבחר ומוכר על-ידי כל תושבי השטחים שבשליטת ישראל.

הריני מתכבד לשאול:

1. האם פנו אישים אלה או אחרים לעריכת בחירות מקומיות?

2. אם כן — האם יאופשר הדבר?

**שר-הבטחון מ. דיין:**

לשאלה 1 — התשובה שלילית.

לשאלה 2 — הואיל ולא היתה פנייה כזו, הדבר טרם נדון.

#### 48. שמועה בעניין העברת כסף מירדן

##### למימון פעולות "אל-פתח"

**חבר-הכנסת נ. פלד שאל את שר הבטחון ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

לפי "הארץ" מיום 17 לדצמבר 1968, אמרו חוגים המקורבים לראש עיריית חברון, בקשר להתנקשות

### 50. הגדלת מספר מקומות האיסכון לתיירים בישראל

**חבר הכנסת א. טיאר שאל את שר התיירות ביום כ"ו  
בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):**

לאור הגיאות הרבה בתיירות בשנת 1968, ובהתחשב  
במחסור הגדול בבתים-מלון, אבקש את כבודו להשיבני:

1. מה תחזית התיירות לשנת 1969?
2. האם מספר החדרים בבתים-המלון כיום עונה  
לצרכי התיירות לפי תחזית זו?
3. אם לא, מה האמצעים הננקטים על-ידי משרד  
כבודו כדי להבטיח מספר מספיק של חדרים במלונות  
בסוגים שונים, בהתחשב בתחזית התיירות לשנת 1968?
4. מה מספר החדרים הנמצאים כעת בבנייה  
לפי פירוט סוגי בתי-המלון?

#### שר התיירות מ. קול:

1. אם לא יורע המצב המדיני והבטחוני  
במזרח התיכון, ואם תתקדם הקמת בתי-מלון חדשים  
לפי הקצב המתוכנן – תגדל תנועת התיירות לישראל  
בשנת 1969 ב-15% לעומת השנה החולפת ותסתכם  
בחצי מיליון תיירים.

2-3. מספר מקומות האיסכון בבתים-המלון  
המומלצים לתיירים בישראל תלוי בבעיה של חלוקת  
התנועה לפי חודשי השנה. אילו התחלקה התנועה  
באורח שווה על פני כל חודשי השנה, אין ספק שניתן  
היה לקלוט במלונות הקיימים, ובאלה שיתווספו עליהם  
השנה, את כל התיירים המבקשים לבקר בארץ בשנת  
1969. אלא שהתנועה, מעצם טבעה, אינה מתחלקת שווה  
בשווה על פני כל חודשי השנה, ואם כי אין עוד כיום  
חודשי שפל, וכל החודשים הם בבחינת "עונת תיירות"  
לישראל – הרי קיימים חודשים של שיאי העונה (כגון  
יולי-אוגוסט), שבהם אין ההיצע יכול לספק את כל  
הביקוש.

אולם אין גם הצדקה כלכלית להקים בתי מלון  
במספרים המותאמים לשיאי העונה, דבר זה אינו קיים  
גם בשום ארץ תיירות אחרת בעולם. יש מקום לתוספת  
חדרי מלון רק כאשר קיימת רמה גבוהה של ביקורי  
תיירים במרוצת השנה כולה, ולאור קביעה זו הגיע  
משרד התיירות לכלל מסקנה כי יש להקים בתי-מלון  
נוספים ולהרחיב בתי-מלון קיימים, בעיקר בירושלים  
ובתל-אביב.

במסגרת מדיניותו לעידוד השקעות בהקמת בתי-  
מלון חדשים פועל משרד התיירות – על שלושותיו בארץ  
ובחוץ-לארץ – בעיקר על-ידי מתן הלוואות פיתוח  
בתנאים נוחים ביותר: באזורי פיתוח בריבית של  
5.5%, בירושלים בריבית של 8% ובאזור תל-אביב  
בריבית של 9%; באזורי פיתוח הלוואה עד שני שלישים;  
בירושלים עד 55% ובתל-אביב עד 50%; מתן מענקי-  
תשתית והמלצות למעמד של מפעל מאושר. כן מכין  
עתה משרד התיירות "מפה" חדשה של אזורי פיתוח,  
שבהתאם לה יישנו, כנראה, השיעורים הקיימים להלוואות  
באזורים כגון אילת ואזור ים-המלח.

4. בשנת 1968 נתן משרד התיירות הלוואות

לשאלה 3: בתי-החיקוק הרוויחו באותה שנה  
10.3 מיליון לירות לפני מסים או 3.3 מיליון לירות  
אחרי תשלום מסים; המפעלים הפטרוכימיים הרוויחו  
1.5 מיליון לירות לפני מסים או 860 אלף לירות  
אחרי תשלום מסים; חברת "כימיקלים ופוספטים"  
בחיפה הרוויחה 4.2 מיליון לירות באותה שנה.

לשאלה 4: היקף השתתפות הממשלה בחברות אלה  
הוא כדלקמן: ב"מפעלי ים-המלח" אחוז המניות שבידי  
הממשלה הוא 81%; ב"כימיקלים ופוספטים" האחוז  
הוא 89%; ב"ערד – תעשיות כימיות" – 50%; בבתי-  
החיקוק – 100%, ואילו המפעלים הפטרוכימיים הם  
ב-74% בבעלות בתי-החיקוק והיתרה בבעלות קבוצת  
משקיעים ומדרום אמריקה.

לשאלה 5: המשתתפים האחרים הם לרוב גורמים  
שונים שרכשו מניות בבורסה. ב"ערד – תעשיות כימיות"  
שותפה חברה אמריקנית ב-50%.

לשאלה 6: בדיון-והשבון שהגיש יושב-ראש מועצת  
המנהלים של "כימיקלים לישראל בע"מ", מר ג'רי סודר-  
סקי, בתום שנה לפעולתו, ביקש: (א) להעביר את זכויות  
ההצבעה בחברות המרכיבות את חברת-האם החדשה  
לאחלק ואת הבעלות של מניות בשלב מאוחר יותר;  
(ב) להבטיח מימון למחקר ותכנון פיתוח.

#### לשאלה 7: כן.

לשאלות 8, 9, 10, 11: כידוע לשואל הנכבד, אין  
נוהגים לפרסם את תוכן הדיונים של ועדות שרים, אלא  
רק את החלטותיהם הניתנות לפירסום. בכל זאת, אני  
מוכן לצייץ, שהגשמת הדיון לאיחוד התעשייה הכימית  
הממלכתית בישראל היא מטבעה תהליך ממושך. שנים  
רבות דובר על כך. בעצם ההחלטה והצעת הפורמלים  
להקמת החברה וקביעת מסגרתה נעשה צעד חשוב  
קדימה. החברה עוסקת כעת בשני דברים עיקריים:  
(א) עריכת תכנית ארוכת-טווח לתעשייה הכימית  
והפטרוכימית כאחת; (ב) קביעת מבנה אירגוני  
לחברה המאוחדת והנחת היסודות לאיחוד אותן הפעו-  
לות הדורשות איחוד.

שני התהליכים האלה הם ארוכים; הראשון דורש  
זמן רב מעצם טבעו והיקפו, והשני כרוך בבעיות אירגוני-  
ניות ופרסונליות מסובכות. חברי ועדת השרים וגם  
מר סודרסקי היו בדעה שיש צורך להחיש תהליכים אלה.  
ועדת השרים לאיחוד התעשייה הכימית חשבה לנכון  
להתאזר בסבלנות ולתת את התמיכה הנדרשת, תוך  
תקווה ליגיוש פעולות החברה בשנה הקרובה.

במועצת המנהלים יושבים המנהלים ויושבי-ראש  
הדירקטוריונים של החברות הנוגעות בדבר, אנשי ציבור  
ידועי-שם בכלכלה הישראלית ואנשי מדע, ומתוכם  
מכהנים כסגנים ליושבי-ראש מר מיכאל צור ומר י. גלעד,  
המהווים יחד עם היושבי-ראש צוות אחראי בדרג גבוה.  
אנו תקווה שבמאמץ משותף יביאו בקרוב למימוש האי-  
חור.

לשאלה 12: החברה מחפשת עתה מנהל כללי,  
שמתפקידו יהיה לרכז את פעולותיה. עד למציאת האיש  
המתאים ממלא תפקיד זה יושב-ראש מועצת המנהלים  
של החברה, מר ג. סודרסקי.

וחלקם יאספו את התיירים גם בערד. אני מקווה כי ניתן יהיה להפעיל סיוורם אלה כבר מחדש מארס 1969. לא מכבר נפגש נציג משרד התיירות עם ראש עיריית באר-שבע וחבר עוזרי, במגמה לקדם את פיתוח מוקדי המשיכה של העיר. כך נמצאים עתה בשלב ביצוע שיפוץ באר-אברהם, העברת השוק הסיטונאי למשכנו החדש (הכולל שוק בדואי), הקצאת אזור מיוחד לפיתוח אתרי תיירות, הקמתה של ועדת תיירות עירונית, ותיכנון מסלולים (בני חצי יום) לאתרי תיירות בקרבת העיר. בימים אלה גם נתן משרדנו הלוואות לשני בתי-מלון באזור (זוהר ועין-גדי), לצורך שיפור צים ותוספת חדרים.

ג. משרד התיירות מקיים בבאר-שבע לשכת מודי-עין לתיירים בשיתוף עם העירייה. לא מכבר נפתחה לשכה דומה בערד, אף היא בשיתוף עם המועצה המקומית.

משרד התיירות הוציא חוברת הסברה מיוחדת, מוקדשת לבאר-שבע, והעיר נכללת גם בכל שאר הפירסומים הכלליים של המשרד.

כן משתדל משרד התיירות להפנות לבאר-שבע כתבי-חוק, סוכני נסיעות ואישים חשובים מחוץ-לארץ, כדי להגדיל את פירסומה של העיר בעולם ולקבוע את מקומה על מפת התיירות.

המחלקה לעידוד תיירות-פנים העמידה את כל שירותיה לרשות גורמי התיירות בבאר-שבע; אולם ההצעות השונות שהפנתה המחלקה אל העירייה, ואשר כוונתן היתה פעולה משותפת בעידוד תיירות הפנים לעיר - נשארו על-פי רוב ללא מענה.

המחלקה הציעה לבתי-המלון בעיר לערוך בבאר-שבע כינוסים של אירגונים ומוסדות שונים. במסגרת זאת ייערך, כנראה, בסוף ינואר כנס של סוחרי מוצרי חשמל וטלוויזיה, במלון "נאות מדבר" שבעיר.

בחג החנוכה האחרון נערך בבאר-שבע שבוע התייר הישראלי, שבמסגרתו נערכו תערוכות, קונצרטים, תזמורת הפילהרמונית, הצגות תיאטרון, הקרנת סרטים, אלופות ישראל בשחמט, אלופות ברידג', תהלוכת תזמורת הנוער העירונית ומצעד לפדים, ערב הרקדה המונית, הקרנת סרטים תעודיים, וטיוילים באתרים המקומיים.

בחדש נובמבר 1968 היתה תפוסת בתי-המלון בבאר-שבע גבוהה ב-10% לעומת נובמבר 1967, וגבוהה ב-18% בהשוואה לנובמבר 1966. בתקופה שמונחמבר 1967 עד פברואר 1968 חל גידול של 28% במספר לילות התיירים בבאר-שבע בהשוואה לאותה תקופה שנה קודם לכן. יוצא אפוא, כי אין לדבר על שפל בתיירות לבאר-שבע, אלא על גידול בתקופות מסוימות, ומצב סטטי בתקופות אחרות. עם זאת אין לשכוח, כי ביקורים בסיני מהווים, במידה מרובה, תחליף לביקורים באזור הדרום, ומשום כך לא היה הגידול בתיירות לאזור הדרום שווה לגידול הארצי. סלילת כביש עין-פסחה - עין-גדי, והתכנית לסלילת כביש דביר - להב ודרך הבשור לאילת, אף עלולות לפגוע בעתיד התיירות לבאר-שבע - אלא אם תיתרם העירייה, במלוא המרץ, לפיתוחם של מוקדי תיירות ממשיים בעיר, שיהיה בכוחם למשוך את התיירים אליה.

בסכום כולל של 18,578,000 לירות להקמת 1,140 חדרי מלון, בהשקעה כוללת של 44,144,000 לירות. עתה נמצאים בשלבים שונים של בנייה 2,483 חדרי מלון, מהם יושלמו 1,370 בשנת 1969 ו-1,113 בחדרים בשנת 1970. נוסף על כך נמצאים למעלה מ-4,000 חדרי מלון בשלבים שונים של תיכנון ממשי.

מבין חדרי המלון החדשים שיושלמו בשנת 1969 יהיו 673 חדרים בדרגה א' ו-697 חדרים בדרגה ב'. מבין חדרי המלון שבנייתם תסתיים בשנת 1970 יהיו 855 חדרים בדרגה א' ו-258 חדרים בדרגה ב'.

## 51. הגדלת התיירות לבאר-שבע

**חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר התיירות ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

בעלי בתי-מלון מתלוננים על השפל הפוקד אותם בימים אלה באין תיירות.

אודה לכבודו אם ישיבני:

א. מה היא תנועת התיירות בארץ בימי החורף הנוכחים ובהשוואה לעונות כאלה בשנים קודמות?

ב. האם מפתחים מוקדי משיכה לתיירים בבאר-שבע?

ג. מה עושה משרדך כדי לסייע להגברת התיירות לבירת הנגב?

## שר-התיירות מ. קול:

א. עונת החורף בתיירות מקיפה את החדשים אוקטובר, נובמבר, דצמבר, ינואר ופברואר. ביחס לחורף הנוכחי קיימים, כמובן, נתונים רק לגבי החדשים אוקטובר, נובמבר ודצמבר, שבהם ביקרו בישראל 91,835 תיירים, בהשוואה ל-67,864 תיירים באותה תקופה בשנת 1967 - עלייה המתבטאת בגידול של למעלה משליש (35.3%), ובהשוואה ל-58,606 תיירים שביקרו בישראל באוקטובר - נובמבר - דצמבר 1966 - עלייה המתבטאת בגידול של למעלה ממחצית (56.7%).

ב. לצערנו, לא דאגה עיריית באר-שבע די הצורך להפוך את האתרים ההיסטוריים הקיימים בעיר למוקדי משיכה לתיירות. העירייה חייבת לגלות יתר יומה ועניין בפיתוח אתרי תיירות בבאר-שבע ולהירתם למאמץ משותף בעניין זה עם משרד התיירות, שכן אין ביכולתו של המשרד לפעול בחלל ריק ולקדם נושא שהעירייה אינה מגלה בו עניין פעיל.

עקב החשיבות שמייחס משרד התיירות לבאר-שבע והאזור, ולנוכח תכנית הפיתוח והצורך בתיאום-יתר בין כל הגורמים המקומיים - חדש משרד התיירות, לפני כחדשיים, את תפקיד הממונה על אזור הדרום במשרד התיירות. בימים הקרובים ייפתח בבאר-שבע משרד אזורי, בו יועסקו שלושה עובדים, שפעילותם תקיף גם את אזור ים-המלח, הנמצא עתה בעיצומו של פיתוח רב-ממדים. אנו רואים בבאר-שבע גם מרכז שממנו ייצאו סיורים לאתרים ההיסטוריים וארכיאולוגיים בגב כולו, ולכן מתכנן עתה משרד התיירות - יחד עם הגורמים המקומיים - סיורים רגולריים לאתר ים אלה, שנקודת המוצא שלהם תהיה באר-שבע,

**52. פרטים על התיירות בעונת החורף**

**חבר הכנסת י. תמיר שאל את שר התיירות ביום י"ב בטבת תשכ"ט (2 בינואר 1969):**

**יואיל השר להשיבני:**

1. מה הם ממדי תיירות החורף של 1968/69?
2. האם ישנם סימני נסיגה בענף זה?
3. אם כן - מה הסיבות לכך?
4. מה הם ממדי תיירות הסטודנטים בעונה זו?
5. מה המספרים הקשורים בביקור צליינים בחג ראש-השנה הנוכחי (בהשוואה לשנים קודמות)?
6. כיצד השתלבו מלונות ירושלים המזרחית בעונה?

**שר התיירות מ. קול:**

1. עונת החורף בתיירות מקיפה את החודשים אוקטובר, נובמבר, דצמבר, ינואר ופברואר. ביחס לחורף הנוכחי קיימים, כמובן, נתונים רק לגבי החודשים אוקטובר, נובמבר ודצמבר, שבהם ביקרו בישראל 91,835 תיירים, בהשוואה ל-67,864 תיירים באותה תקופה בשנת 1967 - עלייה המתבטאת בגידול של למעלה משליש (35.3%), ובהשוואה ל-58,606 תיירים שביקרו בישראל באוקטובר-נובמבר-דצמבר 1966 - עלייה המתבטאת בגידול של למעלה ממחצית (56.7%).

2-3. מן הנתונים דלעיל מסתבר איפוא, כי לא רק שלא חלה נסיגה בענף התיירות בחורף 1968/69, אלא חל גידול מרשים בתיירות לישראל בכל אחד ואחד משלושת החודשים הנזכרים, בהשוואה לאחדים המקבילים בשנתיים הקודמות.

4. העונה העיקרית לביקורי סטודנטים היא בקיץ. בעונה זו, בשנת 1968, הגיעו לישראל כ-15 אלף סטודנטים, לעומת כ-10,000 בקיץ 1967, וכ-7,500 סטודנטים שביקרו בישראל בעונת הקיץ 1966. בעונת החורף 1968 (אוקטובר, נובמבר, דצמבר) ביקרו בישראל כ-2000 סטודנטים, בהשוואה ל-1,500 בערך באותם חודשים בשנת 1967, וכ-1,000 סטודנטים שביקרו בישראל בתקופה המקבילה בשנת 1966.

5. בשלושת השבועות שקדמו לחג המולד 1968 באו לישראל כ-25 אלף תיירים, מהם היו - לפי הערכתינו - כ-15 אלף צליינים נוצרים, שבאו לעשות את חג המולד בארץ הקודש. מספר דומה של צליינים ביקרו בארץ באותה תקופה ב-1967. אין טעם להשוות נתונים אלה עם נתוני 1966, שכן אז לא היתה בשליטתנו בית-לחם, שהיא מוקד המשיכה העיקרי לצליינים בחג המולד. אם נשפוט לפי תפוסת בתי-המלון, הן באזור ירושלים הן באזורים אחרים בארץ, הרי מרבית הצליינים שבאו ארצה לקראת חג המולד נשארו בה עד אחרי ראש השנה האזרחית.

6. התפוסה הממוצעת במלונות מזרח ירושלים מגיעה בעונת החורף הנוכחית לכדי 50%, בהשוואה ל-25% לפני מלחמת ששת הימים, ובכך יש לראות, כמובן, שיפור ניכר בתפוסתם וברווחיותם של מלונות אלה בעקבות איחוד העיר. עם זאת, יש להדגיש כי התפוסה במלונות היותר גדולים של מזרח ירושלים, המתאימים לאיכסון קבוצות, היא הרבה יותר גבוהה מ-50%; והתפוסה נמוכה יחסית במלונות הקטנים,

שגדלם אינו מאפשר איכסון קבוצות שלמות (המהוות כשני שלישים מכלל תנועת התיירות לישראל).

**היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר הכנסת יוסף תמיר.

**יוסף תמיר (גח"ל):**

כבוד השר, האם למאורעות באתונה, ואחד-כך בביירות, היו השלכות על התיירות וסיכוייה בתקופה האחרונה?

**שר התיירות מ. קול:**

לא ידוע לי על שום השלכות לאחר מאורעות אלה, ואני מקווה שגם לא תהינה.

**53. הנימוקים לגביית דמי מסירה**

**בעד חבילות וצורות**

**חבר הכנסת א. טיאר שאל את שר הדואר ביום כ' בכסלו תשכ"ט (11 בדצמבר 1968):**

הובא לידיעתי כי דואר ישראל גובה מאזרחים 25 אגורות דמי מסירה בעד חבילות או צורות, גם כאשר אין הדוור מביא עמו את הצרור או החבילה לבית האזרח, - דבר זה הפך לשיגרה - אלא משאיר בחיבתו הדועה על היות הצרור או החבילה מונחים בבית דואר קרוב, והאזרח עצמו בא לאותו בית דואר לקבל את חבילתו.

סכום זה נגבה גוסף על סכום דמי הבולים, ששיעורו מחושב בהתאם לגודל החבילה ומשקלה.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה הנימוקים לגביית דמי מסירה מיוחדים?
2. מה הנימוקים לגביית דמי מסירה מיוחדים גם כאשר אין החבילה מובאת כלל לבית האזרח?

**שר הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

(א) המדובר הוא כמובן בחבילות ובצורות המובאים מחוץ-לארץ.

(ב) יש הבדל מהותי בין עניין החבילות לבין עניין הצורות.

אשר לחבילות - התעריף, שמשלם שולח החבילות בדואר המוצא, מתחלק בין שלושה גורמים: חלק למינהל דואר המוצא, חלק למינהל דואר הייעוד, וחלק להוצאת ההעברה בין שתי הארצות. לכן אין דואר ישראל גובה שום תשלום גוסף בעת מסירת חבילה לנמען.

לעומת זאת, התעריף שמשלם שולח הצרור בדואר המוצא, נשאר כולו בשביל מינהל הדואר השולח והוא משלם מתוך זה הוצאות ההעברה בלבד, ואילו דואר הייעוד אינו מקבל כלום בעד הטיפול בצרור. לפיכך קובעת אמנת הדואר העולמי אגרה הנגבית מאת מקבל הצרור, בין שהצרור נמסר לו בביתו ובין שהוא מקבלו בבית הדואר.

**54. מניעת תקלות בשירות הטלפון**

**חבר הכנסת א. טיאר שאל את שר הדואר ביום כ' בכסלו תשכ"ט (11 בדצמבר 1968):**

בתשובה לחיוג מרבה לאחרונה הטלפון להשיב בציפצוף שלאחריו בא משפט מוקלט האומר: "הטלפון אליו צלצלת איננו מחובר". משמסה המחייג, מיד



במגמה להביא לשיפור השירות על-ידי כך שיובאו לבית האזרח גם מעטפות העולות בגדלן על זה הרגיל?

#### שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:

אני מרשה לעצמי לבקש מן השואל הנכבד להביא לידיעתי דוגמה קונקרטית של דבר דואר העולה על גודל מעטפה רגילה, שלא נמסר לנמען וניתנה לו הודעה לטרוח ולבוא לבית הדואר כדי לקבלה. או אז אוכל לבדוק את המקרה ולהשיב תשובה לעניין, ואם נחוץ לנקוט באמצעים — אנקוט באמצעים.

אך אם המדובר בעניין צדורות דואר, הרי שאין הבעיה חדשה. כבר הודעתי בכנסת שאנו עושים מאמץ צים כדי לנסות חלוקת צדורות אל הבתים, לפי שעה בתל-אביב, ואם נצליח בכך נעביר את הנסיון גם לירושלים ולחיפה. הנסיון שאנו מנסים בתל-אביב נתקל בכל מיני קשיים, כגון מחסור בכוח-אדם, מחסור בתי-בית דואר גדולות, בבתים גבוהים, הקושי של המחלק לטפס לקומות עליונות בבתים שבהם אין מעליות, כשהוא עמוס צדורות עד לעיפה, ועוד, אף-על-פי-כן מקווה אני, שסוף סוף נתגבר על הקשיים הללו.

#### 56. מניעת תקלות ומחסור בתאי טלפון ציבוריים בלוד

חבר-הכנסת י. גולן שאל את שר הדואר ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):

בעקבות תלונות בעתונות על התקלות המרובות בתאי טלפון ציבוריים בלוד, רצוני לשאול את כבודו: א. מה מספר הטלפונים הציבוריים בלוד?

ב. האם נמצאים תאי טלפון ציבוריים בשכונות המרוחקות מהמרכז?

ג. אילו הן הסיבות לקילקולים תכופים בטלפון-נים הציבוריים בלוד, הגורמים טרדות רבות לתושבי העיר?

#### שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:

בעיר לוד מותקנים ופועלים 12 טלפונים ציבוריים. 6 מהם מותקנים בנקודות מרכזיות בעיר, סמוך לבניין העיריה, בית הדואר המקומי, מרכז החנויות בשיכון נוה-זית ועוד, ו-6 טלפונים ציבוריים בנקודות ובשכונות מרוחקות יותר, כגון תחנת הרכבת, מרכז החנויות בשיכון עמידר, בית-הספר התיכון בכביש רמלה ועוד. לעשרה מבין 12 הטלפונים הנזכרים יש לקהל גישה משך כל שעות היום והלילה.

בימים הקרובים אנו עומדים להחליף כל הטלפון-נים הציבוריים בלוד, שהנם מהדגם הישן ומופעלים על-ידי מטבעות בנות 10 אגורות, בטלפונים אוטומטיים מדגם חדש המאפשרים גם חיוב בין-עירוני ישיר. מבצע ההחלפה יסתיים תוך חודשיים. גוסף על כך יש בדעתנו להתקין, תוך חצי שנה, עוד 11 טלפונים ציבוריים נוספים מן הדגם החדש.

לצעירי הרב מרובות התבולות בטלפונים הציבוריים בכל הארץ וגם העיר לוד אינה יוצאת מכלל זה. תבולות אלה בטלפונים הציבוריים הן מקור הקילקולים שעליהם מתריע חבר הכנסת הנכבד. טכנאי הדואר בודקים את הטלפונים הציבוריים שבמרכז העיר לוד אחת ליום, ואת הטלפונים שבשכונות — אחת ליומיים. כן נשלחים

לאחר תשובה זו, להתקשר עם אותו מספר עצמו, עולה הדבר בידו ומסתבר כי המספר מחובר גם מחובר, וכי קיים שיבוש במכשיר, המפעיל לעתים קרובות את ההודעה הנ"ל ללא צורך.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

באילו אמצעים נוקט משרד הדואר כדי לתקן את הפעלת השירות המודיע כי מספר מסויים איננו מחובר, באופן שלא תימסר הודעה כזו לגבי מכשיר מחובר?

#### שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:

במרכזת יש ציוד אוטומטי מיוחד המגיב אוטו-מטית לפקודות, המשוגרות אליו על-ידי הטלפון, ומשמיע את הצליל המתאים בכל פעם שבמרכזת מתבצע חיוב אל מספר שהוחלף, הופסק או שאינו קיים כלל. מעקב רצוף שנערך על-ידי מהנדסי הדואר מראה כי הפעלת ציוד זה משיגה תוצאות חיוביות.

אין חולקין על כך שקבלת מענה מוקלט שאינו במקומו מהווה טרדה לאזרח, אולם על-פי דוב קורה הדבר כשהמחייב שוגה בעת החיוב, בלי שהרגיש בכך, ואז מתקבלת באפרכסת התשובה האוטומטית המלווה בצליל מיוחד. ורק לעתים רחוקות ביותר קורה שגם הציוד האוטומטי במרכזת שוגה ומתקבלת תוצאה לא נכונה.

אנו שוקדים על שיפור פעולתו של הציוד במרכזות ונוקטים בכל האמצעים כדי להתגבר על התקלות מסוג זה. אך יחד עם זאת אנו מצפים שגם המחייבים יקפידו שלא לטעות בעת החיוב, ועל-ידי כך יפחת מספר החיובים העקרים שהם מכבידים על הרשת ויוצרים פקקי תנועה.

#### הי"ר ד. נצר:

שאלה נוספת לחבר-הכנסת טיאר.

#### אברהם טיאר (המרכז החפשי):

האם כבוד השר סבור שהתקלות בחיוב בחוץ-לארץ הן מבחינה יחסית בשיעור יותר גבוה מאשר התקלות הנוצרות בארץ?

#### שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:

לפי מה שידוע לי, מספר התקלות אצלנו נמוך בהשוואה לאלה שבארצות האחרות. בארצות שונות יש אחוז שונה של תקלות.

#### 55. מסירת דברי דואר לנמענים,

##### במעטפות גדולות

חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר הדואר ביום כ' בכסלו תשכ"ט (11 בדצמבר 1968):

על אף האמור בהודעות הנמסרות לאזרחים מטעם משרד הדואר בדבר העברת דברי דואר העולים על גודל מעטפה רגילה, אם וכאשר יתקין האזרח תיבה גדולה בשער ביתו, אין דוורי דואר ישראל נושאים עמם מכתבים גדולים מהרגיל, אלא הודעות המבקשות מן האזרח לטרוח ולבוא לבית הדואר הסמוך כדי לקבל את דבר הדואר.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

אילו הם האמצעים המופעלים על-ידי משרד הדואר

של שידורי הטלוויזיה, כדי שאפשר יהיה לראות בכל הארץ את תכניות הטלוויזיה?

2. מה הוא לוח הזמנים לסיום הקמת תחנות העברה בחלקי הארץ השונים?

**שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

לפי לוח הזמנים שקבע לעצמו משרד הדואר תבוצע ותושלם תכנית הפעלת משרדי הטלוויזיה בכל הארץ, עד סוף שנת 1969, לפי התאריכים הבאים: הפעלת משרד גייד (ארעי) בכוכב-הירדן — ינואר 1969; הפעלת משרד חוור במצפה-רמון — פברואר 1969; הפעלת משרדים חוזרים בגרופית ובאילת — מאי 1969; הפעלת משרד בעל עצמה של 100 קו"ט בהר-הכרמל — יוני 1969; הפעלת משרד חוור במנרה — יוני 1969; הפעלת משרד חוור (קבוע) בכוכב-הירדן — יולי 1969; הפעלת משרד חוור בערד — ספטמבר 1969; הפעלת משרד בעל עצמה של 100 קו"ט בבאר-שבע — נובמבר 1969; הפעלת משרד בעל עצמה של 200 קו"ט באיתנים — נובמבר 1969.

אף-על-פי-כן עלי לציין, שקשה לעמוד בתאריכים הנקובים במדויק, שכן הפעלת המשרדים תלויה בגורמים רבים, כגון ביצוע עבודות הבניה על-ידי מע"ק, המתאוננת על המחסור בבלי מקצוע בענף הבניה, עייכובים באספקת ציוד מחוץ-לארץ, בדיקות קבלה של הציוד ועוד.

לכשנגיע להתקדמות ניכרת בביצוע התכנית הכללית — יופעלו, בהגדרה, עוד משרדים חוזרים ועירים, במקומות שבהם יוכחו מדידות עצמת הקליטה את הצורך במשרדים אלו. מטרת המשרדים החוזרים — לאפשר קליטה במקומות שבהם הקליטה מן המשרד-רים הראשיים וממשרדי-העור אינה אפשרית, בשל סיבות גיאוגרפיות, טופוגרפיות, או תופעות אחרות.

#### 60. כלילת מספרי טלפון חדשים בספר הטלפונים החדש

**חבר-הכנסת א. אבנרי שאל את שר הדואר ביום ה' טבת תשכ"ט (26 בדצמבר 1968):**

בידיעה שנתפרסמה ב"הארץ" של יום 23 בדצמבר 1968 נמסר, כי ספר הטלפונים של שנת 1969 יהיה מוכן דק ביוני, כחצי שנה אחרי המועד שבו עליו להופיע. עוד נמסר, כי הסדר (ס' שוואית) של הספר נסגר לפני חודש, וחלק גדול משינויי מספרי הטלפונים לא נכלל בו.

הנני מבקש לדעת:

1. האם ידיעה הנ"ל נכונה?
2. האם יש הבדל בין הספר החדש לספר הנוכחי, ואם כן — מהו ההבדל?
3. אם קיים איחור — מה סיבתו?

4. מה הסיבה לסגירת הסדר, כפי שצויין לעיל, לפני חודש, והאם אין כל אפשרות לכלול גם טלפונים חדשים בספר זה עד לתאריך קרוב ככל האפשר להוצאת הספר לאור?

**שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

לשאלה 1: השואל הנכבד מעמיד אותי בנסימן לאשר או להכחיש נכונותה של ידיעה שנתפרסמה בעתון

הטכנאים לתיקון המכשיר מיד כשמתקבלת הודעה על קילקול שחל בו.

כשלעצמי אין אני יודע עצה למנוע שעשועי השחתה אלה, על-ידי צעירים שובבים, פרט לפנייה ולבקשה מהם, מעל במה זו, שיואילו נא לפרק את מרצם בפעילות ספורט גורמליות במקום להשחית מכשירים חיוניים שהציבור נזקק להם.

#### 57. מניעת תקלות ומחסור בתאי טלפון ציבוריים בלוד

**חבר-הכנסת ד. לוי שאל את שר הדואר ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):**

תושבי לוד מתלוננים שיש שעות שבלוד אין טלפון ציבורי תקין אחד.

אודה לכבודו אם ישיבני:

- א. כמה טלפונים ציבוריים נמצאים בעיר לוד?
- ב. האם נכונה ידיעה שלעתים קרובות אינם תקינים?
- ג. האם בדעת משרדך להקל על תושבי לוד ולהיענות לבקשה להתקין להם מספר נוסף של טלפונים ציבוריים?

**שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

ראה תשובתי, שניתנה זה עתה, לשאלתה של חבר-הכנסת יצחק גולן.

#### 58. מניעת תקלות ומחסור בתאי טלפון ציבוריים בלוד

**חבר-הכנסת א. חביבי שאל את שר הדואר ביום כ"ו בכסלו תשכ"ט (17 בדצמבר 1968):**

תושב לוד, יוסף טייכר, התלונן מעל דפי "ידיעות אחרונות" (10 בדצמבר 1968) כי "יש שעות בהן אין בכל העיר לוד טלפון ציבורי תקין אחד לרפואה". הנני לשאול את כבודו:

1. הנכונה קובלנת תושב לוד?
2. מדוע לא הותקן עדיין טלפון ציבורי ישירה את תושבי לוד בכל שעות היממה?
3. היותקן טלפון ציבורי בלוד?
4. אם כן, מתי?

**שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

לשאלה 1: אין יסוד לקובלנה של תושב לוד. לשאלות 2, 3, 4: ראה תשובתי, שנתתי זה עתה, לשאלתה של חבר-הכנסת גולן בעניין זה.

#### 59. הפעלת משרדי טלוויזיה בכל תלמי הארץ

**חבר-הכנסת ש. שורש שאל את שר הדואר ביום ב' בטבת תשכ"ט (23 בדצמבר 1968):**

רכישת מקלטי טלוויזיה על-ידי אזרחי המדינה גדלה והולכת מדי חודש. אולם, בחלק הצפתי והדרומי של הארץ הקליטה בטלוויזיה אינה טובה. כדי לשפר את הקליטה מתקנים בעלי מקלט הטלוויזיה אנטנות גדולות; הדבר כרוך בהוצאה כספית ניכרת.

רצוני לשאול את כבוד השר:

1. באילו מקומות עומדים להקים תחנות העברה

חוברת י"ב, ישיבה ש"ט

— שאלות ותשובות (ישעיהו-שרעבי, נצר, אבנרי, טיאר); חילופי גברי בוועדות הכנסת (נצר, אזניה); הקדשת אמצעים ליזרזה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (נצר, ביבי) —

וכן על אי-הופעת כל שינויי המספרים של המנויים בספר זה.

אבקש את כבוד השר להשיבני:

1. מה הגורמים שהביאו לידי עיכוב זה בהופעת ספר הטלפונים?

2. לאור הופעתו ביוני 1969, האם יופיע ספר טלפון נוסף בסוף שנת 1969, היינו, בהבדל של חצי שנה מהספר הקודם?

3. מה הגורמים שהביאו לאי-הכללת כל רשימת שינויי המספרים בספר הצפוי?

4. מה האמצעים שנוקט משרד כבדו כדי להבטיח שהאותיות והמספרים בספר הצפוי יהיו קריאים ולא ייקו לראייה?

**שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

לשאלה 1 — ראה תשובתי, שניתנה זה עתה, לשאלת-תה של חבר-הכנסת אבנרי.

לשאלה 2 — אני מקווה שחלוקת הספר החדש תחל בראשית חודש מאי הקרוב. ספר הטלפון שלאחריו יופיע במחצית הראשונה של שנת 1970. נוסף לכך אני מעיין באפשרות להוציא תוספת תלת-שנתית או חצי שנתית לספר הטלפון ובה ידפסו מספרי הטלפונים החדשים שנוספו באותה תקופה או מספרים שהוחלפו.

לשאלה 3 — אין כל יסוד לקביעתו של בעל השאלתה בדבר אי-הכללת כל רשימת שינויי המספרים בספר הצפוי.

לשאלה 4 — אני מקווה שהאותיות והמספרים בספר הצפוי יהיו גדולים במידה שכל קורא ירוץ בהם.

מסויים בעוד שהוא, השואל הנכבד, כעתונאי מנוסה, ידע היטב שלא פעם קורה שידעה שאינה מוסמכת ובדוקה יוצאת כשהיא כלולה מדברים שמקצתם אמת ומקצתם חצאי אמת ומקצתם פרי דמיונו היוצר של מחבר הידיעה.

לשאלה 2: ההבדל בין הספר החדש לבין הספר הנוכחי הוא, שהנוכחי נדפס בשיטת אופסט והחדש ידפס על-ידי סדר ליינוטייפ.

לשאלה 3: מומחים שהתייעצו אתם המליצו שספר הטלפונים החדש ידפס על נייר יבוא. ההתייעצויות עם מומחים, הבדיקות, הניסויים והטיפול ביבוא הנייר גזלו קצת זמן, ועכשיו נמצא הספר בתהליך הדפסה.

לשאלה 4: אין ספק שבספר החדש ייכללו מספרים חדשים עד לתאריך הסמון ביותר להדפסתו.

**היו"ר ד. נצר:**

שאלה נוספת לחבר-הכנסת אורי אבנרי.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):

אם קיים פער ניכר בין תאריך הופעת הספר ובין המספרים החדשים הנכללים בו, מדוע אי-אפשר לפרסם יחד עם הספר מוסף קטן הכולל את המספרים החדשים?

**שר-הדואר י. ישעיהו-שרעבי:**

התשובה לשאלה הנוספת כלולה בתשובה לשאלתה הבאה של חבר-הכנסת טיאר.

61. **שיפורים בספר הטלפונים החדש**

**חבר-הכנסת א. טיאר שאל את שר הדואר ביום ו' בטבת תשכ"ט (27 בדצמבר 1968):**

ידיעה בעתון "הארץ" מיום 23 בדצמבר 1968 מוסרת על עיכוב בהופעת ספר הטלפון עד יוני 1969,

## ג. חילופי גברי בוועדות הכנסת

מטעם סיעת מפ"ם נכנס חבר-הכנסת ארזי במקום חבר-הכנסת פלד לוועדת החוקה, חוק ומשפט.

מטעם סיעת העבודה נכנס חבר-הכנסת ברוק במקום מר סדן לוועדת החינוך והתרבות.

**היו"ר ד. נצר:**

מאחר שאין התנגדות, אני קובעת שהכנסת אישרה את הודעת יושב-ראש ועדת הכנסת.

**היו"ר ד. נצר:**

נשמע הודעה של יושב-ראש ועדת הכנסת על חילופי גברי בוועדות הכנסת.

**ברוך אזניה** (יו"ר ועדת הכנסת):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה. אני מבקש את אישורה של הכנסת לחילופי גברי כדלקמן בוועדות הכנסת:

## ד. הקדשת אמצעים ליזרזה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי

הקדשת אמצעים ליזרזה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי, מתקיים עקב הצעה לסדר-היום שהעליתי ב-26 ביוני 1968, וראש הממשלה לסדרי-היום תשובתו הואיל להסכים לקיים דיון עליה במליאת הכנסת.

הצעה זו העליתי משום שלעניות דעתי, המחקר המדעי והפיתוח הטכנולוגי נעשים אבני-פינה ויסוד לכל חברה מדינית מתקדמת, ומדינה המתרשלת בהעלאת כשריה המדעיים וניצולם לצרכיה הכלכליים, החברתיים, התעשייתיים והצבאיים עלולה ליהפך למדינה

**היו"ר ד. נצר:**

הכנסת תעבור לסעיף י' של סדר-היום: הקדשת אמצעים ליזרזה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי, — הצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת ביבי, שהכנסת החליטה בשעתה לערוך דיון עליה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת ביבי, לדברי פתיחה.

**מרדכי ביבי** (מפלגת העבודה הישראלית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. רצוני להזכיר, ראשית כל, לחברי הבית הנכבדים, כי דיון זה, בדבר

השימושי, והן בשל העדר שווקים מקומיים אשר יעודדו על-ידי הקצבות ומענקים, את פיתוחו של המחקר השימושי; זה בנוסף לאמצעים ליישומם של המחקרים לייצור בתהליכי התעשייה, אשר עולים הרבה מונים על ההוצאות המוקדשות למחקר הבסיסי. לפי דעותיהם של בני-סמך קיימת בישראל תשתית טובה של אנשי מחקר בסיסי המצויים במסודות ההשכלה הגבוהה ובמכוני מחקר שונים. כוחה ומשקלה של תשתית זו מתקפחים בשל העדר המשך נאות במחקר השימושי.

במדינות מפותחות עיקר היסודות של המחקר השימושי נמצא בין כתלי התעשיות עצמן. ואילו בישראל המחקר התעשייתי הוא נקודת-התורפה של המערך המחקרי בארץ. מתוך 90 מיליון לירות, שהוצאו בשנת 1965 בישראל למחקר במדעי הטבע, הוצאו כ-13 מיליון לירות בלבד למחקר תעשייתי. סכום זה היווה 17% מכלל ההוצאות למחקר ופיתוח, בעוד שארצות-הברית מוציאה 70% מהוצאות המחקר למחקר תעשייתי. תי. אבקש לשים לב כי 17% אלה של הוצאות המחקר לתעשייה אינם זהים עם הוצאות המחקר בתוך התעשייה, שהן הרבה פחות מזה, ואשר עוד אוכיר אותן להלן. מקובל בעולם לאמוד את המאמץ למחקר ולפיתוח באחוזים מן התוצר הגלמי הלאומי. בה נראה, רבותי חברי הכנסת, היכן מקומה של ישראל בתחום זה. אביא נתונים מכמה מדינות. (בכל פעם שאני מזכיר את ארצות-הברית לצורך השוואה עם מדינת ישראל, אני רואה בעיני רוחי את ההלקאה של כבוד ראש הממשלה, כשהוא מניד ראש על שאני רוצה שישלח תשתית לארצות-הברית. אף-על-פי-כן יש לראות מה מקומנו בין המדינות המפותחות והמפותחות פחות).

אחוז ההוצאה מן התוצר הגלמי הלאומי בארצות-הברית לצרכי מחקר ופיתוח הוא 3.4%; בבריטניה הגדולה — 2.3%; בהולנד — 2.2%; בצרפת — 1.6%; בשוודיה — 1.5%; בישראל — 0.9%; בנורבגיה — 0.7%; באיטליה — 0.6%. מכאן יוצא שמקומנו מבחינה זו איננו בין הרגועים; וביחד אם נביא בחשבון שההוצאה של ארצות-הברית — שהיא הגבוהה ביותר — כוללת גם הוצאות המחקר בתחום הבטחוני, שהן מהוות אחוז גדול מכלל ההוצאה.

כאמור, רבותי חברי הכנסת, המחקר התעשייתי הוא נקודת-התורפה של המחקר בארץ. ועל כך רצוני להרחיב את הדיבור.

התפתחותה וקידומה הכלכלי של ישראל נעוצים קודם כל בקידומה ובפיתוחה של התעשייה. בלי מוצרי תעשייה, בעלי כושר התחרות בשווקים העולמיים, יישאר הייצור הישראלי מפגר. רק אם תצליח התעשייה הישראלית להתגבר על קשיי ההתחרות בשווקים, רק אז תוכל לצאת ממעגל-הקסמים שהיא נתונה בו; דהיינו, שהשכבת הייצור והחולתו יביאו לידי הגדלת הייצוא, והגדלת הייצוא תביא לידי הגברת הייצור והחולתו. העלאת כושר ההתחרות של התעשייה וסיכויי הייצוא מחייבים העלאת הרמה הטכנולוגית, שמשמעותה — העלאת הרמה הטכנולוגית בתוך המפעל עצמו. אולם חוסר התודעה של יישום המחקר המדעי והטכנולוגי בתעשייה עצמה הוא אבן-אגף בקידומה. מתוך כ-6.5 מיליון לירות, שהוציאה הממשלה ב-1965 למחקר תע-

מפגרת, ותלויה תלך ותגבר במדינות אחרות המפותחות הימנה. מצבה של ישראל מיוחד הוא גם בתחום זה. שהרי ישראל, הדלה באוצרות טבע, חייבת למצוא להם תחליפים באמצעות אשר המחקר מספק. יודעים אנו, למשל, כי התעשייה הפלסטית מצליחה לייצר כיום חמרים פלסטיים שמבחינת חזקם אינם נופלים מכל מתכת אחרת. אנו מתבשרים בבניית אניות מחמרים פלסטיים במקום הברזל והפלדה. ועוד הדי נטווה.

ישראל, העניה באוצרות מתכת, ודאי שחייבת לעקוב אחר התפתחות זו למשל, כמו אחר התפתחות מדעיות אחרות. צרכיה של ישראל בתחומי המחקר מקבלים משמעות נוספת כאשר אנו מצרפים לדלת אוצרותיה את מצבה הגיאורפולטי המסובך. בשל שני גורמים אלה גם יחד ועוד גורמים נוספים, גדולה היא תלותה של ישראל בארצות-חוץ בכל הנוגע למוצרים חיוניים לקיומה ולבטחונה. תלות זו מקבלת אופי חמור יותר בשל בדידותה של ישראל באזור האיים המתמיד מצד המעצמות, שהיא תלויה בהן לגבי קבלת הציוד וחמרי הגלם החיוניים לקיומה ולבטחונה. מדיניותו האחרונה של הנשיא דה-גול היא עדות מובהקת לכך. כדי לפצות על נחיתות זו, על מדינת ישראל ועמה לפתח שטחי השפעה חלופיים כדי לגשר על פני הפער המתהווה בין הצרכים והאפשרויות המעשיות. פיצוי כזה ניתן למצוא במידה לא קטנה על-ידי פיתוח מחקר מדעי וכושר טכנולוגי מתקדם.

העולם צועד עתה לקראת תעשיות עתירות-ידע, תעשיות שהידע המדעי והטכנולוגי הוא המרכיב הגדול שבהן. בישראל קיימים נתונים טובים לפיתוח תעשיות מסוג זה, בייחוד כאשר יוקמו ליד מכוני המחקר הקיימים וישאבו מהם את הכוחות המדעיים הדרושים להן. ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה עוד זמן רב שלא להדביק את ההתפתחות, כי הדבר עלול להיות בעוכרינו.

הסוגיה שאנו עוברים לדון בה, רבותי חברי הכנסת, מסובכת בהיקפה ובדישיותה, אך אין בקשיים אלה כדי לפטור אותנו מלהתייחס לבעיות בכללותן. קידומו ופיתוחו של המחקר המדעי והטכנולוגי אינו עניין לגורם אחד לענות בו, שהרי יש מחקר בסיסי במסודות ההשכלה הגבוהה ויש מחקר בסיסי במכוני מחקר, ויש מחקר שימושי במכוני מחקר ובתעשייה, ועוד ועוד. לאלה וגם לאלה דרושים מיון, ריכוז, הכוונה והדרכה לגורמים היכולים והרוצים להשתמש בהם היום או בעתיד.

כדי לקיים מחקר שימושי יש צורך בקיומם של מוסדות השכלה גבוהה ומכוני מחקר בסיסי. שני אלה משמשים מסד חשוב לקידומו של המחקר השימושי. אין להפריד, לעניות דעתי, בין צרכי המחקר הבסיסי והשימושי, ואין לומר כי המחקר הבסיסי הוא בחינת תורה לשמה שאין ישראל יכולה להרשות לעצמה בלי גבול. אמנם יש גבולות, בהם יש להעדיף את המחקר הבסיסי על השימושי. בישראל, למשל, הרוב הגדול של ההוצאות על המחקר האזרחי, הנאמד כיום בלמעלה מ-100 מיליון לירות, מוצא על המחקר הבסיסי, ואילו המחקר השימושי זוכה לשליש בערך, בעוד שבארצות-הברית הפוכה הפרופורציה. תופעה זו בישראל באה כנראה הן בשל ההוצאות העולות יחסית על המחקר

המפעל בארץ מעדיפים כנראה על-פי רוב לשאוב מן המפעל את הרווחים המקסימליים תוך זמן קצר, בלי לתכנן את הייצור במפעלם לטווח בינוני וארוך. מסייעת לכך הצריכה הגדולה במשק, הקולטת כמעט כל מצרך היוצא לשוק, ועל כן בעל המפעל מוצא עצמו פטור מלהשביח תוצרתו כדי שתוכל לעמוד בהתחרות בשוקי חוץ.

אמנם יש והתעשייה הישראלית אינה מוצאת את כוח-האדם הדרוש לה לקידומה ולפיתוחה, אך לעתים קרובות אף קורה שהמדענים והמהנדסים אינם ששים לעבוד בתעשייה, בשל מיעוט האתגרים ואפשרויות הקריירה המוגבלות, ואף בשל הרצון להימנות עם צוות חוקרים במוסד אקדמי או מדעי ולא בצוות של חוקרים בתעשייה.

מאידך גיסא, במידה רבה מתקיימת התעשייה הישראלית, הזקוקה לידע, מרכישת ידע בחוץ-לארץ — הן בדרך של תשלומי תמלוגים, הן בדרך של הקצאת מניות המפעל לבעלי הידע הנמכר, והן בדרך של הבאת מומחים מחוץ-לארץ.

סכומי התמלוגים שהועברו לחוץ-לארץ בשנים 1961–1965 הסתכמו בקרוב ל-8 מיליון דולר או, ליתר דיוק, ב-7,912,000 דולר במומונים, ועוד שולמו כחצי מיליון דולר בצורת מניות של המפעלים רוכשי הידע.

סכומי התמלוגים גדלו, כמובן, בהדרגה משנת 1961, ובשנת 1965 הגיעו ל-1,862,000 דולר. מזה העביר ענף הכימיה כ-60%, האלקטרוניקה — 29% ליתר הענפים. מספר המפעלים רוכשי הידע, שהעבירו תמלוגים לחוץ-לארץ באותה תקופה, הגיע ל-163, ומספרם עלה מ-60 בשנת 1961 ל-121 בשנת 1965. כן הסתכמו ההוצאות להזמנת מומחים מחוץ-לארץ בתקופה הג'ל בקרוב ל-7.3 מיליון דולר, סכום הדומה לסכום התמלוגים.

הסכומים הג'ל הוצאו באישורם של משרדי המסחר והתעשייה ומשרד הפיתוח, כהעברה במטבע-חוץ. בנוסף על הסכום האמור של 7.3 מיליון דולר, הוצאו במטבע מקומי כ-40% מסכום זה, כלומר כ-3 מיליון דולר נוספים. ובסך הכל יוצא איפוא ששולמו בעד מומחים מחוץ-לארץ, הן במטבע-חוץ והן במטבע מקומי, למעלה מ-10 מיליון דולר. חלק ניכר ממומחים אלה הוזמן כדי לפקח על הרכבת ציוד ולסייע בהרצת מפעלים.

לעומת זאת, יוצא הידע החרושי מ ישראל הסתכם בתקופה האמורה, כלומר בשנים 1961–1965, במיליון דולר, בערך, בלבד. מכאן שהיחס בין יוצא ידע מ ישראל לבין התמלוגים המשולמים בעד רכישת ידע הוא 1 מול 8, ויחס זה אינו כולל את ההוצאות להזמנת מומחים מחוץ-לארץ והן במטבע-חוץ והן במטבע מקומי.

בצרפת ובגרמניה המערבית היחס הוא 1:2.7, כלומר, פער גדול כמעט פי שלושה.

יש לציין כי יוצא הידע מ ישראל עומד בסימן של עלייה ניכרת לאחר שנת 1965. בשנת 1966 בלבד עמד יוצא הידע על 600 אלף דולר. אולם מן הראוי להזכיר כי כמעט כל יוצא הידע נעשה על-ידי מכוני המחקר ומעבדות, אך לא על-ידי התעשייה, ואילו יוצא הידע בארצות-חוץ נעשה ברובו על-ידי התעשייה עצמה; ושוב, כאן נקודת-תורפה.

שייתי, הסתכמו ההקצבות למחקר בתעשייה ב-1 מיליון לירות בלבד. סכום זה היווה חלק ה-0.015 מסך הפדיון התעשייתי, לעומת 2.5% בתעשייה האמריקנית.

כדי להמחיש עוד יותר את חוסר התודעה של המחקר בתעשייה, אזכיר כי בשנת 1963 היה קיים פוטנציאל מחקר לפחות ב-370 מפעלים מכלל מפעלי התעשייה, שהעסיקו 50 עובד ומעלה. אולם רק 94 מפעלים מתוכם ביצעו מחקר. מספר המועסקים ב-370 המפעלים האלה הסתכם ב-60 אלף עובדים, שהיוו כרבע ממספר המועסקים בתעשייה כולה. פדיונם של המפעלים הסתכם ב-1.6 מיליארד לירות, והיווה 32% מסך כל הפדיון התעשייתי באותה שנה. אולם כלל ההקצבות למחקר תעשייתי לא עלה על 0.26%; כלומר, כרבע אחוז בלבד מסך כל הפדיון התעשייתי, לעומת 2.5% מן הפדיון התעשייתי בארצות-הברית.

בעוד שכ-40% מסך כל המהנדסים והמדענים עסקו ב-1962 במחקר ופיתוח בתעשייה האמריקנית, הגיע האחוז בישראל ל-9% בלבד. מאחר שהיחס בין המדענים והמהנדסים לכלל המועסקים במשק זהה בישראל ובארצות המערב המפותחות, ומגיע בממוצע ל-1.1%, ומאחר שחלקם היחסי של מכוני המחקר הממשלתיים ומוסדות ההשכלה הגבוהה בהעסקתם של מדענים ומהנדסים גבוה במידה ניכרת מזה שבארצות תעשייתיות מפותחות — יוצא איפוא כי חלקה היחסי של התעשייה נמוך במיוחד. כוח-האדם הטכנולוגי והמדעי בישראל אינו מנוצל באורח אופטימלי. חוסר ההתקדמות ביישום הטכנולוגיה והמדע אינו נובע תמיד מהעדר פוטנציאל לצרכים אלה, אלא משום שאין ריכוז ותיכנון של הכוחות לפי צרכי המשק והמדינה.

לפי פירסום משרד ראש הממשלה, מתחת לכותרת "המדע בישראל בשנת 1968", אחוז בעלי תואר אקדמי במדע וטכנולוגיה, מכלל כוח-העבודה בישראל, הוא מן הגבוהים בעולם. מתוך אלף תושבים שנמנו על מה שנקרא "כוח-עבודה אזרחי", היו בארצות השונות שאקראי החל — בשנת 1963 מוסמכים במדעי הטבע ובטכנולוגיה כדלקמן: בארצות-הברית — 15; בקנדה — 15; בישראל — 14; בנורבגיה — 11; בצרפת — 9; בדנמרק — 8; בבלגיה — 6; בהולנד — 5.

יוצא איפוא שמבחינה זו אנו נמצאים במעלה הסולם. אף-על-פי-כן אין לומר שמבחינת יישום המחקר המדעי והטכנולוגי יכולים אנו להשתוות למדינה כלשהי מן המדינות שהוזכרו, על אף העובדה שאנו משתווים לה או עולים עליה במספר המדענים והטכנולוגים לכל אלף תושבים. מצב זה לבדו יש בו כדי לומר דרשני.

בין הגורמים המשפיעים על מיעוט תעסוקתם של מדענים ומהנדסים בתעשייה, יש למנות את הסיבות הבאות: רוב מפעלי התעשייה בארץ הם בעלי היקף מצומצם, והיקף ייצורם אינו מאפשר השקעות ניכרות בתחום המחקר. כ-70% מן המפעלים בתעשייה הישראלית העסיקו בשנת 1965 פחות משלושים עובדים. וב-86% מהם לא עלה התוצר הגלמי של כל אחד מהם על 200 אלף לירות בשנת 1964, שהיתה שנת שיגשוג כלכלי במשק. דבר זה מלמדנו כי אחד מגורמי הפיגור של התעשייה טמון בפיצולה.

גם חוסר תודעת מחקר במפעל התעשייתי ואי-הכנסת שינויים טכנולוגיים הם בעוכרי המפעל. בעלי

אילו היתה הממשלה מטילה בשעתה את כל עומס הפיתוח והמחקר על החקלאי, ספק אם היינו מגיעים להישגים הנהדרים שהגיעה אליהם החקלאות. דין זה חל גם לגבי התעשייה, שמחייבת יזמה ממשלתית לקידום ופיתוח במחקר התעשייתי, ואין להניח שהתעשייה תוכל לשאת בעול זה בכוחות עצמה.

לפי המלצת המועצה למחקר ולפיתוח שליד משרד ראש הממשלה, יש לעודד את המחקר המדעי והטכנולוגי בתעשייה, בנוסף על העידוד הניתן בצורה של מענקים למחקר התעשייתי. יש להוסיף גם את הדרך של מתן מענקים מוסדיים, שתכליתם להקים במסגרת המפעל מעבדות מחקר בהיקף המתאים לצרכיו, ובהן תונח התשתית הטכנולוגית והמדעית של המפעל. כעבור מספר שנים מסויים של תמיכה ממשלתית יתחייב המפעל להמשיך במחקר על חשבונו הוא, למשך תקופה נוספת, והפיקוח על ביצוע תכניות אלו יהיה מתפקידה של המועצה.

הדרך השנייה שמציעה המועצה היא מתן מענקי מחקר ופיתוח לתעשייה. צורה זו באה להשלים את המענה קיים המוסדיים, כאמור לעיל. אולם יש גם הצעה נוספת, שלפיה תשתתף הממשלה ב-50% מהוצאות כל מחקר תעשייתי, בין אם זה נעשה בין כתלי המפעל ובין במוסד להשכלה גבוהה.

המלצות אלו ואחרות חייבות להיבדק באורח תכליתי ככל האפשר. ואם אמנם יש בהן כדי לתת דחף לתעשייה, הרי על המשק למצוא את האמצעים לכך.

גברתי היושבת-ראש, עד כה הקדשתי את דברי למחקר התעשייתי בעיקר. אולם הנושא מחייב אותי להתייחס לכמה נקודות נוספות.

האספקט השני שבו אגע ושלמענו קיים הצורך בהקדשת אמצעים לפיתוח המחקר המדעי הוא משיכתם וקליטתם של מדענים יהודיים מחוץ-לארץ, שבכוחם לתרום לפיתוח התעשייה. לפי תחזית המועצה למחקר ולפיתוח, יגיע הגידול בכוח-האדם המדעי והטכנולוגי בשנים הקרובות לכדי 8%-9% מסך 20 אלף אנשי המדע הקיימים כיום. כלומר: גידול של כ-1,800 איש, המתחלקים לפי המקורות דלהלן: 900 איש מתוך הבוגרים במוסדות להשכלה גבוהה; 800 ממקורות העלייה; ומאה גוספים שהם סטודנטים חוזרים. על אף גידול זה יש תחזיות המבשרות כי בעוד כמה שנים יסבול המשק ממחסור בכוח-אדם מדעי. זה מחד גיסא. אולם מאידך גיסא תוששני לומר כי המשק הישראלי, ובראש וראשונה משרדי הממשלה, אינם ערוכים דיים לניצול הכוחות המדעיים והטכנולוגיים הקיימים בישראל. ויתרה מזו: אינם ערוכים לקליטתם של מדענים מעו"ל. ועלול להיווצר מצב שמדענים יהודיים הרוצים להשתלב במשק לא ימצאו מינומם של הבנה ואמצעים הדרושים לקליטתם. אם יתהווה, חלילה, מצב כזה, כי אז עלולים אנו לסכור סכרים חמורים בפני עליית מוחות חשובים ובפני קידום המדע והתעשייה. ועל כך מוטב לתת את הדעת בעוד מועד.

יתרה מזו: חוגים של מדענים בארץ סבורים שקיימים כבר עתה סימנים ברורים המעידים כי כספי המענקים האמריקניים להזמנת מחקרים בישראל בשביל אר-

תר על כן, כמחצית הידע יוצא על-ידי מכונים ממשלתיים, ובעיקר על-ידי מעבדות מחצבי ישראל. וכ-90% של הידע המיוצא הוא בתחום הכימיה.

בדברי על פיתוח התעשייה, אינני יכול לפסוח על חשיבותו ומעמדו של מוסד ה"פנטונים", הן בתחום המחקר והן בתעשייה. קיימת הנחה שמספר הפנטונים במדינה מסוימת עשוי לשמש כסימן-היכר וכאמת-מידה המעידים על כושר תעשייתי לפיתוח טכנולוגיות ומוצרים חדשים. כושר עצמי של מדינה לפיתוח טכנולוגיות לוגיות חדשות הוא גורם חשוב במעמדה התעשייתי בכלל, ובמסחר הבין-לאומי בפרט, ובייחוד אם למדינה זו אין כוח-עבודה זול או חמרי גלם או אנרגיה זולים, שהם יתרונות לקיים תעשייה.

מספר הבקשות המקומיות של הפנטונים הנרשמים מדי שנה בארץ הוא מצומצם ומגיע ל-400 פנטונים לשנה בערך, שרובם משתייכים לענפים הנחשבים שיגרי-תיים, בעוד שבארצות אחרות רוב הפנטונים מקורם בענפים המצטיינים בשינויים טכנולוגיים תכופים. המסקנה מכך היא, שהסיכוי להגיע למוצרים רווחיים בעלי ידע ישראלי מקורי שיוכלו להתחרות בשוקי העולם בענפי תעשייה שקצב השינוי הטכנולוגי בהם הוא מהיר - קטן הוא, לפחות בשנים הקרובות.

מבחינת מעמדו הבין-לאומי בתחום זה, הרי ישראלי עומדת במקום העשרים מבחינת המספר המוחלט של הבקשות לפנטונים מתוך עשרים ושלוש המדינות חברות האמנה, ורק פורטוגל, מרוקו ולוקסמבורג הן אחריה ברשימה.

המימון על-ידי התעשייה עצמה לצרכי מחקר ופיתוח בישראל הגיע בשנת 1963 ל-7% בערך מכלל המימון למחקר, בעוד שבארצות מפותחות הוא מגיע עד למחצית ואף לשני שלישים, כמו ביפאן, בלגיה, איטליה.

התעשייה בישראל, עד מלפני זמן קצר, פעלה לרוב על דרך השיגרה ולא ביקשה אתגרים וחידושים. רק לאחרונה הוחל בענפים מחדשים כמו האלקטרוניקה. במצב הקיים אין לישראל מה להציע בשטח החידושים הטכנולוגיים והיא קופאת על שמריה.

בעשרים שנות המדינה עד כה הושם דגש רב במחקר החקלאי בארץ, במידה כזאת שהפכה את ישראל לאחת המפותחות בעולם בתחום הייצור החקלאי. כיום אין חקלאי בישראל שאינו מבין את החשיבות בהמשך עידוד המחקר החקלאי. אם נשווה את האמצעים המושקעים בחקלאות לעומת התעשייה, נמצא שהפער רב. גורמי הפער נעוצים כידוע בהתפתחותה ובצרכיה המיוחדים של ישראל ותנאי המצור שהוטל עליה. עתה הגיעה תורה של התעשייה.

כדי להמחיש את הפער, אציין כי בשנת 1966/67 היה ערך התוצר הלאומי בחקלאות 2.9 מיליארד לירות, והשקעות הממשלה הישירות במחקר החקלאי היו 21.5 מיליון לירות. באותה שנה היה ערך התוצר הלאומי התעשייתי 6.6 מיליארד לירות; כלומר: כמעט פי 2.5. ואילו השתתפות הממשלה מתקציבה במחקר זה הגיעה ל-6.5 מיליון לירות בלבד, כלומר: כשליש מן הסכום שהוקצב לחקלאות. וסך כל הפער הוא ביחס של כמעט 1 ל-8 לרעת התעשייה.

רשאי לומר כל מה שיש לי לומר. אני מצד על כך שאני צריך לדלג על דברים שהיננותי.

רצוני להביא דוגמה משטח חקר הברום: הממשלה יכולה ליטול יומה רצינית כדי לקדם את המחקר בשטח זה. מה גם שהברום נמצא בשפע בין אוצרות ים המלח. זוהי דוגמה של יומה המוטלת על הממשלה, אשר אינה נעשית, לפי עניות דעתי.

אם אביא בחשבון את התקציב שהוגש לנו רק אתמול, ניתן לראות כי חלקה של המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח לא גדל השנה. יוצא איפוא, שהמדיניות הממשלתית נשארה סטטית, לפי התקציב המוצע, בתחום המחקר והפיתוח, בה בשעה שיש צורך במדיניות דינמית.

רצוני לחזור עתה על דעתי, שכבר הבעתי כמה פעמים בהזדמנויות קודמות מעל במה זו: יש צורך להביא לידי שילוב בין זרועות מוסדות ההשכלה הגבוהה ומכוני המחקר השונים ומכוני המחקר בתע"ש. לצורך זה יש להקים משרד מיוחד לענייני השכלה גבוהה ומדע. בתשובתו להצעתנו זו, בשעתו, אמר ראש הממשלה את הדברים הבאים: "לו, חלילה, היו מקב"ל לות כל ההצעות המופיעות חדשות לבקרים, להקים לכל עניין משרד או רשות, אינני יודע מה היינו עושים. צריך היה לבקש תקציב נוסף לבניינים ותקציב נוסף לעובדים ועוזרים לא מעטים למשרדים אלה". בכל הכבוד, אינני סבור שדברי ראש הממשלה תואמים מצב כגון זה. אין להשוות את חשיבותו של המחקר המדעי בארץ, במדינה כשלנו עם תנאים כשלנו, להצעות המועצות החדשות לבקרים.

ולבסוף - על האמברגו הצרפתי וההודעה על חתירתו, אשר נתבשרנו בה אתמול. יש להשיב בהעמקת הייצור הבטחוני באורח הנמרץ ביותר, עד אשר נגיע לעצמאות מוחלטת בשטח הייצור הבטחוני. במשך עשרים השנים מקום המדינה טעמנו טעם האמברגו של המעצמות, כל אחת מהן לפי טעמה ולפי נוחיותה. רק מול הוא כי עד עתה לא הטילו כל המעצמות את האמברגו בעת ובעונה אחת, ומי לידנו יתקע כי כזאת לא יעשו בעצה אחת לעתיד לבוא?

האמברגו על משלוחי הנשק לישראל אינו דומה לזה המוטל על משלוחי נשק לארצות ערב, שהרי אין ולא יהיה בכוננת הנשק המצוי בידנו להשמיד, כי אם להגן על קיומנו, ואילו נשק בידי ארצות ערב מכון קודם כל להשמדת עם ומדינתו. אולם, כדי שנוכל לעמוד בקיום האתגר של העמקת הייצור הבטחוני עד לעצמאות מלאה באספקה, יש דרך קשה וארוכה שבה צריכה וחייבת התעשייה האזרחית, בנוסף על התעשייה הצבאית, ליטול חלק בייצור המורכב של ציוד צבאי מסובך. מכאן שלחיוק המערך התעשייתי האזרחי יכולות להיות השלכות חשובות על חיוק התעשייה הצבאית והעלאתה לשלבים גבוהים יותר. תודה רבה.

צו-הברית, במסגרת ה- "Public Law 480" משנת 1954, ילכו ויצטמצמו, עד שייפסקו כמעט בשנת 1972. וזאת עקב העובדה כי מענקים אלה ניתנו מקורות התמורה המצטברות מרכישת עודפי מזון בארצות-הברית במטבעי ישראל. עתה רוכשת ישראל את עודפי המזון בדולרים, ומאידך גיסא - גדלות הוצאותיה של ארצות-הברית בישראל במטבעי ישראל, ושני דברים אלה מצמצמים את הרזרבות של קרן התמורה לשם הקצבות למחקר.

אם אמנם תתגשם תחזית אפורה זו, הרי במרוצת השנים הקרובות עלולים להיפלט ממקום תעסוקתם במסגרת מענקים אלה מאות רבות של אנשי מחקר ומדע; כיום עושים את עבודתם במסגרת המענקים האלה כ-1,400 מהם.

לאור כל האמור לעיל יוצא כי חובה על המוסדות הממלכתיים לתכנן את צרכי המשק בתחום המחקר המדעי והטכנולוגי, ויישומם בשטחי התעשייה. עתה החרף הצורך להגביר את הפריור התעשייתי ולשכללו, כדי לעמוד בהתחרות עם המוצרים בשוקי-חוץ, וכן לשכלל את הציוד התעשייתי ולהתאימו להתפתחות הטכנולוגית, ולהדביק את התפתחות האוטומאציה בהרחבת התעשייה, ובייחוד זו עתירת-הידע. כן החרף הצורך בקליטת עולים שעיסוקם הוא טכנולוגיה ומחקר מדעי. כל אלה, ועוד אחרים, מחייבים תקציבים ממלכתיים גדולים יותר ויוזמה ממשלתית רחבה יותר להכוונת התעשייה, הדרכה והסיוע לה, לפחות בשלבי התפתחותה הראשונים, עד צאתה מן המיצר שהיא נתונה בו כיום.

הממשלה חייבת להקציב אותן הקצבות המצריכות הקמתם של מכוני מחקר מיוחדים העלולים לתת דחיפה מיוחדת לתעשייה דינאמית כמו אלקטרוניקה. אין הממשלה רשאית להתייחס בשוויון-נפש להמלצות של המומחה האמריקני, מורטון, אשר הציע לממשלה להקים מיד מכון לחקר פיסיקת המצב המוצק, כדי לתת דחיפה לקידום התעשייה האלקטרונית בארץ, תעשייה אשר לדעתנו יש לה נתונים בסיסיים טובים לפיתוחה והצלחתה, במידה כזאת שתוכל, במרוצת השנים, לעמוד בהתחרות בשוקי-חוץ ותהווה גורם לא-מבוטל במרכיב היצוא הישראלי.

הי"ר ד. נצר:

חברי הכנסת ביבי...

מרדכי ביבי (מפלגת העבודה הישראלית):

אם אין אני יכול לגמור דברי כפי שגומרים מציעים אחרים...

הי"ר ד. נצר:

זה בהתאם לתקנון.

מרדכי ביבי (מפלגת העבודה הישראלית):

אשתדל לדלג. כך לא נאמר לי. נאמר לי כי אני

## דיון

## הי"ד נצח:

ידי העלייה אשר החלה לבוא מתוך מחנות המדענים בחוץ-לארץ. אין פלא בכך, שכן עם הספר הוא גם עם המדע, ההוראה והמחקר; אין פלא בכך, שכן בכל תפוצה מתפוצות הגולה אחוז היהודים בקרב אנשי המדע והמחקר הוא הרבה מעבר לאחוז הקהילה היהודית בתוך האוכלוסיה הכללית.

אשר לגורם השני, תודעת המחקר, — ישנה תודעה וישנו הרצון בקרב החוקרים והמתעדתים למחקר. ישנה התודעה וישנו הרצון גם בממשלה, ואי-אפשר להאשים אותה בחוסר הבנה בחשיבות המחקר. אך אין עדיין תודעה מספקת בקרב התעשייה, המפעלים הגדולים והקטנים כאחד.

ברם, אשר לחוקרים והמתעדתים להיות חוקרים, הנטייה בקרבם, עד כמה שהיא ידועה לי, היא בעיקר למחקר בסיסי, לתורה לשמה. זה טבעי לעם הספר; בלעדיו אין גם מחקר שימושי. אולם מדינה קטנה וענייה אינה יכולה להרשות לעצמה לעסוק בעיקר בתורה לשמה והיא חייבת לעסוק יותר במחקר שימושי וביישומו של מחקר זה. ואילו הלך-הרוח במוסדות להשכלה גבוהה הוא, שמעין פחיתות-כבוד היא לסטודנט צעיר או למדען צעיר לעסוק במחקר שימושי בבית-חרושת, לפעמים בסדרל כחול ולא בבגד לבן. רובם ככולם רואים לעצמם יעד ויעוד במחקר בסיסי, ודאי שרואים פחיתות-כבוד לעסוק בהוראת מדעי הטבע בבתי-הספר העל-יסודיים ואחרים. מכאן שצריך לתת את הדעת לשינוי בהלך-רוח זה, בדרכים שמדי אגיע אליהן.

אשר לגורם השלישי, האמצעים הכספיים, — עמד על כך במפורט קודמי הנכבד, ואני בוודאי לא אחזור על הנתונים והמספרים הסטטיסטיים. בוודאי ובוודאי יש צורך ויש מקום להשקיע הרבה יותר משאבים מן ההכנסה הלאומית במחקר השימושי וגם הבסיסי, תוך כדי שינוי הפרופורציה ביניהם לטובת המחקר השימושי. אך קשה, בייחוד בשנה זו, לטעון נגד הממשלה שאין היא מעמידה לרשות נושא זה אמצעים גדולים יותר, בייחוד אם נזכור את האמצעים הנכבדים המושקעים במחקר בתחום הבטחוני. אולם כבר נאמר שהתעשייה מצדה טרם הטילה על עצמה חלק מן המעמסה הזאת, שבסופו של דבר היא לטובתה. אכן, בשנות המיתון וההפסדים קשה היה לדרוש מן התעשייה שתפריש אמצעים למחקר. אך אפשר לעשות זאת עכשיו, כאשר מצבה משופר והוא משתפר והולך.

לא פחות חשוב מכך הוא הגורם הרביעי: הכוונה ואירגון — הכוונה, אירגון ותיאום בכמה מישורים. קודם כל, לאור מה שאמרתי קודם, כי הנהירה בקרב המדענים הצעירים היא למחקר בסיסי ולא למחקר שימושי ובוודאי לא להוראת מקצועות אלה במוסדות העל-יסודיים, — צריך למצוא דרך לשלב ביחד מחקר בסיסי, שימושי והוראה במוסדות על-יסודיים ובמוסדות להשכלה גבוהה. לאמור, שהמדען הצעיר יידע שאם הוא הולך להוראה לתקופה מסוימת או למחקר שימושי, תהיה לו גם הזדמנות לעסוק במשך שנתיים שלוש במחקר בסיסי באחד המוסדות להשכלה גבוהה או באחד המכוונים למחקר. שאם לא כן, אין הוא הולך למחקר שימושי, ובוודאי אין הוא הולך להוראה, ואם אין

הכנסת תעבור לדיון על הנושא שפתח בו חבר-הכנסת ביבי. ועדת הכנסת הקציבה לדיון זה שעתיים. רשות הדיבור לחבר-הכנסת חוני, לפי בקשתו האישית, ובהסכמת חבר-הכנסת גרוס, אשר ויתר על תורו.

## מיכאל חוני (מפד"ל):

גברתי הישבת-ראש, כנסת נכבדה. דומני שאין צורך להכביר מלים על מקומו וחשיבותו של המחקר המדעי בתחום הטכני והטכנולוגי; ולא רק בתחום הזה אלא גם בתחום הביולוגי, ולא פחות מזה — גם בתחום של מדעי הרוח, לכל מקצועותיהם וענפיהם, — מחקר בסיסי כמחקר שימושי כאחד, שאין האחד בלעדי השני.

אין צורך להכביר מלים על מקומם וחשיבותם של כל אלה במשק המדעי ובחברה התעשייתית המודרנית. שכן, המחקר — בכל התחומים שהזכרתי — אינו רק הכרחי לקידומו המהיר של המשק, בעידן האוטומציה. הוא גם בבחינת אתגר חברתי, הייתי אומר, אתגר חברתי-מוסרי, לחברה התעשייתית, הרוצה לשלוט על המכונה ולא להיות נשלטת על-ידיה; הרוצה שחידושי המדע והטכנולוגיה ישמשו ליצירה ובניין, להעלאת רמת חייה של החברה והקהילה הניגודים המעמדיים בתוך החברה הלאומית ובין הלאומים, על-ידי קידומו של הפיתוח והייצור, — שלא ישמשו ההמצאות להרס וחורבן.

המחקר המדעי על כל ענפיו הוא גם אתגר רוחני לרוחו של האדם, הפורצת אל על; שכלל שהיא עולה בשלב גבוה יותר בסולם המחשבה וההתקדמות המדעית, כן יותר ויותר היא ממריאה שחקים.

אם בכל מדינה כך, במדינת ישראל על אחת כמה וכמה. שכן מדינתנו הענייה בחמרי גלם והנכנסת גם לתקופה של מחסור גדל והולך בכוח-אדם — ודאי שהיא חייבת להעמיד את ייצורה ויצואה יותר ויותר על תעשיות עתירות-ידע. כל שכן כאשר בראש וראשונה היא חותרת לקידום ערכים חברתיים והעלאת רמת חייה של החברה, והיא רוצה, גם למען עצמה וגם למען האזור אשר אנו חיים בתוכו, להיות מקור אשר ממנו ייצאו הוראה ומחקר — דאי ודאי שלאור מגמותיה אלה היא צריכה להקצות מקום נכבד ביותר לנושא זה.

והנה, כדי שהמחקר בכל תחומיו יעשה חיל, דרוש שים ארבעה גורמים או מרכיבים, אשר שלושה מהם עומדים לרשותנו או יכולים לעמוד לרשותנו, אם נדע לארגנם ולנצלם כראוי; ורק הרביעי אינו עומד לרשותנו במידה מספקת. ארבעת הגורמים הם: כוח-אדם מקצועי; תודעת מחקר של כל הנוגעים בדבר; אמצעים כספיים — שאם אין קמח אין תורה; והגורם הרביעי, אשר אני מחשיב אותו לא פחות ואולי יותר מאשר אמצעים כספיים: הכוונה, אירגון, שיכנון והסברה.

אשר לגורם הראשון, כוח-אדם מקצועי — ברור השם שישנו, וישנו לרשותנו למכביר בארץ במסגרת כוח-האדם המדעי הקיים והפועל כבר. הוא עתיד לגדול מתוך העתדות העומדות לסיים לימודיהן ועל-



– הקדשת אמצעים לזירוז ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (חזני, אשכול, נבון, גרוס) –

ל-120 אלף לירות. השנה זקוק המפעל ל-200 אלף לירות כדי לקיים פרוגרמת מחקר מינימלית ואילו מן הממשלה מקבל המכון, בדרך עקיפה, בסך הכל כ-30 אלף לירות. כל היתר בא בעיקר מכיסיהם של המדענים עצמם, בארץ ובחוץ-לארץ. אני סבור, שהמדינה צריכה לראות בזה את עניינה היא ולממן את העבודה האלה; ויטיב לעשות ראש הממשלה, בבואו לסכם את הדיון, אם יאמץ לו את ההצעה הזאת ויודיע שהממשלה רואה בזה עניין ממלכתי כללי. הממשלה חייבת להחזיק גם מכון המיועד רק לצרכי אנשים דתיים, ובוודאי היא חייבת בכך כשהו עניין ממלכתי-כללי.

#### ראש-הממשלה ל. אשכול :

כמה הוא מקבל מן הממשלה בדרך עקיפין?

#### מיכאל חזני (מפד"ל) :

כבר אמרתי. המכון מקבל 28 אלף לירות על-ידי אחד ממשרדי הממשלה. זו הדרך העקיפה. כל היתר הוא מקבל ממגבית בארץ ובחוץ-לארץ, למעשה, מתור-מות והתנדבות אנשי המדע.

לפיכך אני סבור שהממשלה צריכה להגדיל את עזרתה או להחזיק את המוסד הזה; אם בדרכים עקיפות – על-ידי המשרדים הנוגעים בדבר, גם משרד הדתות, גם משרד העבודה וגם משרד המסחר והתעשייה, ואם במישרין – דבר הנראה לי עדיף – על-ידי אימוץ המכון הזה ושילובו במסגרת העבודה של המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח. אנו מצפים להדעה מתאימה מפי ראש הממשלה בנדון.

#### היו"ר י. נבון :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת גרוס, ואחריו לחבר-הכנסת הררי.

#### שלמה יעקב גרוס (אגודת ישראל) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כוונתו של המציע, חבר-הכנסת ביבי, וכן של ראש הממשלה שהסכים לערוך דיון על הנושא "הקדשת אמצעים לעידודה של התפתחות המחקר המדעי" היא בלא ספק – לפתח את המחקר המדעי והטכנולוגי לצרכי תעשייה ושלו. המדע ישרת את האנושות ויקדם אותה לקראת עולם טוב יותר ואידיאלי יותר. אולם, אינני יכול שלא לגעת ולומר בדרך אגב, בכמה משפטים, בנושא אקטואלי הקשור לנושא שאנו דנים בו, אף-על-פי שהקשר בין שני הנושאים אינו אלא טכני.

ב-24 השעות האחרונות נודע לנו מפי העתונות – לא מפי הממשלה, מסתבר שהממשלה לא קיבלה הודעה על כך – שנשיא צרפת מר דה-גול הטיל אמברגו מלא על משלוחי ציוד בטחוני לישראל. מכאן משתמעת העובדה עד כמה אנו נאלצים לקדם ולפתח את המחקר המדעי, כדי שלא נהיה תלויים בגור-מי חוץ.

אני צריך לומר ולהדגיש, כי אנו, עם ישראל, עם התורה והנביאים, מתפללים ליום שבישר עליו ישעיהו הנביא "וכיתתו חרבותם לאתים וחניתותיהם למזמרות, לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה". אולם עד אז אנו מצויים להקדיש מאמצים בכיוון זה – להעמיק ולהרחיב את הידע גם בתחום הבטחוני, כדי שנוכל לעמוד על נפשונו. נשיא צרפת

הוא מוצא לעצמו מקום למחקר בסיסי, הוא יוצא לחוץ-לארץ למחקר והשתלמות ויש גם שאינו חוזר, לכן, דרושים כאן הכוונה, אירגון והסברה, על מנת למצוא את הדרך של מתן אפשרות לכל אחד לעסוק בשלושת התחומים גם יחד.

המישור השני שדרוש בו אירגון והכוונה הוא – נושאי המחקרים באוניברסיטאות, במכונים ובמשרדי הממשלה. יש רושם – והוא מבוסס – שקיימת כפילות בעניין זה: עוסקים באותו נושא בכמה גופים ללא תיאום ביניהם, ולפעמים אפילו ללא ידיעת האחד על משנהו. על כך, בלי לפגוע בחופש האקדמי, יש צורך בהכוונה ושיכונו לשם תיחום שטחי המחקרים.

המישור השלישי הוא הפעלתם של מפעלי תעשייה בינוניים וקטנים, שאינם יכולים לקיים בעצמם מחקר שימושי, לקיים בידד מחקרים בנושא המשותף להם.

ולבסוף, ברשות אדוני היושב-ראש, במסגרתו של הדיון הזה רצוני להביא לתשומת-לבה של הכנסת ולדיעתך, אדוני ראש הממשלה, – אם טרם ידוע לך על כך – שבארץ קיים ופועל זו השנה השלישית מכון מדעי-טכנולוגי לבירור הלכה. המכון הוקם ביזמתם של אנשי מדע מובהקים, שומרי תורה, העובדים וחוקרים באוניברסיטאות בארץ – בירושלים, בטכניון ובאוניברסיטת בר-אילן – ושל אנשי מדע דתיים בחוץ-לארץ, מהנדסים דתיים וכיוצא בזה, בראשותו וביזמתו של הפרופסור לב הידוע. הם עוסקים במציאת דרכים טכנולוגיות למנוע חילול שבת בתעשייה או לצמצמו עד מינימום. הם פועלים בשני כיוונים: (1) בבדיקת המצב הנוכחי כאותן התעשיות הקיימות שדרוש בהן רצף בעבודה, על מנת להכניס בהן שיפורים ואוטומציה שימנעו או יצמצמו עד למינימום את הצורך בעבודה בשבת; (2) בבדיקות מראש לתעשיות יזומות, על מנת להתקין עם ייסודן ועם בנייתן את המיתקים הדרושים.

כאשר אני מעלה את הנושא הזה, חייב אני לומר שאין הכנסת צריכה לראות בזה עניין דתי בלבד. למה אני אומר זאת? – כי יש רבדים בחברה הישראלית, שפה ושם שומעים גם את נציגיהם בכנסת, שכל דבר שיש לו אופי דתי, מגלים מיד כלפיו אלהיגה ונרתעים ממנו מראש. לפיכך רצוני לומר שהכנסת והממשלה חייבות לראות במכון זה מוסד ממלכתי כללי. מדוע? – כי אני נשען על ההנחה שפועלי ישראל אינם רוצים לעבוד בשבת במפעלי תעשייה ושירותים. אינני אומר שכל הפועלים רוצים לשמור שבת לפי "שולחן הערוך", אולם אין הם רוצים לעבוד במפעלים בשבת. הם רוצים להיות חברים בני משפחותיהם ולבלות את היום במנוחה, בקריאה, בבידור וכיוצא בזה. עברו הימים כאשר קבוצות פועלים, גם אז קבוצות שוליות, היו מעוניינות במיוחד בעבודה בשבת בשל השכר הגבוה המשתלם בעד עבודת היום הזה. עברו הימים ההם ורק עקבות מעטים מהם נותרו היום.

אני גם נשען על ההנחה שהממשלה רוצה שהשבת תהיה גם מנוחה ושבתון בחיים הפומביים ובתי-החרושת לא יעבדו ביום זה, ובמקום שדרוש רצף בעבודה – תהיה זו עבודה מינימלית. וזה ניתן לעשות כיום בעזרת הטכנולוגיה המודרנית, בעזרת כל מיני מיתקנים אוטומטיים. בזה עוסק אותו מכון.

והנה, הוצאותיו של המכון הגיעו בשנה שעברה

— הקדשת אמצעים ליזרונה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (גרס, נבון, הררי) —

מרות על המוסדות העוסקים במחקר. מכל מקום, אדוני היושב-ראש, אין להשלים עם המצב הקיים כיום בתחום המחקר המדעי.

אוצרות הטבע שלנו עדיין לא נתגלו— ועל כל פנים, לא במידה מספיקה. אנחנו מקווים שהם קיימים בבטן האדמה, אבל לעת-עתה אנחנו מוציאים מאות מיליוני לירות לצרכי יבוא חמרי גלם, חמרי גלם תעשייתיים שונים וכו'. יש לנו התחרות המורה במכירת המוצרים שלנו, ועלינו לעמוד בהתחרות זו בשוקי העולם.

כתוצאה מכך, כלומר בגלל היבוא הגדול, מחד גיסא, ומפני שאנחנו מתקשים לייצא את המוצרים התעשייתיים שלנו, מאידך גיסא, גדל והולך לצערנו הפער במאזן התשלומים שלנו. כדי להתגבר על כל זה, עלינו להפנות יותר ויותר את תשומת-לבנו לתחום המחקרי. בתחום זה המוח היהודי איננו נופל ממוחם של האנשים בארצות אחרות. ואף-על-פי שהאמצעים הכספיים שלנו קטנים ומוגבלים, הרי בזה אין אנחנו מוגבלים — במוח, במחש-בה, ובתחום זה אין לנו מחסור של אנשים.

חברי הכנסת, לא אכנס לפרטים ולהשוואות עם הנעשה במדינות אחרות. עשה זאת בהצלחה חבר-הכנסת ביבי, בעל ההצעה, ואני לא אכנס לפרטים אלה ולא אדבר על נתונים סטטיסטיים — כיצד נוהגים בארצות אחרות. עלינו לפעול באמצעים שעומדים לרשותנו. כי גם אם נעשה מאמץ כספי גדול יותר, גם אם נשקיע יתר כסף — אין אנו יכולים להתחרות עם מדינות אחרות. במידה מסוימת אנחנו צריכים לייבא גם בשטח המדע, בתחומים מסוימים. אין אנחנו מסוגלים להתחרות בכסף עם מדינות אחרות, אולם מסוגלים אנו לרכז טרסט של מוחות בארץ, מקרב העם היהודי בעולם הגדול, כדי להרחיב ולהעמיק את המחקר המדעי השימושי.

על המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, הקיימת ליד משרד ראש הממשלה, להתרכז, לדעתי, בשני כיוונים. ראשית, לרכז ולכוון את כל המחקרים, כל מוסדות המחקר הפועלים בארץ, כדי להפיק את התועלת המקסימלית מפעולות המחקר, ובעיקר להתרכז סביב המחקר השימושי. שנית, לגייס אנשי מדע ומחקר גם בחוץ-לארץ ולהשפיע עליהם שיעלו ארצה כדי לעזור לנו בכניין הארץ. כשם שאנחנו מחפשים בחוץ-לארץ מהנדסים, רופאים וכו', כך עלינו להתרכז גם בנקודה זו ולשים את הדגש בכך. המועצה הלאומית צריכה להפעיל אנשים בכיוון זה כדי לגלות אנשי מדע ומחקר, אשר מתוך ויתור על נוחיות, שיש להם בחוץ-לארץ, יבואו ארצה ויעזרו לנו בכניין הארץ.

**הי"ר י. נבון :**

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הררי, ואחריו — לחבר-הכנסת קלינגהופר.

**יוהר הררי (מפלגת העבודה הישראלית) :**

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הנושא שהעלה חבר-הכנסת ביבי, ואני רוצה לברך אותו ולשבחו על כך שהעלה את הנושא הזה — הוא אחת מן הבעיות הנוקבות, לדעתי, של התפתחותנו ועתידנו, וטוב שהכנסת מתפנה איפוא לפעמים לדבר על עניינים אלה. כי הכוח, העוצמה והעושר של מדינה, ומתוך כך גם של תושביה

מצא לנו במעמד חגיגי, בקבלת פנים לדיפלומטים זרים לרגל השנה החדשה הנוצרית, לגנות את ישראל בלי להזכיר את הנסיבות שאילצו אותו לעשות זאת. אנחנו יודעים שעם ישראל רגיל בראש השנה שלו לעשות חשבון נפש עם עצמו, ואילו נשיא צרפת ביום השנה שלו עשה חשבון עם עם אחר, חשבון בלתי-צודק, ועל כך יש להצטער.

למרות האמברגו, אנו בטוחים, כי כמו בעבר — "אין לה' מעצור להושיע ברב או במעט".

נצטער מאוד אם נצטרך להשקיע מאמצים ביצירת ציוד בטחוני בעצמנו. חפצנו אדיר להשקיע מאמציו בידע ובמחקר לצרכי שלום ופיתוח תעשייתי, לטובת האנושות כולה. אבל, באין ברירה, נצטרך לעשות גם את זה. אני מקווה שנעמוד בכך בהצלחה.

מרבית לדבר על הצורך בקידום המחקר והמדע. איש אינו מזלזל בחשיבות המחקר המדעי והטכנולוגי, אבל עלינו לדעת שאין הם מסוגלים להנחיל לנו עולם טוב יותר ומאושר יותר. במידה שהמדע והטכניקה מתקדמים, מרחפת על העולם יותר ויותר הסכנה של הרס ואבדון. אנחנו, כעם התורה וכעם הספר, רואים את עתיד העולם בקידום המוסר וביצירת חברה טובה יותר שתהיה בה הבנה של איש לרעהו.

עם כל זאת, ברור שעלינו להגביר את מאמציו ולהקדיש יתר אמצעים לעידודה של התפתחות המחקר, כדי שנוכל לשפר את איכותם של המוצרים שלנו ולהויל את מחיר הייצור על-ידי הכנסת תהליכים יעילים יותר מן התהליכים הקיימים. בסך הכל משקיעה הממשלה מעל 9 מיליון לירות לצרכי מחקר ופיתוח. יש מקום להגדיל את ההשקעה, בתנאי שהמחקר המדעי הבסיסי ילך שלוב-זרוע עם המחקר השימושי. לפני כמה חודשים התקיים סמינריון לחברי הכנסת במכון וייצמן. שמעתי שם הרצאה. אחד המדענים אמר שם, שאצלנו משקיעים יותר מדי במחקר מדעי בסיסי בלי להקדיש תשומת-לב מספקת למחקר השימושי. איננו יכולים להרשות זאת לעצמנו. מדינות עשירות יכולות לעשות זאת. אנחנו צריכים להתרכז יותר במחקר השימושי, מחקר שיביא תועלת להתפתחות התעשייה והייצור בארצנו.

בעולם קיים מעין בולמוס למחקר. כל אדם רוצה לחקור ובתחומים שונים. אנו מצווים לתכנן את המחקר ולבדוק מה כדאי לחקור ומה לא. מעט הכסף, העומד לרשותנו, עלינו להוציא למטרות מחקר מעשי. במדינה קיימים הרבה מכוני מחקר. יש לי רושם, וגם שמעתי זאת מפי מומחים, שהמגע בין מוסדות המחקר רופף מאוד וקיימים בתחום זה כפילות ופיצול.

מסופקני אם המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, הפועלת ליד משרד ראש הממשלה, מסוגלת להטיל פיקוח על כל המוסדות העוסקים במחקר. איני סבור שיש צורך להקים משרד ממשלתי עם שר מיוחד למדע ולמחקר, כפי שהציע חבר-הכנסת ביבי בשעתו. נוכל להסתפק ברשות מיוחדת שבראשה יעמוד איש מדע ומתפקידה יהיה לרכז ולכוון את ענייני המחקר וקידום המדע בתחומים השונים ולפקח על מידת-הצורך במוסדות אלה ועל יעילותם. לא ברור לי באיזו מידה מאפשר החוק לעשות זאת. אולי יש לחוקק חוק מיוחד, כדי ליצור דפוסים תחוקתיים המאפשרים להטיל

וגם של רמת המחיה של תושביה - צפונים בתוך הידע, המחקר וההתקדמות המדעית של המדינה הזאת.

לפני מלחמת העולם השנייה האמנו כולנו שהמדינות הגדולות, המדינות העשירות, הן אותן מדינות שיש להן הרבה מושבות, שהן שולטות על חמרי גלם רבים, שולטות על עמים אחרים, ועל-ידי כך הן מצליחות להגיע לדרגות ולממדים גדולים יותר של עושר ורמת מחיה משמצליחות ארצות אחרות חסרות מושבות. לדעתי, לאחר מלחמת העולם השנייה נתברר לפתע, שההתקדמות של מדינה, ההתפתחות המדעית ורמת המחיה של מדינה אינן קשורות כלל בשליטה על מושבות או על מדינות אחרות. ראינו שמדינות סקנדינביה - שוודיה בעיקר - שאין להן מושבות, גרמניה המערבית שנשארה בלי מושבות, שווייצריה וגם יפן במידה מסוימת - עמדו במרום ההתפתחות המדעית שלהן, התקדמו, התעשרו, מצבן הכלכלי היה טוב מאוד ומוסיף להיות טוב - וכל זה בלי שיהיו להן מושבות, בלי שישלטו על מדינות אחרות, בלי שאלוהים נתן להן חמרי גלם ועושר טבעי גדול יותר משנתן למדינות אחרות, אשר ייתכן ויש להן העושר הזה, ובכל זאת לא התפתחו, משום שלא פיתחו את הידע המדעי ומשום שחסר להן אותו מחקר חשוב אשר חבר-הכנסת ביבי העלה על סדר-יומנו.

ארצות-הברית, שהיא בלא ספק העשירה במדינות בעולם, מדינה כבירה, כדאי וכדאי לבדוק ממה מורכב עשרה, במאה הזאת, מ-1900 ועד ימינו אלה. אני בתמימותי חשבתי שזוהי מדינה רבת-ממדים עקב המכרות וחמרי-גלם ועושר טבעי, וזוהו בעיקר מה שנותן לה את כוחה ואת עשרה. ובכן, הופתעתי לדאוג שרק חלק חמישי מעשרה, אשר נצטבר במשך המאה הזאת, הוא עושר טבעי, ואילו ארבע חמישיות של עשרה - זו המדינה העשירה ביותר בעולם - נובעות מהמצאת מוחו של האדם, ממחקר, ממדע, מידע, מעבודה של תאי השכל האנושי, והם הם שעבדו ומצאו ופתרו את אותן הבעיות, שהביאו לארבע חמישיות מעשרה של אמי-דיקה. הייתי אומר אפילו, בדרך של התחכמות-מה, שא-גחנו, שאין לנו עושר טבעי - אף כי חבר-הכנסת גרוס מאמין שהוא טמון במעמקי האדמה -, היינו מסתפקים בארבע חמישיות אלה ומוותרים על החמישית הנובעת מן העושר הטבעי, היינו מסתפקים בארבע חמישיות מן העושר של ארצות-הברית, שנוצר על-ידי השכל האנושי.

הפיתוח והטיפוח של המחקר, של הידע, של המדע, הם הם המביאים את עשרן של מדינות בימינו אלה, ובהן טמונה ההכנסה הגדולה ביותר של כל מדינה - אם היא יודעת כיצד להשתמש באוצרות העושר הזה.

אין זו בעיה ישראלית בלבד. אירופה זו, שהיא בלא ספק התרבותית והמפותחת שביבשות - אינני יודע, אבל בוודאי רבים הרגישו מה שאני מרגיש כאשר אני חוזר מארצות-הברית, ובדרכי ארצה עובר דרך אירופה, ואני תמיד מרגיש עד כמה היא מעודנת בתרבותה, עד כמה היא מתקדמת ותרבותית ונראית יותר רוויית השכלה - בכל זאת, בהתחרות עם ארצות-הברית, עומדת היא בשפל המדרגה.

אינני יודע אם רבים מחברי הכנסת שמו לב לספר, שיצא לאור בשנה שעברה, ספר בשפה הצרפתית אשר נכתב על-ידי הסופר היהודי ז'אן ז'אק סרבאן-

שרייבר, ושמו Le Défi Américain. הספר תורגם לאנגלית והיה לרב-מכר באמריקה. שם הספר, כפי שהייתי מתרגם אותו לעברית הוא: האתגר האמריקני. הסופר מוכיח בספרו המעניין, כי הפער בין ההתפתחות של ארצות-הברית לבין זו של אירופה הוא כה גדול, שאפסו כמעט התקוות של אירופה להדביק אי-פעם את ארצות-הברית ולהגיע לרמת ההתפתחות שלה במדע, בתעשייה, בידע וכדומה. הוא גם מוכיח בספר זה, שהשוק האירופי כולו הוא לטובת ארצות-הברית. אירופה לא ידעה לנצל את היתרונות של השוק המשותף, תף, בה בשעה שארצות-הברית הפכה את השוק האירופי לחטיבה אחת ופיתחה בכל ארץ אותם הדברים שדאי לפתחם, ובכך ניצלה יתרונות רבים. כוחה של ארצות-הברית באירופה איננו מתבטא באמצעים ובהשקעות כספיות - ההשקעות הן הלוואות מאירופה עצמה - כי אם בידע (Know-how) ובכשרון לידעת כיצד לנהל עסקים, כיצד לנהל תעשיות, שירותים וכדומה.

למעשה, ארצות-הברית לבדה מייצרת פי שניים יותר מאשר אירופה כולה; היא מייצרת פי שניים וחצי יותר מאשר רוסיה הסובייטית, בה בשעה שרוסיה הסובייטית מאוכלסת יותר. באותו ספר הוא מביא טבלה המראה כי ארצות-הברית מייצרת שליש מכלל הייצור של העולם, אם אין מביאים בחשבון את ארצות-הברית עצמה, בה בשעה ששטחה של ארצות-הברית מהווה רק 7% משטח העולם, ואוכלוסייתה מונה רק 6% מאוכלוסיית העולם. הידע, המדע, המחקר, התבונה והחריצות - כל אלה אינם קשורים לא בשטח ולא במספר האוכלוסין, כי אם בהתפתחות בלתי-פוסקת ובהמצאות של המוח האנושי. כמובן, אי-אפשר לפתח ידע אנושי אם אין מפתחים את החינוך וההשכלה. אותו סופר מזכיר שמבין 180 מיליון תושבים בארצות השוק המשותף יש רק 101 אלף אנשים בעלי השכלה גבוהה, בה בשעה שארצות-הברית, עם מספר דומה כמעט של אוכלוסין, 190 מיליון תושבים, יש 450 אלף אנשים בעלי השכלה גבוהה. פירוש הדבר, כי באירופה מספר האנשים שהם בעלי דיפלומה הוא פחות מרבע מכלל בעלי הדיפלומה בארצות-הברית, שאיננה מצטיירת בעיני רוחנו כארץ בעלת רמה תרבותית גבוהה.

עלינו להביא בחשבון - והדבר כבר נאמר, אבל אני רוצה להבליטו - כי באמריקה משקיעות החברות והתעשיות הגדולות סכומים ניכרים במחקר. יש חברות המשקיעות במחקר 15%-17%-20% מתקציבן. סכומי הכסף המוצאים למחקר הם עצומים, והם נוש-אים פרי במשך הזמן. כך נעשה בענפים שונים כמו ענפי הרפואה, האלקטרוניקה ואחרים. אני מטיל ספק אם החברות התעשייתיות שלנו שומרות קרנות להשקעות. לדעתי, היינו צריכים לעשות הכל כדי לעודד, לתת תמריצים, להעניק הקלות במסים וכדומה, כדי לטפח את המחקר באמצעות החברות השונות.

חבר-הכנסת ביבי דיבר על בעיות בטחון. היתרון שלנו על פני אויביו נעוץ בכשרון ובידע ובאותה נוסחה, שאין להסתפק בבעלי כשרון מעטים, אלא הידע צריך להתפזר על פני מספר רב של אנשים. עמנו מחונן באותו אוצר טבעי הנקרא שכל אנושי. אחד הגורמים באוויריה האמריקנית היה מלא התפעלות מרמת הטייסים שלנו בארצות-הברית. הוא טען, כי כל

— הקדשת אמצעים לזיורו ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (הררי, נצר, קלינגהופר) —

לוגי עומד בראש סולם הערכים, והטכנולוגים הם שמשתלטים על המדינה, הם שקובעים בכל דבר מה טוב ומה רע והם שמכתיבים את המדיניות. סכנה זו כבר נותנת את אותותיה ברחבי העולם, ואם לא נשכל לעמוד נגדה על המשמר ולא נדע למונע שעידוד הטכנולוגיה יקדם מגמות טכנוקרטיות בחברתנו, הרי לא זו בלבד שניתן בזה יד לפגיעה חמורה ביסודות המשטר הדמוקרטי, אלא נבגוד בערכים הרוחניים ובכל התפיסה האתית, אשר מאז ומתמיד הדריכו את עמנו וקבעו את הכיוון לדרכיו ומעשיו, ואשר גם בעתיד חייבים להישמר במלוא תקפם ולהיות נר לרגלנו.

אדוני היושב-ראש, על רקע זה, ואולי רק על רקע זה, יש מקום לצדד בהתפתחות הטכנולוגית ולתבוע את עידודה וזירורה. בעברי עכשיו מקביעה עקרונית זו לפרטי המציאות בארץ, נקודת-מוצא היא ההנחה, המובנת מאליה, כי בלעדי יסודות מדעיים ומחקרים הראויים לשמם לא נוכל בשום אופן להתקדם בתחומי הכלכלה בכלל ובפיתוח גורמיה הטכנולוגיים בפרט.

כאן מן הדיון לציין כי אמנם נעשה עד עתה הרבה בשטח זה, אבל עדיין רחוקים אנו מרחק רב ממצב שאפשר היה לראותו כמשביע רצון. מבחינה מסוימת חלה אפילו הרעה רצינית במצב. כוונתי למענקי מחקר כספיים אשר העניקו לנו בעבר מקורות אמריקניים רשמיים ביד רחבה, ואשר בזמן האחרון הלכו ופחתו ובסופו של דבר התייבשו לחלוטין. זאת עקב מדיניות של הממשל בארצות-הברית לקצץ מענקים מסוג זה בארצו הוא. אם נביא בחשבון שמן הקרנות, שקיבלנו מחוץ-לארץ למימון מחקרים, 83% באו אלינו מממשלת ארצות-הברית, נוכל להבין את משמעות הדבר.

מדאיגה במיוחד הפגיעה במחקר הרפואי אשר 80% מהוצאותיו הכספיות היו ממקור אמריקני. חיוני היום בשביל המחקר הרפואי למצוא תחליף למקור זה. זאת ועוד: במחקרים המבוצעים בזכות מימון-חוץ מועסקים, מלבד החוקרים המקצועיים הקבועים, מעלה מ-500 חוקרים צעירים בתנאים של עבודה ארעית. ואם לא תימצא אפשרות להחזקתם, תופסק עבודתם ויפסקו המחקרים שהם עוסקים בהם. זוהי לא רק בעיה של יצירת מבוטלים. כוחות צעירים אלה הם חלק לא-מבוטל של עתידות החוקרים בארץ. הדבר עלול לגרום לכך שהם לא יראו עוד בארץ אפשרות להביע את עצמם מבחינה מדעית; ומאחר שכוחות אלה מבוקשים בחוץ-לארץ, לא יקשה להעלות על הדעת את האימפליקציות החמורות האפשריות, הממבקשות ממצב זה. במקום לעודד עלייה של כוחות מדעיים, אנונו עשויים על-ידי מחדלנו לדחות, חלילה, כוחות הנמצאים בארץ לחפש להם מקומות מתאימים מחוצה לה. אילו ידענו להתייחס לדבר בהבנה, היינו יכולים כעת למשוך מאמריקה הרבה מדענים יהודים צעירים, אשר נוכח תופעות אנטי-יהודיות ההולכות וגוברות שם נוטים היום יותר לעלייה ארצה מכפי שנטו בעבר.

דיברו כאן קודמי בוויכוח על כך שצריך להגביר את המחקר השימושי בארץ. אין אני מתנגד לסברה זו, אבל הרשוני נא, רבותי חברי הכנסת. לעמוד במיוחד על הצורך לפתח את המחקר הבסיסי אצלנו, בלי שהדבר יתפרש כולול בחשיבות הנודעת גם לעידודו של המחקר השימושי מעבר להיקף המיועד כיום לתחום

הטייסים הם בעלי השכלה גבוהה וסיימו אוניברסיטאות. הטייסים שלנו סיימו לרוב בית-ספר תיכון, אולי חיי הקיבוץ טיפחו בהם את הרוח הזאת. יש טייסים שסיימו בית-ספר תיכון בעיר, ובכל זאת טייסיו הם הטובים בטייסי צבאות העולם. אילו טיפחנו את הדור הצעיר שלנו ואיפשרנו לו לרכוש השכלה גבוהה, היינו יכולים להגיע לרמה גבוהה שאין לשערה, כי הגניוס היהודי הוא נחלתנו. כל שנה מחלקים פרס נובל למדע-נים, אבל ההפתעה היא אם בשנה מסוימת אין נמנה עם מדענים אלה לפחות יהודי אחד. האמריקאים מתגאים במדענים שלהם, אשר קיבלו את המספר הגדול ביותר של פרסים. גם מדינות אחרות מתגאות במדענים שלהן. ובכל המדינות הללו תמיד יש יהודים שניחנו בכשרון היהודי, באותו גניוס יהודי שהוביל אותם להמצאות, השעולם התברך בהן ומתפעל מהן. העניינים טעונים מבחן מדויק. חברי-הכנסת ביבי הביא לפנינו חומר רב, שהוא עמל וטרח להכינו ולבחון אותו. טוב היה אילו היינו מעבירים את הבעיה לאחת הוועדות המתאימות. דווקא בימים אלה, כאשר אנו דנים בתקציב המדינה, צריך היה למצוא פתרון גם לבעיה זו, חרף המצוקה שאנו נתונים בה בגלל ההוצאות הגבוהות לבטחון. לדעתי, גם בעיה זו היא בעלת אופי בטחוני לא פחות מאשר נושאים אחרים, כי כל עתידנו תלוי בבעיה חשובה זו.

#### היו"ר ד. נצר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת קלינגהופר.

#### יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה. כשאנחנו דנים היום, בזכות יזמתו של חברי-הכנסת ביבי, באמצע עים לזיורו ועידודה של התפתחות המחקר המדעי בארץ, ניטיב לעשות אם נבקש תחילה להבהיר לעצמנו, מה צריכה להיות גישתנו העקרונית לבעיה ולליבוניה.

בזמנו מרבים לכתוב ולדבר על כך שאנחנו חיים בעידן הטכנולוגי, שהחברה המודרנית היא חברה תעשייתית או — בארצות שטרם הגיעו לשלב זה — צועדת בכורח ההתפתחויות לקראת המצב, שבו תיהפך לחברה תעשייתית. וחברה תעשייתית — פירושה, שהמבחנים למדידת ההתקדמות החברתית הם מבחנים שקובעת הטכנולוגיה החדשה. והטכנולוגיה החדשה מצדה יש לה ממדים המחייבים השקעות עצומות בכסף ובכוח-אדם מדעי, ממדים אשר הולכים וגדלים בקצב מסחרר. זו עובדה שאין להעלים עין ממנה. ארץ כמדינת ישראל, שהיא קטנה בשטחה הגאוגרפי ובמספר תושביה ודלה באוצרות טבעיים, כפי שצוין בצדק חברי הכנסת ביבי בדברי הפתיחה שלו, לא זו בלבד שעליה להשלים עם עובדה זו, אלא עליה להתייחס אליה בחיוב ולהרחיב ולחזק בקרבה את התודעה, שבלעדי הישגים גבוהים בתחום הטכנולוגיה לא תוכל להשתלב בעולם של המחצית השנייה של המאה העשרים ולתרום את תרומתה החשובה, כמו שעם ישראל בלא ספק רוצה, לעולם זה ולתפוס בו מקום של כבוד, שעמנו לפי שאיפיו תיו והכשרונות הטמונים בו ראוי לו.

יחד עם זאת, שומה עלינו להזהר זהירות ערה ומתמדת, פן האוריינטציה הטכנולוגית תוליד אותנו למשטר טכנוקרטי, למשטר אשר בו קנה-המידה הטכנו-

— הקדשת אמצעים ליירוה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (קלינגהופר, פרס, נבון, רוזן) —

פלמוני בלבד? דומני שאף בעיות מסוג זה דינן להיבדק על-ידי האקדמיה למדעים. ואין זו אלא דוגמה אחת מני רבות שאפשר היה להביא כדי להמחיש שטוב יהיה למסור את הייעוץ בדבר תוכנון המחקר הבסיסי בארץ לידי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים.

מדוע אינני מציע, אדוני היושב-ראש, שהמלאכה הזאת תיעשה במחלקה ממשלתית? משום שהמומחיות של פקידים בתחום זה איננה יכולה לשמש תחליף למומחיותם של אנשי מדע ומחקר. על סיבה נוספת מצביעה הערה שקראתי בשנתון הממשלתי לשנת תשכ"ט, בעמוד 62, וזו לשונה: "המסגרת הממשלתית המינהלית, והמבנה ההייררכי המקובל, מקשים על ניהול מחקר פורה". אני מניח שמי שכתב דברים אלה, שאב את הלקח הזה מן הנסיון. וגיטיב לעשות אם נסיק מן הנסיון הממשלתי את המסקנות המתבקשות ממנו.

אדוני היושב-ראש, לבסוף אביא ציטטה מן הנאום שנשא ראש הממשלה בתשובה להצעה לסדר-היום של חבר-הכנסת ביבי, שבעקבותיה אנחנו מקיימים את הדיון הזה. כבוד ראש הממשלה אמר אז: "חשיבות הנושא היא מן הדברים שאין להם שיעור; וכדי לקדם את העניין, יש צורך בדעת-קהל ערה לחשיבות המחקר והפיתוח, בשביל עתידה של המדינה. לא די בהבנה מצד הממשלה והמוסדות הנוגעים בדבר". אני מצטרף בכל לבי לדעה זו של ראש הממשלה.

**היו"ר י. נבון:**

רשות-הדיבור לחבר-הכנסת רוזן, ואחריו לחבר-הכנסת שערי.

**שלמה רוזן (מפ"ם):**

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. המחקר המדעי והטכני ממלא בחיי המשק והחברה המודרנית תפקיד מפתח. אינטנסיביות המחקר, הכשרון היישם ותוצאותיו בתהליך הייצור — הם הקובעים בסופו של דבר התפתחות החברה; הם הקובעים עתידו של המשק הבודד והמשק הלאומי, והם הקובעים את כושר התגוננותה של המדינה; הם הקובעים מעמדה ויוקרתה של המדינה בעולם.

בארצות מתקדמות מכפילה הפעילות המחקרית עצמה כל עשר שנים. באנגליה גדל מספר החוקרים מ-1960 עד 1970 מ-170 אלף חוקרים עד 340 אלף חוקרים. בברית-המועצות היה מספר חוקרים בסוף מלחמת העולם השנייה 40 אלף והוא הגיע ב-1967 ל-400 אלף.

ההשקעות במחקר גם הן הוכפלו. ארצות-הברית השקיעה במחקר ב-1955 1.5% מהתוצר הגלמי הלאומי, וב-1965 — 3%, שהם 15 מיליארד דולר.

המחקר הוא מעין ממד רביעי. והוא בא כתחליף לקרקע, למים, לאוצרות טבע, לכוח עבודה, ולכל מגבלה אובייקטיבית האפיינית לארצות קטנות דווקא. הדינמיקה של המשק המודרני מחייבת אינטנסיביות של מחקר, פיתוח טכני בקצב מזורז, שיעור השקעות גבוה, תעסוקה מלאה, שוק מתרחב; בשום פנים ואופן לא מיתון. כל אלה מהווים שלמות אחת, שהיא תנאי הכרחי למחקר. כך בתעשייה וכך בחקלאות.

אם בשנים שחלפו שמו את הדגש במיכון המיובא מהחוץ בתחום החקלאות, הרי כיום החקלאות תופכת

זה. המחקר הבסיסי זוכה לעידוד מסוים מטעם משרד המסחר והתעשייה, אשר הקים קרן מענקים למימון המחקר הבסיסי, אם המחקרים מלווים תכניות מחקר תעשייתיות. אבל זה כמובן רחוק מלהיות מספיק. המסגרת לפיתוח המחקר הבסיסי צריכה להיות רחבה ומקיפה יותר. וכאן נשאלת השאלה מדוע אין נעזרים לצורך זה באקדמיה הלאומית למדעים. בחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, שחוקקה הכנסת בתשכ"א, נאמר שאחת המטרות של האקדמיה היא לייעץ לממשלה בפעולות הנוגעות למחקר ולתיכנון מדעי ובע"ל חשיבות לאומית. באקדמיה יושבים טובי אישי המדע שלנו המייצגים את כל תחומי המדע והמחקר. זהו פוטנציאל מעולה עצום. אינני רואה שהממשלה מנצלת אותו למטרה שציינתי. האקדמיה היתה יכולה לשמש כמסד העליון לקידום המחקר הבסיסי אילו היתה הממשלה מעוניינת בכך ומעמידה לעניין זה את אמצעי המימון הדרושים.

אחת הבעיות, שאת התיכנון לפתרונה היה רצוי להפקיד ביד האקדמיה, היא בעיית הקמת מוסדות נוספים להשכלה גבוהה בארץ, מוסדות שהיו יכולים לשמש מרכזים נוספים לא רק להוראה אקדמית אלא גם למחקר בסיסי, ואולי לא לבסיסי בלבד, כי אם אף למחקר שימושי. אגב כך יש לציין כי מאז מלחמת ששת הימים גוברת הנטייה, גם באוניברסיטה העברית בירושלים וגם באוניברסיטת תל-אביב, לפתח אף את המחקר השימושי. אינני בעד פרוליפרציה של אוניברסיטאות בישראל —

**שמעון פרס (מפלגת העבודה הישראלית):**  
מדוע?

**יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):**  
השתמשתי בביטוי "פרוליפרציה" במובן של הפרזה ולא במובן של ריבוי מתקבל על הדעת.

— אבל לפי הנתונים הסטטיסטיים עלינו לצפות שבמשך עשר השנים הבאות יגדל מספר הסטודנטים בארץ מ-22 אלף ל-45 אלף.

**שמעון פרס (מפלגת העבודה הישראלית):**  
כבר יש 34 אלף.

**יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):**  
זה תלוי בקריטריון לקביעת מספר הסטודנטים.

על כן יש עוד מקום, בגבולות סבירים, להרחבת רשת המוסדות להשכלה גבוהה. וצריך להכשיר מספר גדול יותר של אנשים שיוכלו לשמש מורים וחוקרים במוסדות אלה. הדבר צריך להיעשות לפי תוכנון בדוק היטב, שיתבסס על כל הנתונים השייכים לעניין בשאלה זו. בהכנות תכנית יסודית לפיתוח ההשכלה הגבוהה בארץ יכולה היתה האקדמיה למדעים למלא תפקיד חשוב. גם מיקום המוסדות העתידיים לקום הוא בעיה ראשונה-במעלה. בזמן האחרון מאמץ רב ומחשבה רבה מוקדשים להקמת מרכז מחקרי גדול בבאר-שבע. אינני מומחה בשאלה זו, אך שמעתי מפי מומחים שהיה רצוי להזיז את מקומו של המרכז הזה יותר דרומה, ואולי לשלב בו גם את דימונה ושדה-בוקר. על יסוד מה תתקבל ההחלטה בשאלה זו ובשאלות מיקום דומות אחרות על יסוד יומות ואילתורים של ראש עיר פלוני או

הסתפקנו בדרך כלל ביבוא ידע עם המיכון, ולא אחת קיבלנו ידע מיושן ולא הבינו כי המדע והמחקר מתפתחים משנה לשנה והיבוא שקנינו מתבלה מהר מאוד.

בעולם משקיעה התעשייה לבדה, בלי הממשלה, מ-1% עד 1.5% ממחזוריה במחקר ופיתוח. לפיכך היה על התעשייה הישראלית להשקיע כ-100 מיליון לירות בתעשייה בלבד. ואולם כיום מגיע חלקה של התעשייה במחקר התעשייתי לפחות מעשירית.

### שלמה כהן-צידון:

יש לה דפיציטים.

### שלמה רוון (מפ"ם):

אומרים שכאשר יש דפיציטים אין צורך ואפשרות לעסוק במחקר. ויש מדינות האומרות: "אנחנו עניים מדי כדי לוותר על המחקר".

לפי דברי ראש הממשלה השקיעה הממשלה בשנת 1967/68 62 מיליון לירות במחקר.

אמרתי כי חסרה התודעה המדעית בקרב התעשיינים. מן הראוי לציין כי לאחר מלחמת ששת הימים חל שינוי ניכר לטובה. לקח המלחמה חייב אותנו לחשוב שוב ושוב על חתייה מוגברת לעצמאות מירבית ואי-תלות מירבית בגורמי חוץ בתחום התעשייה ובתעשיית הבהון. הוועידה הכלכלית הבין-לאומית שקיימנו נתנה דחיפה לתעשיות המדע. העלייה שהתחדשה מביאה אתה חוקרים ומדענים, ואנו מצויים לקלוט אותם למענם ולמען התעשייה והמשק. ההתאוששות במשק והדינמיות בפעילות הכלכלית גם הם גורמים שנעודד את המחקר.

שונה המצב וטוב יותר בחקלאות הישראלית. אם החקלאות הישראלית צועדת בהשיגה בשורות הראשוניות בעולם, הרי זה הודות לכשרם הבלתי-רגיל של החקלאים, וביחוד החקלאות הקיבוצית, ליישם את המחקר החקלאי בשדה. על כן יש לנו מחקר חקלאי בסיסי ושימושי כאחד. המחקר נעשה בשיתוף עם החקלאים, והחקלאות מתבססת על שלוש זרועות: מחקר, הדרכה והחקלאים המבצעים.

אין להתעלם, כמובן, מהשוני במבנה החקלאות והתעשייה, שבה אין מונופול על הידע, אין סודות ופטנטים, והידע הופך בה לנחלת הכלל. מן הראוי לציין, כי עד כה 60 משקים קיבוציים מתכננים את הייצור בתיכונן לינארי. עשינו ניסיון ליישם את התיכונן הליניארי בארבעה מפעלי תעשייה, ואנו בוחנים את התנאים והאפשרות של תיכונן כלל המשקים בעזרת מחשב.

עמדתי על הביקוש הבלתי-מספיק כמקור לפיגורו במחקר השימושי, ואולם גם בתחום ההיצע אנו נתקלים בקשיים. המדען החוקר מעדיף בדרך כלל את המחקר הטהור, הבסיסי, שאינו צמוד למטרה קבועה מראש, שיש בו סיכוי של התקדמות במסלולו כחוקר, שפירושו פירסום עבודות המחקר, פרסומת לחוקר, סיכוי להגיע לשלימות, סיכוי לזכות בהישג מדעי מרשים חשוב.

המוצא, כך נדמה לי, בשילובם של אנשי המחקר בתעשייה, מבלי לנתקם מהמחקר, בעבודה חלקית כיועצים, כחברי מועצת מנהלים, כמקבלים הזמנות מחקר

יותר ויותר לחקלאות תעשייתית מבוקרת ומדעית. היא מחייבת מחקר חקלאי נרחב, חקלאים בעלי רמה, שביכלתם לקלוט וליישם את סיכומי המחקר המדעי בשדה.

המחקר הוא הכרח למדינה קטנה המוגבלת באוצרותיה, עוד יותר מאשר למעצמות האדירות בעולם. היא הזקוקה לו ביותר אף היא מוגבלת במשאביה, שוקה הוא קטן, וממדיה של התעשייה המקומית קטנים. על כן הפכו מעצמות-העל למרכזי כוח מחקרי, והן משמשות פיתוי מתמיד למדענים; וכאן המקור לברירות המוחות.

לישראל חשיבות עליונה להיות בין המתקדמות במדינות בשטח המחקר; ולא בשל היוקרה המתלווה לכך, אם כי גם בה אין ללול. העם היהודי בעולם, שהופך לאט-לאט לעם של אקדמאים, רואה ברמתה המדעית של מדינת ישראל סימן-היכר בולט לקידומה. מידת הזהדותו עם מדינת ישראל קשורה לא כמעט בגאוותו בהשיגיה המדעיים של מדינת ישראל, ואכן, יש לנו הישגים ניכרים בכמה תחומים של המדע — ברפואה, בפיזיקה, במדעי טבע שונים; לאוניברסיטאות ולמכון ויצמן יצאו מוניטין בעולם.

אולם פיתוח המדע והמחקר ויישומם בחיים הם לנו הכרח ראשוני למען קיבוץ הגלויות, עצמאות כלכלית, רמת חיים נאותה, ולמען קיום עליונות בתחום הבטחון הלאומי, וכושר ההתגוננות שלנו, ואפשרות של אספקה עצמית מירבית, ואי-תלות מירבית — לא מוחלט — בגורמי חוץ.

אמרתי כי הגענו לרמת מחקר נאותה בכמה תחומים. אולם מרבית המחקרים מקבלים את מימנם מקרנות חוץ וגעשים על פי הזמנות חוץ. והמחקר הוא ברובו מחקר מדעי בסיסי טהור. ואילו המחקר השימושי, הקשור והצמוד לייצור, נתון בפיגור קשה.

הנה אמר ראש הרשות למחקר ופיתוח של האוניברסיטה העברית, הפרופסור אלכס קינן, כי בטיפול של רשות זו של האוניברסיטה נמצאים חוץ מחקר בסך 60 מיליון לירות, ומועסקים באוניברסיטה במחקר 500 מדענים. מדי שנה מוגשות עלי-ידי האוניברסיטה 400 עבודות מדעיות.

ראש הממשלה אמר בכנסת, בתשובה להצעתו של חבר-הכנסת ביבי, כי בישראל היחס בין המחקר הבסיסי ובין המחקר השימושי הוא: על מחקר בסיסי מוצאות 15 לירות לעומת לירה אחת על מחקר שימושי. ואילו בארצות-הברית הפרופורציה הפוכה, שתי לירות מחקר שימושי על לירה מחקר בסיסי.

אי-אפשר לטעון, כמובן, כי המחקר הבסיסי אין לו קשר למציאות. הוא הבסיס למחקר השימושי ורבים המחקרים הטהורים שנראו בזמנם רחוקים מהמציאות והמשק והם הביאו אתם ברבות הימים להפכיות במשק, — כגון המחקרים בפיזיקה, בביקוע האטום, בגנטיקה, בחקלאות, בכימיה ועוד ועוד, וכל אלה היו מחקרים בסיסיים טהורים שנראו רחוקים מהמציאות.

מה הם מקורות הפיגור במחקר השימושי בישראל? — אנו מדינה קטנה והשוק שלה קטן. התעשייה ברובה הגדול מופצלת למפעלים קטנים יחסית, שאין בכוחם לקיים מחקר עצמאי. אנו חסרים תודעה שאכן יש צורך במחקר ובלעדיו אין עתיד.

עד 24 לומדים באוניברסיטאות, ברוסיה — רק 24%; בצרפת רק 16%; בגרמניה, איטליה ובריטניה — 6.5% — 7.5%. גם מספרים אלה מאלפים ביותר.

ובכן, חברי הכנסת, כבר נאמר על-ידי קודמי, שבימינו המחקר ופיתוח המשק המבוסס על יישום תוצאות המדע בחיי יום-יום מביאים לפריצה קדימה בתחום הכלכלה. הם קובעים את העצמה הצבאית; הם קובעים את אופי חברתנו. הם יאפשרו לנו קליטת עלייה, שרובה תהיה כנראה מורכבת מאקדמאים; הם יאפשרו לנו גם העלאת רמת החיים, והם צריכים לפתור לנו גם כמה וכמה בעיות חיוניות ביותר, כמו התפלת מי הים או אנרגיה זולה יותר, שהיא בסיס לכל פיתוח תעשייתי. ואולי טוב שאיכות האדם והמחקר תופסים בימינו מקום כל-כך חשוב, והחידושים הטכנולוגיים הם הקובעים בצמיחה הכלכלית, יותר מאשר אוצרות טבע שאין לנו, יותר מאשר כוח אדם שהוא מוגבל, וגם הון — שגם הוא בודאי מוגבל אצלנו.

לכן אין חילוקי דעות בהנחות יסוד. השאלה היא מה צריך לעשות.

בודאי יאמרו הכל, וגם אמרו: צריך להקציב יותר אמצעים למחקר. אבל לדעתי לא די בזה. אפשר תמיד להוציא יותר, ולא להוציא את זה בצורה נכונה. יש צורך במדיניות מדעית קונסיסטנטית, המקיפה את כל האלמנטים. יש צורך באסטרטגיה של המחקר. אין לנו התשתית הכלכלית-החברתית-האירגונית המסוגלת לקלוט את פרי המחקר וליישמו. אין אצלנו קשר טבעי בין החוקר והמפעל התעשייתי, שצריך להשתמש בתוצאות המחקר הזה. אין גם תכנון משולב בין המחקר וענפי תעשייה מבחינת הפיתוח בעתיד. אין גם תיאום בין תוצאות המחקר, פיתוח ענפים והכשרת כוח-אדם מתאים לצרכי ענפים אלה. ולכן לא צריך לשגת לבטיה זו רק מבחינה תקציבית. יש צורך גם לבנות מבנה כלכלי וחברתי כזה שיוכל לצלל את האמצעים שאנו רוצים ומסוגלים להקדיש למטרה זו.

אפרט את דברי ואדגים בכמה דוגמאות.

דבר ראשון שאנו צריכים לעשות: להחליט על עדיפויות. מדינה קטנה כמו מדינת ישראל אינה יכולה להצטיין בתחום המחקר בכל הנושאים, בכל הענפים. היא צריכה להחליט באילו ענפים היא צריכה להתרכז. ויש בוודאי ענפים ושטחים שאיננה יכולה להרשות לעצמה לטפל בהם כי אין הם לפי יכולתה, או שביכולתה לטפל בהם רק בשיתוף עם אחרים. כלומר: יש לקבל החלטה על עדיפויות.

דבר שני: צריך לשנות את הפרופורציה בין המחקר הבסיסי והיישומי, ועל זה כבר נאמר הרבה על-ידי קודמי ואינני רוצה לחזור על דבריהם. אבל יש צורך בעד דבר אחד, חשוב ביותר, והוא: ליצור את הקשר החי בין החוקר, בין ה"יצור" המדעי ובין ה"צרכן" התעשייתי, שצריך לקלוט את המחקר הזה. למה נתן המחקר רק תוצאות מעשיות בתחום החקלאות והצבא, תוצאות מאלפות ביותר ומרחיקות לכת? מפני שהיה קשר ישיר בין החוקר ובין הענף. החקלאות הציגה שא-לות לחוקרים שלנו, העמידה בעיות. גם הצבא. הם אמרו: אנו רוצים שתפתרו לנו בעיות אלו ואלו. קשר כזה לא קיים כמעט בתחום התעשייה. והופתעתי בימים אלה, כאשר ביקרתי במכון ויצמן, בשמעי ש-97% מהמחקר

שימושי בשביל תעשיות. כשם שאנו עושים זאת לגבי הרופאים, רק אם נשלב את עבודת החוקר בעבודה מע-שית ובמחקר טהור, נביא אותו לתעשייה. כדי לאפשר זרימה דיסטריט של צרכים ואפשרויות, יש להתקין כלים לקומוניקציה, שיפרו את המחקר ויקדמו את הייצור. נדמה לי כי נקודת התורפה העיקרית, שיש להתגבר עליה כדי שנוכל לקדם את הייצור, מצויה במינהל העסקים. דווקא במינהל עסקים אנחנו מפגרים. בארצות-הברית הגיעו להישגים ניכרים, וזאת הודות לרמה הגבוהה של מינהל העסקים, והרמה המעולה של בתי-הספר שלהם. אם אנחנו מחפשים את המנוף שבעזרתו נוכל לקדם את התעשייה ולהכשירה לקליטת מחקרים שימושיים, נדמה לי שהוא נמצא בתחום מינהל העסקים.

היו"ר י. נבון:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שערי, ואחריו — לחבר-הכנסת טיאר.

יהודה שערי (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. לצערי לא יכולתי לשמוע את דברי הפתיחה של חבר-הכנסת ביבי. מדברי המתווכחים אני מבין שהוא עמד בהרחבה על חשיבות המחקר בחברה המודרנית ועל המהפכה הטכנולוגית שאנחנו נתונים בתוכה. גם אני רוצה לפתוח דברי בציון אי-אלו נתונים המראים מה רב המקום שתופסים המחקר השימושי והטכנולוגי בצמיחה הכלכלית, בפי-תוח החברה, וכיוצא באלה.

בשנת 1964 פירסם א. דניסון, חוקר אמריקאי חשוב, את התיאוריה שלו על הגורמים לאקספנסיה כלכלית. בכך המשיך את הוויכוח שהתחיל בשעתו אדם סמית על הגורמים ל"עושר העמים". לדעת דניסון, בין השנים 1909 לבין 1929 צרך היה לזקוף יותר ממחצית הפיתוח הכלכלי על חשבון גידול כוח העבודה וההון. אבל מאז 1929 ועד 1957, השנה האחרונה במחצית קרה, שני הגורמים האלה — כוח העבודה וההון — עברו למקום השני, ובדראש הגורמים המביאים לגידול התוצר הלאומי נמצאים החינוך והחידושים הטכנולוגיים.

ה"בירו אוף סנווס" האמריקאי קובע, כי הקרנות המוקדשות למחקר ופיתוח הגיעו במשך השנים 1930-1964 מ-166 מיליון דולר ל-19 מיליארד דולר, זאת אומרת גדלו פי עשרה. הנתונים האלה מראים את ההיקף הגדול של המהפכה שאנחנו נתונים בה כעת. הדבר מתבטא גם בהיקף ההשקעות במחקר, גם במספר הסטודנטים, ואנשי המחקר ההולך וגדל. אני רוצה לציין רק כמה נתונים לאוריינטציה.

ב-1965 היו ההוצאות למחקר בארצות-הברית 3.61% מהתוצר הלאומי; באירופה — רק 2%; אצלנו — כ-1%, ההפרש הגדול הזה בעצמו כבר מבטא את הפער הטכנולוגי הקיים בין ארצות-הברית לאירופה, ובין אירופה ובינונו. דבר זה עוד ילך ויחריף, ולפי ההנחות הקיימות — ב-1970 יוצאו בארצות-הברית למחקר 4.6% מהתוצר הלאומי; באירופה רק 2.5%; ואני מטיל ספק (היות ו-1970 לא רחוקה מאתנו) אם אנו נוציא למחקר אפילו 2% מהתוצר הלאומי שלנו.

גם בקשר לסטודנטים ההתפתחות היא דרמטית ביותר. בארצות-הברית 43% מהאוכלוסיה בגילים 20

**הי"ד י. נבון:**

רשות הידבור לחבר-הכנסת טיאר, ואחריו לחבר-הכנסת אבנרי.

**אברהם טיאר (המרכז החפשי):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נבדה. כולנו חכמים וכולנו נבונים. טוב שנושא זה איננו מפלגתי. הוויכוח התפשט על פני מומחיות מסוימת. חברי הכנסת אשר השתתפו בדיון עד כה העבירו לפנינו מבול של מספרים והשוואות, ומדי פעם בפעם נאלצתי להוציאם מדברי.

המחקר בארץ הוא רב-גוני ומסועף מאוד, - הן זה המחקר הבסיסי והשימושי, הן המחקר התעשייתי והחקר לאי והן המחקר הטכנולוגי והמדעי. צריך להיות ממש מומחה כדי לדעת ולהתמצא - תוך כדי ההגדרות הללו - באלפי ענפים אשר אפשר להתגלש אליהם.

נושא זה, כפי שאמר ראש הממשלה, הוא נכבד מאוד, ומסופק אנוכי אם דעת הקהל ערה לנושא זה. אבל האחראים למדיניות הכלכלית חייבים להיות מעוניינים בכך וגישתם חייבת להיות חיונית יותר בנושא זה. דבר ברור מעל לכל ספק הוא, כי אותם התעשיינים, אותם האנשים העוסקים בפיתוח הארץ, חייבים להיות חדורי הכרה בתודעת המחקר המדעי והשימושי, אך אינם חדורים הכרה זו. וזהו אחד הפגמים הרציניים ביותר בארצנו, אם כי ידוע לכולנו שהמחקר המדעי הוא יסוד ההתקדמות בקיומנו.

אחרי המבצע המזהיר של שילוח שלושת האסטרונאוטים האמריקאים לטיסה סביב הירח, ושילוח הטיל הרוסי לכוכב נוגה, במטרה להנחיתו נחיתה רכה עליו בעוד חודשים מספר, התברר לכולנו שהמחקר המדעי בעולם מגשים ומממש את חלומותיו הנועזים ביותר של האדם. הוכח היום, כי רק הזמן והאמצעים מבטלים את התפתחותו היותר של המחקר המדעי, בעשיוני הרבים והמגוונים. עד כאן רמו דק ליכולת האנושית, בעיקר במדינות בעלות אפשרויות עצומות, המוכנות להקציב תקציבים גדולים ביותר למטרות מחקר ויזקה.

ההישגים שהצבעתי עליהם מצאו את הגשמתם לאחר החלטות מדיניות, שבוצעו על-ידי מדענים מוכשרים, אשר היו מוכנים לעמוד בפני האתגרים שהוצבו לפנייהם. מובן שמדינת ישראל אינה יכולה להתחרות בביצוע מטרות דומות, אבל כוחה בידע הוא לאין ערוך גדול יותר מהאפשרויות הכלכליות העומדות לרשותה.

אין להתמלא אופוא, אם הפרופסור אלכס קינן, יושב-ראש הרשות למחקר ולפיתוח של האוניברסיטה העברית, כותב בחודש מאי 1968 את הדברים הבאים: "האוניברסיטה העברית מסתפקת, בגלל מגבלות תקציביות, ביצירת תשתית מדעית, אולם אינה יכולה לתמוך מבחינה כספית, ברעיונות טובים, בחוקרים טובים ובמחקרים טובים." מדובר כאן על תשתית בלבד, והרמז ברור, בשים לב ליכולתנו. הוא הדין בדברים המשתקפים מתוך מאמרים או דו"חות של אנשי מכון וייצמן או אנשי הטכניון בחיפה.

המדינה במאבקה לקיומה זקוקה, בהתפתחותה הטכנולוגית-מדעית, יותר ויותר לכוחות מקצועיים בעלי רמת ביצוע גבוהה. היא חייבת לעודדם ולפתח כשרונותיהם. אני אומר "היא חייבת" בהדגשה מיוחדת ולא אגב אורחא.

המוזמן בא מחוץ-לארץ, ורק 3% - מהארץ. זאת אומרת שהמשק שלנו איננו מציג לחוקרים שלנו שאלות. קודם-כל, צריך לדעת לשאול שאלות.

**(קריאה: אין לו כסף כדי לממן זאת.)**

הבעיה היא לא לממן. בודאי שיש גם בעיה כזאת, אבל אני מדבר על מחקרים הנעשים במכון וייצמן ובמכונים אחרים, והם נעשים ברובם לפי הזמנת גורמים זרים, כי המשק שלנו לא הציג שאלות, איננו מומין. אין קשר אודגני בין המחקר ובין ענפי הכלכלה השונים, להוציא החקלאות, שבה הגענו להישגים חשובים ביותר.

יש צורך גם באירגון גג מסוים לנושאי המחקר, ב"קרוס פרטיליזישן" - הפרייה הדדית - בין ענפי המחקר השונים, וזה צריך להיות קשור גם בפיתוח המשק בשנות השבעים והשמונים. אם, למשל, אנו לוקים בבסיס אנרגיה זולה, שהיא תנאי קודם לפיתוח כל תעשייה גדולה, יש לראות את הקשר בין אנרגיה אטומית, בין ייצור חשמל, בין התפלת מים, בין תעשייה כימית כבדה, שהיא צרכן גדול של אנרגיה חשמלית והיא כדאית רק אם האנרגיה החשמלית הזאת היא זולה - וייתכן שנוכל להגיע לאנרגיה חשמלית זולה אם נגפה גם לפיתוח אנרגיה גרעינית. יש לראות את הקשר שבין כל הדברים האלה. כלומר: אנו נכנסים לתקופה שאנו צריכים להתרכז בכמה וכמה ענפים שהמחקר, הידע, הוא הגורם הקובע בהם, ולא כוח-האדם. אבל יש צורך בתיאום בין כל התחומים הללו כדי שנגיע לתוצאות רצויות.

ולכן, חברי הכנסת, לי נדמה שיש צורך במשרד ממשלתי מיוחד למטרה זו, דווקא במצב המיוחד שלנו, משרד שיארגן את המחקר. אין זה אומר שהוא צריך להיות "בעל-הבית", הממונה על כל מכוני המחקר. יש בהחלט מקום לאוטונומיה רבה. אבל אין להתעלם מכך שחלק גדול מאוד מההשקעה בתחום המחקר מוכרחה להיות בתנאים שלנו השקעה ממשלתית. חלק גדול מהתעשייה שלנו קטן חתיקפו מכדי שיוכל בעצמו לממן מחקר זה. מדובר גם על מחקר המיועד למוצרים ולתהליכים חדשים ושטחים חדשים. וזה אולי הדבר שאנו צריכים להצטיין בו. אם, למשל, מדברים על פיתוח התעשייה הכימית (ואני קצת עוסק בנושא זה) - אנו יודעים שכאן המחקר צריך להוות 5%-10% מהמחזור של התעשייה הזאת, לעומת 1%-2% בענפים אחרים. אבל פה מדובר גם בתחלופה מהירה של מוצרים. בתהליכים שאורך-חיים קצר וגם אורך החיים של המוצרים קטן למדי - חמש עד עשר שנים. בתעשייה הכימית, למשל, 50% של המוצרים המיוצרים כיום - לפני עשר שנים בכלל לא היו קיימים, ויש התפתחות דינאמית ביותר ודרמטית ביותר בתחום הפלסטיקה, הפטרוכימיה, הכימיה, האלקטרוניקה ועוד. כאן מוכרח המחקר להיות מקיף ביותר, והוא גם יקר למדי.

לכן יש צורך בגוף ממשלתי, שיכין תכנית-אב לפיתוח מוסדות המחקר ופיתוח המוסדות להשכלה גבוהה. ויש קשר חיוני ביניהם. עלינו לראות גם את הקשר בין מחקר, כוח-האדם האקדמאי והמדעי, ובין צרכי המשק ופיתוח המשק וצרכי הצבא. כי בכל אלה תלוי אם נעביר את המהפכה הטכנולוגית של ימינו גם למדינת ישראל.



הידע המדעי, ואם נצליח לקדם את העניין בכך — יבואו הממשלה והמדינה על שכרם.

**הי"ר י. גבון:**

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, ואחריו — לחבר-הכנסת מיקוניס.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. גדמה לי שהדיון נים מסוג זה מהווים את החוליה החלשה בעבודת הכנסת. לא פעם אני תוהה על התופעה הזאת: הכנסת דנה בהצעה לסדר-היום, מחליטה פה-אחד שהנושא הוא כלי-כך חשוב שהוא צריך להיות גידון במליאה — וכאשר מתקיים הדיון במליאה, הנוכחות במליאה פחותה מזו שבועדה רגילה מועדלת הכנסת.

(קריאה: בוועדה יש מומחים).

זהו בדיוק הנושא שאני רוצה להגיע אליו.

גדמה לי, שהדיון הזה מבליט בצורה חותכת ביותר עובדה חשובה מאוד: שבכנסת זו, על 120 חבריה, אין אף אדם אחד שיש לו זיקה ישירה כלשהי למדע. בין כל הנואמים היום, היחיד שהיתה לו זיקה כלשהי למדע בתוקף תפקידו היה חבר-הכנסת שערי, בתור סגן שר המיתות. אגב, אותו מצב קיים בדיון על ענייני בטחון. אין בכנסת הזאת אף קצין בכיר אחד, מלבד שרים מסוימים. אין בוועדת החוץ והבטחון אף קצין בכיר אחד.

אנחנו עומדים עתה בשנה של בחירות. כאשר המפלגות תיגשנה להרכבת רשימות המועמדים לכנסת הבאה, מוטב להן להקדיש קצת תשומת-לב להרכבת רשימות המועמדים גם מבחינה זו. עם כל החשיבות שיש לוויכוח הנוקב, אם בראש רשימת מפלגת העבודה יעמוד מר אשכול או מר דיין — לא פחות חשוב שכל המפלגות הגדולות, בבואן להרכיב את רשימות המועמדים לכנסת הבאה, תכנסנה לתוכן גם מומחים בשטחים שונים, כדי שהוויכוח בכנסת לא יהיה מעין סרד עוף, שאינו מוסיף דבר לעניין עצמו.

בעת הוויכוח נזכרתי בבדיחה ישנה על איכר שבא בפעם הראשונה בחייו מכפרו הנידח לעיר הגדולה, מצוין מבעד לחלון לתוך ביתו ורואה שמישהו ניגש לבדו, פותח אותו ויוצאים ממנו מים. אמר לעצמו: איזה מטומטם אני, שכל חיי אני שואב מים מבאר, בעמל רב. ניגש לחנות, קנה ברו, התקין אותו בקיר ביתו ונדהם כשלא זרמו ממנו מים. יש לי ההרגשה שכמה מהדוברים כאן סבורים, כי מה שצריך לעשות הוא לקנות ברו כזה, לתקוע אותו בקיר ובוה לפתור את הבעיות.

ההתפתחות המדעית כרוכה ומוטנית בתנאי-יסוד בכמה וכמה מישורים. רבים מאלה חסרים אצלנו. התנאי הראשון הוא מבנה החינוך בבית-הספר.

האם אנו מגדלים דור חדש בעל אוריינטציה מדעית? אני מסופק מאוד. המחקרים של כמה מאנשי-המדע הרציניים בשטח הפדגוגיה, כמו הפרופסור אדלר והדוקטור טמרין, קובעים שבבתי-הספר שלנו מוקדש למקצועות "הלאומיים" — כלומר, המקצועות האידאולוגיים — חלק גדול יותר מהזמן מאשר בכל

ישראל מופתעת מדי פעם בפעם גם על-ידי ארצות ידידותיות, המקיימות עמה יחסי מסחר וכלכלה בשטחים כלכליים וחיוניים כאחד. צרפת משמשת לנו דוגמה בולטת, הבאה להזכיר לנו מציאות אכזרית וממצערת, המחייבת אותנו להעמיק במחקרנו המדעי, הבסיסי והשימושי, ולהגדיל, אדוני ראש הממשלה, את השקעותינו, עם כל הצרות והצרכים, לכל המשדרים הזקוקים לכך.

רק אתמול התבשרנו על ההחלטה בדבר הטלת אמברגו מלא על משלוחי ציוד בטחוני לישראל. זוהי החלטה פוליטית המהווה, בתנאים הקיימים, תקיעת סכין בגבנו. מה גם שבשעה זו, בחיינו המדיניים, המדינות הערביות הסובבות אותנו ממשיכות להצהיר כי מגמתן להשמידנו.

מי שחקר את המפנה בגישתו של הנשיא דה-גול, איננו יכול להתעלם מן העובדה, כי התפנית הזאת ממשמשת ובהא זה שנים רבות. בתחילה היה מפגש ידידותי, לאחר מכן נעשה ידידותי פחות, לאחר מכן התבטאה מדיניותו בידידות כפולה ומקבילה למדינת ישראל ולארצות הערביות. לאחר מכן, בהדרגה ובאופן בולט, הפכה גישתו האישית לגישה עוינת, הנוגדת את דעת הקהל של האומה הצרפתית. זה שנים שהנשיא דה-גול חותר למעשיו הנוכחיים, ואנו צריכים היינו להתכונן לכך. אני מקווה שכן עשינו. החלטתו האכזרית מחייבת את הממשלה לדון מחדש במחקרים מסוימים ולדחות אותם קדימה, כדי למנוע, בעתיד הלא-רחוק, קשיים מדיניים ובטחוניים העלולים לסכן אותנו במצבנו הנוכחי. אני רק מזכיר זאת לראש הממשלה, ואני מקווה כי גישתו בנושא זה וזהה עם גישתי.

ביחס למצבנו במחקר עלי לציין כאן ביקורת קלה, כפי שהושמעה בדברי תשובתו של ראש הממשלה לחבר-הכנסת ביבי, ב-26 ביוני 1968. ואני מצטט לאמור: "ככל זאת, יש חולי בסיס במערכת המחקר והפיתוח שלנו, וההשיעור הגדול של המחקר הבסיסי לעומת המחקר השימושי ולעומת פיתוח התעשייה. זהו עניין שרבים ויתרו עליו, ועדיין אין התקדמות מספקת." בפיסקה אחרת אומר ראש הממשלה: "ארצות-הברית העשירה מוציאה לירה למחקר בסיסי על כל שתי לירות למחקר שימושי, ועוד המשק הפרטי משקיע בזה סכומים עצומים. איני צריך לומר כאן, שרצון טוב לבדו לא יביא את משקנו למעמדו ולמצבו של המשק האמריקני או של משק מודרני מפותח אחר. אולם יש לי ספק — פה אני שותף לכל הטענות — אם ניצל המדינה את יכולתה בתחום זה." בדברים אלה ריכז ראש הממשלה את כל הביקורת החריפה שהאופוזיציה יכולה היתה להביא בצורה אחרת.

ולסיכום, עם כל הקשיים הכרוכים בכך, אנו זקוקים לתיאום בין המוסדות הגבוהים בהכוונת המחקר בכללו ובירכוזו והעמקתו לצרכי המדינה, המשק והחברה בהתפתחותה הכלכלית.

אל נשכח. כפי ששמענו, כי 97% מההזמנות למחקר באות מחוץ-לארץ ו-80% מהמימון בא מקרנות חוץ. לקידום המדע רק החלטה מדינית היא הקובעת. יש איפוא לעדד מכוני מחקר, להגדיל את תקציביהם, להגדיל את יבוא תכניות המחקר, להגביר את יצוא

— הקדשת אמצעים ליזרונה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (אבנרי, אליעד, נבון, בגין, פרס) —

של סובסידיות, מונופולים וחוסר התחרות — וממילא אין בו כל תמריץ להשקיע כספים במדע. אין בארץ התמריץ שיש למפעל אמריקאי, איטלקי או אחר, להשקיע כספים במחקר מדעי, כי אפשר להרוויח יותר בלי להשקיעם. אפשר לשנות זאת רק על-ידי שינוי מהותי של מערכת הכלכלה. אפשר לנקוט גם אמצעים של זירוז מלאכותי. למשל: שחרור מוחלט ממס לגבי הכספים המוקדשים למחקר מדעי. זה יותר מעשי מהרבה דברים מופשטים.

התנאי השלישי: התזון המדרבן לפיתוח מדעי. איני רוצה לגזול את פרנסתו של חבר-הכנסת פרס, שידבר אחרי בוויכוח זה, ושידבר בודאי על טכנולוגיה, אוטומציה, קיבוציטיקה ועוד ועוד. אבל — אם מותר לי קצת לקחת ממנו — האמת היא, שלא התגברנו לגמרי על התסביך של א. ד. גורדון. בשעתו היתה דת עבודה. הפיתוח המדעי פירושו: דת של אוטי-עבודה, צימצום שעות העבודה. גם אני, כמו החברים הדתיים, רוצה להגיע לשבוע של חמישה ימי עבודה. יש להגיע לכך במהרה. זוהי השקפת-עולם קצת שונה מההשקפה שעליה התבססה החברה בדור הקודם, כשהפכה את העבודה הגופנית לערך בפני עצמו. היום כל הפיתוח המדעי בא לפטור את האדם מעבודה גופנית.

התנאי הרביעי: מרחב כלכלי. מסופקני אם יש סיכוי רב לפיתוח מדעי גמרץ בארץ ללא הינטרלנד.

**שמעון פרס** (מפלגת העבודה הישראלית):  
בשבדיה יש ...

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
קודם כל, שבדיה משולבת באידוגן כלכלי — אמנם לא כל-כך מפותח כמו השוק האירופי המשותף, אבל בכל זאת אידוגן כלכלי מפותח, המאגד שבע מדינות. שבדיה חיה גם בחברתן ההדוקה של ארצות סקנדינביה המהוות ביחד גוש כלכלי רציני. ואילו אחנו מנותקים מכל הינטרלנד. אין לנו שוק טבעי למוצריו.

**שמעון פרס** (מפלגת העבודה הישראלית):  
תאמין לי שהעם היהודי מהווה יותר מאשר כל ארצות גלילוס. יש עם יהודי בעולם, שאינו נופל מכל הסקנדינבים.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
איני בטוח בזה. אני מסופק אם זה נכון, חבר-הכנסת פרס. איני בטוח כל עיקר שזה נכון. להפוך את זיקת היהודים למדינת ישראל — לזיקה של יהודים לסחורה ישראלית, זה לא כל-כך פשוט. זה בודאי לא דבר אוטומטי. בכלל, נדמה לי שאתה מחשיב יותר מדי רגשות בעניינים שהרגשות אינם מהווים בהם גורם מכריע.

זה מביא אותי לנקודה האחרונה שרציתי לגעת בה והנוגעת גם לך, חבר-הכנסת פרס. דובר היום הרבה על האמברגו הצרפתי, ומה ששובע ממנו לגבי הפיתוח הכלכלי. אולי לא יהיה זה הוגן להזכיר לך היום נאומים שלך על "הרגשות העמוקים" המחברים את צרפת עם מדינת ישראל, רגשות שהם מעבר לכל אינטרס ממשי — וזה בשעה שאנשים פשוטים כמונו, המאמינים פחות בכוחם של רגשות ואהבות בחיים הפוליטיים,

ארץ אחרת בעולם, מלבד מדינות ערב. בשטח זה מדינות ערב זאנחנו משתווים.

**נסים אליעד** (מפלגת העבודה הישראלית):  
מה הם המקצועות האידיאולוגיים — תנ"ך, אנגלית?

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
יש מקצועות ריאליים, שאינם אידיאולוגיים, כגון: חשבון, פיסיקה, כימיה. זוהי קבוצה אחת של מקצועות. לעומתה יש קבוצה שנייה, כגון: שפה, תנ"ך, תלמוד וכי', שגם הם מקצועות חשובים מאוד בכל עם. הצרה אצלנו במרחב, בישראל ובארצות ערב, היא שהאיזון בין שתי קבוצות המקצועות אינו תואם את הצרכים של חברה תעשייתית מודרנית.

**נסים אליעד** (מפלגת העבודה הישראלית):  
האם בדקת מה המצב מבחינה זו באנגליה, בבתי-ספר קתוליים, בהם מגדלים את המדענים הגדולים ביותר? מה הבטחון הזה?

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
לא אתה ולא אני מומחים בשטח זה.

**נסים אליעד** (מפלגת העבודה הישראלית):  
אם כן, למה אתה מדבר, למה אתה אומר שהמקצועות האידיאולוגיים בבתי-הספר שלנו תופסים חלק גדול ביותר? דרושה קצת אחריות.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
ציטטתי שני מחקרים של אנשי מדע רציניים, שבדקו את העניין ב-20—30 מדינות בעולם — — — (חבר-הכנסת נ. אליעד קורא קריאת-ביניים)

**היו"ר י. נבון**:  
חבר-הכנסת פנחס רוזן היה נוהג לומר, שיש לקרוא קריאות-ביניים מצומצמות יותר.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
אין כל ספק שאצלנו מוקדש למקצועות המהנכים אנשי מדע זמן מועט מהזמן המוקדש להם בבתי-ספר בכל חברה תעשייתית מודרנית. אני קובע זאת על סמך מחקרים שנערכו על-ידי אנשי-מחקר, ולא על-ידי לכן, אדם המסיים בית-ספר תיכון בישראל הוכשר פחות למדע מאשר בארצות כמו צרפת, גרמניה, אנגליה, ובודאי אמריקה ורוסיה.

**השר מ. בגין**:  
בצרפת מתלוננים על ריבוי השיעורים בקלאסיקה.

**אורי אבנרי** (העולם הזה — כוח חדש):  
אחד המחקרים שציטטתי אותם מוכיח, שאנחנו במצב גרוע יותר אף מהצרפתים מבחינת חלוקת שעות הלימודים, ובצרפת המצב מבחינה זו רע בהשוואה לארצות-הברית ולברית-המועצות.

התנאי השני הדרוש לפיתוח מדעי: מערכת כלכלה חזקה, לכן, שיש לה המרצה בכיוון זה. זאת אומרת: משק שיש בו התחרות, משק שבו ערוכים המפעלים לקראת התחרות. אצלנו שקע המשק בהרגלי מחשבה

— הקדשת אמצעים לזיכרון ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (אבנרי, פרס, נבון, מיקוניס, בגין) —

אנחנו קיימים וגותקיים — לא בלי רוח, לא בלי חזון ולא בלי אידיאה שיכולה ללכד את העם ולהוליך אותו למבצעים היוזאיים, למבצעים של גבורה, לשיחורור הלאומי והסוציאלי המלא.

אני נגש מבחינה זו גם לשאלה הזאת שעורר חברי הכנסת ביבי לפני חודשים רבים, לשאלת המחקר המדעי. נחוץ מחקר; נחוץ מחקר מופשט ונחוץ מחקר שימושי; בלי מחקר מופשט, בסיסי, אין מחקר שימושי. פעם, בוועדת החינוך והתרבות של הכנסת, אירחנו את הפרופסור עמנוס דה-שליט. או הבעתי את דעתי שצריך לאפשר לפרופסורים, לחוקרים שלנו, לעסוק במחקר מופשט, שאיננו קשור רגועית בשום תועלתיות, אך שבעבור שנים ניווכח לדעת, שעל יסוד המחקר המופשט הזה נוכל לבצע דברים גדולים בתעשייה ובחקלאות ובכל מיני שטחים אחרים. אבל קודם כל מתחיל המחקר המופשט, הבסיסי.

ראיתי מאמר בעתון "הארץ" מה-22 בספטמבר 1968 — של הפרופסור טאוב, מנהל מדעי, והד"ר סלמון, מנהל של חברת "ידע" ברחובות. הם מאשרים את ההנחה הזאת ואומרים, שמדע וטכנולוגיה הם שני תחומים נפרדים. מטרתו של המדע להוסיף דעת ולענות על שאלות כגון: איך? למה? ולא לחפש תכלית תעשייתית ומסחרית. הטכנולוגיה היא בעיקרה יישומן של תוצאות המחקר המדעי לצרכים תעשייתיים ומסחריים. כאן מתבלט גם הקשר בין המדע לטכנולוגיה.

חברי הכנסת, רק אתמול הונח על שולחן הכנסת ספר התקציב. בחוברת המוקדשת לתקציב משרד ראש הממשלה אנו קוראים: "מגמות הפעולה של המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח לשנת 1969/70 הן המשכה והרחבה של פעילות המועצה משנים קודמות." בין הנושאים שהמועצה תרכי בהם את פעילותה: מחקר ופיתוח טכנולוגי לתעשייה; יישום ידע קיים בתעשייה; תכנון לקידום שטחי מחקר בעלי חשיבות משקית; פעולות לפיתוח המרכז למחקר תעשייתי וכו'. פרוגרמה יפה מאוד. אבל הפרוגרמה הזאת דורשת גם אמצעים כספיים. אנוכי, כאחרים, שייך למפלגת "צריך" — אני אומר תמיד שצריך זה וצריך זה, ומדברים הם הדברים שצריך — לפעמים אני גם מדאג כתובות ריאליות מאין לקחת בשביל ה"צריך" הזה. המון דברים נחוצים במדינה מתהווה, במדינה הנמצאת במצור, במדינה של "עם הספר", במדינה שרוצה לא לפגור במדע, במחקר, בהקמת תרבות גדולה הראויה לעם היהודי הגדול. הרי כתוב אצלנו באיזה מקום, כי "מציון תצא תורה דבר ה' מירושלים". אבל לשם כך נחוץ קמה, וגם זה כתוב אצלנו: אם אין קמה, אין תורה.

**השר מ. בגין:**

זה לא כתוב, זה נאמר.

**שמואל מיקוניס (מק"י):**

הרי ידועים לך כמה וכמה דברים שנכתבו לאחר מכן מתוך מה שנאמר לכן. היתה תורה שבעל-פה והיתה תורה שבכתב, אבל קודם היתה תורה שבעל-פה ואחר-כך תורה שבכתב.

לכן לכל הפרוגרמה הזאת, אשר עליה קראתי בספר התקציב, נחוצים אמצעים. התפקידים שהמועצה המדעית נטלה על עצמה הם נכבדים וחשובים לפיתוח

אמרו שהאינטרס הצרפתי בישראל יסתיים ביחד עם מלחמת אלג'יריה. ומי שבנה על זה לטווח ארוך...

**שמעון פרס (מפלגת העבודה הישראלית):**  
מתי נסתיימה מלחמת אלג'יריה?

**אורי אבנרי (העולם הזה—כוח חדש):**

זה תהליך המצריך זמן. להבשלה. הוא התחיל לאט-לאט, ועכשיו הוא מבשיל בקצב מהיר מאוד.

ואשר לאמברגו הצרפתי, ומה שנאמר עליו היום — אין זה חזון חיובי שהמדע הישראלי יוקדש בעיקרו לענייני בטחון, ושהבטחון ייהפך לצרכן העיקרי של המדע הישראלי. ייתכן שלא יהיה מנוס מזה, אבל אין זה חזון שיש לייחל לו. הוא בוודאי עומד בסתירה גמורה לאותה תרומה שהמדע הישראלי היה צריך לתרום להתפתחות ישראל.

**היו"ר י. נבון:**

רשות הדיבור לחברי הכנסת מיקוניס, ואחריו — לחברי הכנסת כהן-צידון.

**שמואל מיקוניס (מק"י):**

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר אני שומע טרונות על אידיאלולוגיות וכאשר אני שומע הערה שבצרפת טוענים נגד ריבוי לימוד הקלאסיקה בבתי-הספר, בכלל, כאשר מדברים נגד חזון בחינוך הדור הצעיר, אני נזכר בפסוק אחד בחומש האומר: "והארץ היתה תהו ובהו וחושך על פני תהום ורוח אלוהים מרחפת על פני המים". אפשר היה לחיות אפילו בתהו ובהו ובחושך כזה רק מפני ש"רוח אלוהים" היתה מרחפת על פני המים, רק מפני שהיתה רוח, מפני שהיה חזון.

**השר מ. בגין:**

האם זה פירוש מרכסיסטי?

**שמואל מיקוניס (מק"י):**

בהחלט. אינני מתכוון, כמובן, לרוח אלוהים ממש. האסטרונומים דאי יגידו לנו בעתיד, מה מתרחש שם. אני מתכוון לומר, שבלי חזון, בלי אידיאה, בלי "קלאסיקה", בלי אמונה ובלי בטחון בעתיד טוב יותר, אפילו בלי בטחון לפי המושג היהודי — אי-אפשר לקיים מדע, תעשייה, טכנולוגיה, בטחון; שום דבר אי-אפשר לקיים. לכן כאשר מדברים על מדע וטכנולוגיה, לא צריך להתפרק מצד ההומניסם, לא צריך להתפרק מהחזון. אפשר, כמובן, לתון אדמיניסטרטורים מצויים, אבל אדמיניסטרטורים בלבד לא יבנו את הארץ ולא יפתחו את הארץ ולא יביאו לנו גאולה, כיוון שפה נחוצה גם הרוח, גם האידיאה הלאומית והחברתית המשחררת. בשם אותה רוח אני טוען גם באוזני שר הפיתוח וסגן שר הפיתוח. אני טוען שיש לדעת גם להפסיד מיליוני לירות במשך כמה שנים כדי להשיג עצמאות כלכלית, כדי לפתח את אוצרות הארץ. לא צריך לחשוב שזה לא רנטבילי. אם זה לא רנטבילי, הרי כל מדינת ישראל אינה רנטבילית; העם היהודי אינו "רנטבילי" כבר ארבעת אלפים שנה, ואנחנו חיים וקיימים בלי "רנטביליות". הרנטביליות העיקרית היא זו שאנחנו קיימים, למרות זאת שרבים בעבר ובהווה רוצים לראות בהשמדתנו ורוצים לראות באי-קיומנו.

— הקדשת אמצעים ליזרונה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (מיקוניס, גבון, כהן-צידון) —

**היו"ר י. גבון:**

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהן-צידון, ואחריו — לחבר-הכנסת פרס.

**שלמה כהן-צידון:**

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. את השתתפותי בדיון זה אייחד לקשר בין עצם הדיון הפרלמנטרי לבין הנושא. הנושא הגדון היום במליאה זו מעסיק מדינאים בכל אתר ואתר. המחקר המדעי הפך לשירות כה חיוני, עד כי אין לתאר מינהל תקין בלעדיו. וברצוני לשאול את דעת חברי הכנסת על פעולה פרלמנטרית, לדוגמה, כלהלן: נניח שחבר-הכנסת מגיש שאילתה לראש הממשלה ובה הוא מבקש ממנו הסבר מדוע העדיף פה הממשלה להשקיע סכום מסוים לרכישת ריאקטורים גרעיניים בשביל ספינות במקום להקציב סכום זה להרחבת צי התעופה האזרחי. מתאר אני לעצמי כי במקרה דנן היה ראש הממשלה משיב: ההחלטה נתקבלה לאחר שנועצתי באנשי מדע ומחקר.

כיוון שאנו חיים במשטר דמוקרטי-פרלמנטרי, שבו על הפרלמנט למלא תפקיד של מבקר יעיל על פעולות הממשלה, ברצוני לשאול את חברי הכנסת: האם במקרה דומה יכול מישור מבינוני לערער על תשובתו של ראש הממשלה, ואם היה מערער בצורה של שאלה נוספת האם העירוער הזה היה מתקבל ברצינות לאור העובדה שלשואל אין נתונים מדעיים מדויקים על הסוגיה הזאת? יש להניח כמעט בוודאות, שאין בידי חבר פרלמנט ממקורותיו הפרטיים או דרך אמצעי האינפורמציה הפרטיים העומדים לרשותו, מידע מספיק כדי למלא את תפקידו כמבקר הממשלה — ואני משתמש במונח "מבקר" במובנו החיובי.

יוצא איפוא שבד בבד עם הגברת השפעת המדע על כל שטחי החיים עד כדי כך שנעשה הגורם המכריע, חדל הממשל, הקובע פחות או יותר — בין שזו הרשות המחוקקת ובין שזו הרשות המבצעת — להיות אחוזתם הפרטית של עסקנים, אשר כל יתרונם על פני אחרים רגילים מתבטא בבקאותם הממוצעת בענייני חברה וחוק.

היו זמנים שסברו שידיעת המשפט ומדעי המדינה היא המכשירה את המדינאים לשלוט בתבונה וללא כל סיכון בעשיית טעויות או מחללים. זמנים אלה חלפו. מדינאי יעיל הוא מי שגנור על-ידי אנשי מדע ומחקר, המטפלים במחקר בצורה שוטפת ואינטנסיבית.

מצאתי לנכון לצמצם את השתתפותי בדיון על הנושא להערות אלה כדי שלא נשלה את עצמנו, שאכן מכירים אנו את הנושא לכל צדדיו. לכל היותר — ותודות ליזומתו של חבר-הכנסת ביבי — אנו חשים ביתר שאת בחשיבותו של הנושא.

ענייני המדע מעסיקים את הממשל בשלושה מישורים עיקריים, וראשית — בבעיות כלכליות. איננו יכולים לתאר לעצמנו — ותינתן לי הזדמנות לומר את הדברים בעת הדיון על התקציב — הכנת תקציב, ביצוע תקציב, ביקורת על התקציב ללא עזרה טכנית מדעית. המישור השני מתבטא בבחירתו ובתכונותיו של המחקר המדעי. נתאר לעצמנו כי בתקציב יביא ראש הממשלה נתונים על התקציב המיועד למחקר מדעי. האם יוכל מישור מאתנו לטעון או להתיימר לומר, שהוא יכול

המשק, להרחבת הייצור והיצוא. אולם, כפי שאמרתי, לצערנו אין כיסוי תקציבי לאותם דברים טובים. תקציב המועצה לשנת התקציב הבאה נאמד ב-9.6 מיליון לירות בלבד, ומוה 5.2 מיליון לירות להקצבה הממשלית, ויתרת הסכום — השתתפויות של גורמים אחרים, פרטיים או הסתדרותיים, גורמים שהם מוטלים בספק מבחינת ההשתתפות בתקציב הנ"ל.

ועדת העבודה של הכנסת ביקרה פעם — לפני כמה חודשים — במכון לפירון העבודה והייצור, מכון חשוב מאוד וגדול מאוד ורציני מאוד. נאמר לנו שם, שאילו היו בעלי התעשייה הישראלית משתמשים בממצאים של המכון, שבכך קיימים, ממצאים מיוהלים ומדעיים, היו יכולים להגדיל את התפוקה ב-10% עד 30%. אבל יש אצלנו עדיין בעלי תעשייה אשר לא רק שמוצאים הוא משינופיו, אלא שגם הפסיכולוגיה שלהם והמנטליות שלהם היא של שניפיו, והם עדיין אינם מבינים את חשיבותה של המצאה מדעית ומינהלית כדי להגביר את היעילות והתפוקה. כאשר הם חושבים על הגברת התפוקה, הם חושבים רק על ניצול-יתר של ציבור הפועלים, או על הארכת שעות העבודה, או על הורדת השכר הריאלי, או על אי-תשלום תוספת יוקר. זוהי כל החכמה של אנשי שניפיו, שאינם יודעים להעריך את החדש במצב ולרתום אותו כדי לפתח את העסקים של עצמם.

לכן מה שבטוח — בטוח, וזה הסכום שהממשלה תיתן, סכום של 5.2 מיליון לירות. בדרך כלל, בכל המחקרים המדעיים לצרכי תעשייה משתתפת הממשלה ב-50%. זהו דבר שכמעט ולא נשמע בארצות מפותחות אחרות, שהממשלה תשתתף ב-50% בהוצאות המחקר רים המדעיים, ואילו בעלי התעשייה בעצמם, הקונצרנים התעשייתיים או הקואופרטיבים משתתפים בסכום קטן בלבד בשביל המחקר המדעי השימושי אשר נותן להם תועלת ורווחים.

**היו"ר י. גבון:**

זמן נגמר.

**שמואל מיקוניס (מק"י):**

לא אכנס בוויכוח עם היושב-ראש. אני רק רוצה לומר, במסגרת זמני שנגמר, שנחוץ מחקר מדעי, נחוץ מחקר מדעי רציני, בסיסי שעל יסודו אפשר לקיים מחקר שימושי לקידום הטכנולוגיה שלנו. זהו האינטרס הלאומי של ישראל. נחוץ להכניס ולייעל את התעשייה שלנו כך שתוכל להתחרות בשוקי חוץ.

אפילו לאור מה שהכריז הנשיא דה-גול, שהריחזכיונות נפט או גפרית בעיראק, אם כי עוד לא קיבל אותם; ואפילו לאור זה שנשיא זה מרחיב ומעמיק באופן "עקיב" ביותר את האמברגו כלפי מדינת ישראל — מסתבר כי נצטרך לעשות הרבה דברים בעצמנו, בעידן הטכנולוגיה החדשה.

לצורך כל הבעיות האלה צריכה הממשלה לחשוב יותר מאשר היא חושבת. יש לי רושם שהממשלה אינה מתפתח לחשוב על דברים חשובים. ממשלת ישראל חייבת בתיכנון כולל. נדמה לי, שהתיכנון הכולל הזה צולע. התביעה מן הממשלה היא, שתמצא את הזמן הדרוש כדי לקבוע תכנית כוללת להתפתחותה של ישראל בתנאים הנתונים לקראת השנים הבאות.

— הקדשת אמצעים לזירוה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (כהן-צידון, נבון, פרס) —

לעילוי רוחו, להעמקת חירותו. והרי אפשרויות אלה אינן אפשרויות בעלמא, אלא הן מחייבות שינוי בגישה הכללית, בתגובה הפסיכולוגית, במבנה חברתי והמדיני, בטיפול התחיקתי ובהקצאת האמצעים.

אני מבין מדוע מעורר המדע החדש פליאה כזו. עצם אחד הגילויים הגדולים, גילוי יבשת חדשה, התרחש לפני חמש-מאות שנה. לפני חמש מאות שנה יצא קולומבוס באניה מפוקפקת למסע ארוך וגילה יבשת חדשה. הוא לא ידע את אשר גילה, אחרים לא הבין כיצד הגיע לשם, ואת המשמעות המלאה של גילוי היבשת לא תפסו אלא באיחור של מאות בשנים. ואילו בימינו אנו יכולים לעקוב אחרי הקולומבוסים החדשים הפועלים לפי מעשה מתוכנן בדיוק של שנייה אחרי שנייה; כל העולם יכול לעקוב אחרי מסעם, המטרה ידועה מאש, המועדים מחושבים, והאירועים הם עוצרי נשימה. אפשר לומר, כמעט בהלצה, כי גילוי הירח עבר בפחות סנסציה אידיאולוגית והיסטורית מאשר גילוי אמריקה — כי ההתרחשות היתה מהירה. בלחיצה פשוטה על כפתור יכול האדם ללמוד את כל מה שהמין האנושי ידע; מהרגע שהתחיל להעלות את מחשבותיו בכתב, שוב באה הפליאה. שכן המחשב מכיל ידע של מאות אלפי ספרים, והוא מרכז בן-רגע את האינפורמציה הדרושה לאיש החוקר. נדמה כאילו המחשב אינו מכשיר, אלא קוסם בעל יכולת מעוררת דאגה.

נדמה לי שגישתנו למדע, אף-על-פי שהמדע התחדש, נשארה מיושנת. היא גישה סמי-רליגיוזית, מסתורית, מזוהה, כאילו אנחנו עומדים לפני אמונה חדשה או אליל חדש, שבכוחם, כביכול, למלא את מקום האמונה הקודמת; כביכול, אליל התובע פול-חן חדש והשתחררות מערכים קודמים. למעשה, המדע החדש איננו עניין של אמונה חדשה. אין המדע והטכנולוגיה באים במקום לערכים הקיימים והנצחיים של האדם. מה שהמדע החדש תובע אינו התייחסות חדשה, כי אם התארגנות חדשה.

אני מצטער שחברים חשובים בחיינו הציבוריים מדברים כל הזמן כאילו הטכנולוגיה עומדת בניגוד לערכים. מה השייכות של האחד לשני? האם מישוה מציע מחשב במקום צדק?

**שלמה כהן-צידון:**

יש מציאות כזאת.

**שמעון פרס (מפלגת העבודה הישראלית):**

אני חושש מאוד, שכאשר אנשים מדברים על ערכים, מתכוונים הם למעשה להרגלם שלהם. ונכון שהמדע החדש תובע שינוי בהרגלים, אך לא התפרקות מערכים. והתנגדות למדע החדש היא מזוהה ומיושנת. אפשר להבין את החלק הנוסטלגי שבה, אבל קשה שלא להצטער על כך שהיא הפכה להיות למין כוח אידיאולוגי, כביכול, המרכז את כוחות השחור, קלי הדעת, האמונים על מין עליונות אינטלקטואלית, שאינה חייבת במחשבה ולא בהתחייבות מוסרית ומסורתית.

אינני חושב שהמדע החדש הוא אמונה חדשה, או אל חדש, או אליל חדש. אינני חושב שהמדע החדש הוא מוחץ לאדם, מעל לאדם, מעבר לאדם. המדע החדש

למתוח ביקורת על התקציב המוצע בקשר להכוונת המחקר המדעי הדבר איננו בתחום אפשרותנו, כיוון שאיננו נעזרים עדיין ביועצים מדעיים, גם לא בוועדות הכנסת.

המישור השלישי הוא המישור הבטחוני והדיפלומטי. כל אחד מאתנו יודע שהריגול הוא אחד הנושאים החשובים בשטח הבטחוני. משפטן שהיתה לו ההזדמנות להופיע במשפטי ריגול ידע עד כמה אנו נחרדים כאשר פרטים כאלה נופלים לידי האויב.

לאור החשיבות הרבה של המחקר המדעי אזכיר, כי בשנת התקציב 1961/62 הוצא באנגליה סכום של 634 מיליון לירות שטרלינג למחקר ופיתוח בכיוון זה. אם נשווה סכום זה לתקציב של מדינת ישראל, יתברר לנו שהסכום הזה מהווה מחצית תקציבה של מדינת ישראל. מחצית הסכום של 634 מיליון לירות שטרלינג סולקה על-ידי הממשלה, ומסכום זה הוציאה הממשלה 177 מיליון לירות שטרלינג לתעשייה הפרטית. מה לנו כי גלן שהתקציב המוצע למחקר מדעי איננו מספיק? כיצד יכולים אנו, חברי הכנסת המייצגים את העם, להופיע מעל במה זו ולהתיימר לומר מה מותר ומה אסור, מה מספיק ומה איננו מספיק? מצד אחד, בתקציב לשנת 1968/69 הוצע לשדין לוועדה לאנרגיה אטומית — וזהו אחד מענפי המחקר — סכום של קרוב ל-43 מיליון לירות. למועצה הלאומית למחקר ולפיתוח הוקצב סכום של 9,612,000 לירות.

הבאתי כמה דוגמאות לסכומים שהוקצבו, כדי שניווכח לדעת, שאם נתיימר להשתתף בדיון ללא כל עזרה טכנית ולחוות את דעתנו בגדון, נעשה מלאכת שוא. אין באפשרותנו לעשות זאת. אין לנו כלים לכך. אנו חברי הכנסת איננו יכולים לבוא בהמלצות, והייתי אומר שאיננו יכולים אפילו להביע משאלות.

עלי לומר, שאם המדע והמחקר המדעי הגיעו לדרגת חשיבות כזאת, הגיע הזמן לחשוב אם אין לה קים בממשלה מיניסטריון מיוחד לענייני מדע. יטענו שקיימת מחלקה כזו במשרד ראש הממשלה; אבל אני מציע להקים מיניסטריון שבעזרת אנשי מדע ידע לכוון את התקציבים לאפיקים הנכונים, היכן לעשות מחקר והיכן לא, לאור צרכינו והאפשרויות העומדות לרשותנו.

**היו"ר י. נבון:**

רשות הדיבור לחבר הכנסת פרס.

**שמעון פרס (מפלגת העבודה הישראלית):**

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בהאזיני לדיון היום, התערדר בי החשש שבנושא המדע קורה מה שקרה במספר נושאים אחרים בחיינו, כלומר — יש לגביו הסכמה מילולית, התנגדות אידיאולוגית והתעלמות מעשית. במלים — כולם פות או יותר מסכימים, ובה מסתכם הנושא. והדיונים השנתיים חוזרים.

דומני שהחידושים המדעיים והמחקר הטכנולוגי מעוררים בקרבנו יותר פליאה מאשר הבנה. אנו מסתכלים עליהם כעל מעשה-קסמים, ומתעלמים מכך שלרשותנו מכשירים ואמצעים חדשים לשיפור רמת חייו של האדם,

לא השתנתה. אותם החוקים, אותה הצרות, אותה האגו-צנטריות. מדינה גדולה מנסה ללחוץ על מדינה קטנה מתוך גישה אינטרסנטית ללא התחשבות בערכים, בעקרונות הצדק.

לבנון, ששלחה מפציצים להפציץ את ישראל במלחמת ששת הימים, ואחד מהם נפל, לבנון, שעל אדמותה מצויים "אל-פתח" ו"חזית השיחרור הלאומית", לבנון זו תקבל מיראזים מצרפת. ואילו ישראל, שלא רצחה אף לבנוני אחד, ולא במקרה, שחייליה נצטוו שלא לשפוך אף טיפת דם אחת, עליה מכריזים אמברגו. צעדו האחרון של נשיא צרפת הוא צעד חד-צדדי, שלא יוסיף דבר, לפי דעתי, לא למעמדה של צרפת בעיני עמי האזור, גם לא ישפיע על שיפוטת של ישראל בקשר לדרך הנכונה ביותר להגן על קווי התעופה והמטוסיים שלה.

אבל אם לא חל שינוי בפוליטיקה, חל שינוי בטכנולוגיה. התפתרון העומד לפני ישראל הוא להקדים ככל האפשר להשתחרר מהסדר של היות מדינה קטנה. ההבדל בין טכנולוגיה ומדע לבין גיאוגרפיה וטריטוריה ריאליות הוא בכך שלמדע אין מפות, למדע אין גבולות. ומי שמדבר כל הזמן על גושא גיאוסטרטגיה, הייתי מציע לו לדבר על סיאוסטרטגיה, על מקום המדע בסטרטגיה של עם קטן.

הזכרתי קודם בקריאת-ביניים את הדוגמה של העם השבדי. עם לא גדול, בסך הכל פי שלושה מאתנו, אבל הוא מייצר את הטנקים שלו, את האווירונים שלו, את הטילים שלו; הוא בונה את הכורים האטומיים שלו ואף את המכונות שלו (ולא רק מרכיב אותן). יחד עם זאת הוא עם בעל רמת חיים גבוהה ותנאים סוציאליים מעולים, ואגב גם עם בעל שוויונות מן הראשונות בעולם. אין עוד עם שמידת השוויון שבו למעשה, ולא רק להלכה, לא בהעמדת פנים, היא כה גבוהה כמו בשבדיה. זו היא ארץ שכמעט אין בה עניים ואין בה כמעט עשירים. יש בה פחות עשירים במספר מאשר בישראל, ורמת חייהם של העניים בה עולה לאין ערוך על זו של ישראל.

אני מאמין שאם ישראל תאמץ לעצמה מדיניות שבדית כזאת, ידברו אתה כשווה אל שווים ויפסיקו פעם ולתמיד ללחוץ עליה. חלק מהלחץ על ישראל נובע מתוך זה שחושבים שאפשר ללחוץ עליה. לדעתי, איננו רחוקים מהיום שבו נוכל להגיע למדיניות כזאת. אבל, חברי הכנסת, זה לא רק בתחום הבטחון. לא פחות זה אמור גם לגבי תחומים אזרחיים אחרים. אגיד זאת בפשטות גמורה, אף-על-פי שהדברים יכולים להתקבל כביקורת. אבל זה לא איכפת לי. אילו היינו משקיעים בתחום המדע והטכנולוגיה את אשר השקענו בתחום הספנות או הטקסטיל, היינו עומדים היום במצב אחר. מספר המועסקים לא היה יותר קטן; הסובסידיות השנתיות לא היו יותר גדולות, כי אם יותר קטנות. אבל ישראל היתה הולכת צעד בצעד עם העולם החדש, ולא רק הולכת קדימה כאשר ראשה מופנה אחורה.

ראש הממשלה דיבר פעם על משרד למדע. אינני יודע מה יצא מכך. אינני חושב שהדברים תלויים במשרד. הם תלויים ביחס למדע ובחזון בתחום המדעי.

איננו אלא אקסטנציה של כשרו, הרחבה של אפשרויותיו, חלק ממנו, האדם בעצמו. וכמו שהמחשבה הרחיבה את אפשרות עבודת האדמה, כך המחשב מרחיב את כושר הזכרון שלנו, מרחיב את כושר המחשבה שלנו, מרחיב את יכולת החשיבה שלנו.

הבה נודה שעוד בעיה העומדת לפני ישראל — ואל נדבר במלים רמות — אינה בעיה של חלוציות בתחום המדע. יש עמים הקודמים לנו לאין ערוך, שהתקדמו הרבה לפנינו. ואל נעשה ממוניטין — מדע; ואל נעשה ממדע — "פבליק ריליינס". אל נדון על המדע לפי מה שמדברים וכותבים על זה. הבעיה העומדת לפני ישראל היא לא שהיא תהיה "לדור", מדינה המובילה בעולם בתחום הזה. עומדת לפנייה בעיה חמורה יותר: שלא תהיה מדינה מפגרת אחרי המדינות המפותחות בלאת בעולמו, שלא נכניס סוג של נחשלות חדשה, ושלא נחשוב שאם לפני חמישים שנה היו אנשינו מהפכנים, הרי אם הם מוסיפים היום להאמין במהפכנות שלפני חמישים שנה, הם מוסיפים להיות מהפכנים. הם לא מהפכנים. הם שמרנים, מפני שמה שהיה אז בבחינת מהפכה, היום זה כבר בבחינת שמרנות. העולם אינו עומד ומוכה לנו, וישראל חייבת להיות מדינה השווה ברמת לעמים אחרים. ולא רק מטעמי בטחון, לא רק מפני שאנחנו צריכים לעלות על מצרים הגעורת על-ידי אחת המדינות המפותחות ביותר, רוסיה הסובייטית.

חבר-הכנסת אבנרי, אתה מנסה כל הזמן להכניס את הבעיה הפלסטינאית לתחומים אחרים, אבל יש לנו גם בעיה אחרת. אנחנו שייכים לעם יהודי, והעם היהודי הוא עם חדש. בהרבה מקרים הוא חלוץ ההתפתחות המדעית, ובהרבה מקרים הוא במרכז ההתפתחות הזאת. אילו אנחנו פונים, ואותו אנחנו רוצים להעלות לישראל. אם אנחנו רוצים שייפרד מארץ בעלת אפשרויות רחבות ויבוא ארץ בעלת ממדים גיאוגרפיים קטנים, מן הדיון שלא יצטרך להיפרד מההתפתחות המדעית, החיובית, הבלתי שלילית, המצויה בעולם, ויצטרך להסתפק ב"סקוונד בסט", בנחמות המושתתות יותר על זכרון ועל הרגל מאשר על צורך ועל ראיית הנוכל.

אני שואל את עצמי — מה עלינו לעשות. אני יודע שהמדע איננו סעיף בתקציב. כל הסיכומים התקציביים אינם אומרים לי הרבה. אפשר לקרוא בתקציב שמוציאים 50 מיליון לירות, ובסך-הכל זה מוקצב למשכורות. זה לא סעיף. אנו לא דנים בסעיף, אנחנו דנים במצב ובעניין עיקרי של המדינה. וכאשר דנים על המצב, אני רוצה להתייחס לארבעה נושאים עיקריים, שהם בהחלט כלליים. חבר-הכנסת מיקוניס, אני מדבר על חזון. מדע איננו בניגוד לחזון. מה שדרוש הוא חזון גם בתחום המדע, ולא מדע בניגוד לחזון.

בתחום אחד מארבעת הנושאים שעליהם אני רוצה לדבר נעשתה, למולנו, פעולה רבת היקף ומרחיקת-לכת. ואף-על-פי ששוב מנסים ללחוץ על ישראל בנשק האמברגו, יש לזכור שישראל 1968 איננה ישראל 1948. במשך עשרים השנים הללו קם משהו במדינה, ושוב אין ישראל תלויה בכל חלק חילוף למטוס או לטנק שיבוא מחוץ-לארץ. אם האמברגו מוכיח משהו, הוא מוכיח את היחס שבין הפוליטיקה לבין הטכנולוגיה. הפוליטיקה

### שמעון פרס (מפלגת העבודה הישראלית):

לא קשה להוכיח זאת. בתקציב של 7.5 מיליארד לירות, מה שחסר הוא דווקא הסכום הזה של 40 מיליון לירות? אני חושב שלהשקיע בחינוך לא פחות חשוב מאשר להשקיע בציוו, בספנות, במטוסים ובכל דבר אחר. כי הוכח למעלה מכל ספק — וכל מי שקורא הספרות יודע זאת — שיש קורליציה מוחלטת בין פריון העבודה ובין רמת החינוך הגבוה.

יש מספר אחד לגבי ארצות-הברית, שכדאי לזכור אותו תמיד: בו בזמן שהאמריקאים מהווים 5% מאוכלוסיות העולם, הם מייצרים 30% מהייצור העולמי. ובאמריקה 43% מכלל הגיוע לומד באוניברסיטאות ומסיים לימודיו. את המקום השני תופסת יפן עם 35%; אחריה רוסיה הסובייטית — 22%, אחריה צרפת — 16%; ואחריה אנגליה — 5.6%. מי ששומע מספרים אלה, רואה גם את המצב הכלכלי של ארצות אלו.

חברי הכנסת, זו מהפכה. זו איננה מדיניות. זו מהפכה, שצריכה לחול בכל חינוך. אני יודע שחברי הכנסת אינם בקיאים בכל הפרטים. אבל חשוב שלכנסת תהיה קונצפציה כללית. ישראל אינה יכולה להרשות לעצמה את הלוקסוס, בגלל מצבה הבטחוני, ובגלל היותו חלק מהעם היהודי, לפגור ברמה החינוכית לעומת רמתו החינוכית של האמריקאי ורמת היהודים החיים באמריקה. איננו צריכים להרשות לעצמנו לוקסוס זה, כי אנו יכולים להשיג רמה גבוהה יותר.

אני רוצה לומר בהדמנות זו לראש הממשלה, — ואין זה ויכוח אישי — שאם קיימת שאלה מי יעבד — והשאלה קיימת — עדיף בעיני לחלק את הזמן מאשר לחלק את העם למעמדות. אני יכול לתאר לי מצב שבו כל אדם ילמד חלק מזמנו, ישרת חלק מזמנו בצבא, יעבד עבודה פיסית בחלק מזמנו, ויעשה עבודה אינטלקטואלית בחלק מזמנו. מי שמשתכל על האוניברסיטה טאות באמריקה מבין, שאלה אינן עוד רק בתי אולפנא, רק מקום שבו לומדים ומלמדים. האוניברסיטאות הפכו לנושא המחקר והפיתוח. אני מבין ש-50% מהעם צריכים ללכת לשירותים. אבל השירותים המרכזיים בחברה מודרנית הוא החינוך. כי מתוך 50 שנות חיים אפקטיביות של אדם בתקופתנו, שליש הוא לומד בבית-הספר. זה הנושא הכבד והמרכזי ביותר. זה סעיף משקי רציני ביותר. האוניברסיטאות גם הן מהוות סעיף מרכזי במשק.

**אורי אבנרי** (העולם הזה—כוח חדש):  
אין הגעת ל-50 שנות חיים אפקטיביות?

**שמעון פרס** (מפלגת העבודה הישראלית):

אם תוריד את הגיל המבוגר, ואת הגיל הצעיר, ותביא בחשבון אורך חיים ממוצע של אדם 65–70 שנה, הרי ששנות חייו האפקטיביות של האדם הן 50. אבל אין זה חשוב.

הערה רביעית ואחרונה במסגרת הגישה הכללית לנושא המדע והמחקר: אני יודע שהדברים שאני אומר מחייבים התארגנויות בכל המישורים, בכלל זה המישור המרכזי של המדינה. מי שמשתכל על תקופתנו יודע שבעלי האחויות העצומות, מה שקוראים "אמפייר בילד"

מהי לפי דעתי הבעיה האמיתית בתחום המדע? הבעיה איננה החלוקה בין מחקר בסיסי ומחקר טהור. לא זו הבעיה. לא חשוב איך אנו מחלקים אם הסך הכולל איננו משתנה.

אילו הייתי צריך להשיב על השאלה, מהו התנאי העיקרי למידע של מדינת ישראל ב-1968, הייתי משיב בפשטות: כשם שאין חקלאות ללא שדות, כך גם אין מדע ללא אוניברסיטאות. כשם שגודל החקלאות הוא כמספר השדות, כך גם היקף המדע הוא כהיקף החינוך הגבוה. אינני יודע, אילו היה הרצל נולד לא בסוף המאה הקודמת, אלא עכשיו, אינני יודע אם היה משתית כל הרעיון הציוני על חקלאות. יכול להיות שהאלקטרוניקה והמדע היו תופסים את לבו במידה לא קטנה. אני יודע שפעם היינו מודדים — ואינני אומר זאת בביקורת, אלא בהערצה — את מספר הדוגמים בשדות בעל ובשדות שלחין כקנה-מידה להתפתחותה של המדינה. היום קנה-המידה להתפתחותה של מדינה הוא מספר האוניברסיטאות, מספר הלומדים בהן, הענשה בהן, והנושאים שבהם מטפלות האוניברסיטאות.

הייתי מציב מטרה, שהמדינה צריכה לשאוף לכך שכל נער שני וכל נערה שנייה בישראל יקבלו חינוך גבוה ברמת בוגר אוניברסיטה. אני יודע שראש הממשלה שואל: מי יעבד? קודם כל, אפילו אם 50% יקבלו השכלה גבוהה, נשארים עדיין 50%...

(קריאה: אתה מתכוון לחינוך גבוה חינוכי?)

לפי דעתי — חינוך. זה היה המשפט השני שרציתי לומר.

אינני מבין מדוע אנו צריכים לשלוח את האוניברסיטאות שלנו ל"שנור". מכל מה שיש בארץ, דווקא האוניברסיטאות צריכות לעשות "שנור"? זה העניין הפחות חשוב במדינה? מדוע בחרנו באוניברסיטה כנושא המחייב, שהקטור שלה והפרופסורים שלה צריכים להתחלק בעולם ולחפש כספים? יש לנו אוסף כספים ואנחנו צריכים לחלק. אינני מבין מה התבונה והחכמה שבדבר...

**מרדכי ביבי** (מפלגת העבודה הישראלית):  
הבטחון "מתחלק" בנפרד?

**שמעון פרס** (מפלגת העבודה הישראלית):  
הבטחון אינו "מתחלק" בנפרד, אלא אוסף הכסף מתחלק על-ידי הממשלה לצרכי בטחון וחקלאות. הוא יכול להתחלק גם לצרכי החינוך הגבוה.

**מרדכי ביבי** (מפלגת העבודה הישראלית):  
במקום מה?

**שמעון פרס** (מפלגת העבודה הישראלית):  
אינני רוצה להיכנס לביקורת. אבל שמעתי את שר האוצר הקודם שאמר, "במקום מה". הוא אמר כמה אנו יכולים לחסוך באדמיניסטרציה. הוא אמר הרבה דברים. ומאז לא נשתנה שום דבר.

**אברהם טיאר** (המרכז החפשי):  
זה עניין למחקר מדעי.

– הקדשת אמצעים ליחידה ועידודה של התפתחות המחקר המדעי (דיון) (פרס) –

ישראל היתה חלוצה בכמה תחומים, והיא לא מצטערת על כך, ואין לה סיבה להצטער. גם בתחום זה יכולה היא להיות חלוצה – באימוץ אפשרויות המדע, כדי מיזוגה עם חברה חדשה ובעלת ערך.

הי"ד י. נבון:

המשך הדיון – באחת הישיבות הבאות. הישיבה הבאה – מחר בשעה 11.30 לפני הצהריים. ישיבה זו נעולה.

רס, אנשים אנוצנטריים ווצאידופ, שכל הזמן בונים הכל על אישיותם האינדיבידואלית רבתי-הכוח וההיקף, כל אלה עוברים וחולפים מהעולם שלנו. אנו חיים בתקופה שבה העניינים מתחילים להתנהל על-ידי צוותות מאוזנים, סבירים, הרואים את כל הצרכים באופן מאוזן ושקול; הבונים על שיתוף פעולה, על ויכוח הגמוני, ללא רתחה, ללא יציאה מן הכלים. ואף-על-פי שיש חזון, ואף-על-פי שיש להם ערכים, יש להם גם תבונת חיים להתמודד עם אפשרויות שכמוהן לא ידע העולם.

הישיבה ננעלה בשעה 20.31.